Recepció de Jacint Verdaguer a *La Renaixensa*

Carola Duran Tort
(Societat Verdaguer)

Alguns amics de la Societat Verdaguer van considerar que seria de gran utilitat per als estudiosos poder disposar del conjunt de ressenyes de les obres verdaguerianes, aparegudes en els més de trenta anys de publicació de *La Renaixensa* —tant en la versió revista com en la versió diari— sense haver d'acudir a les hemeroteques on no sempre és fàcil obtenir-ne còpia. Aquesta és, doncs, la finalitat de la present recopilació que, com no podia ser altrament donada la importància de Verdaguer, ha proporcionat una gran quantitat de textos i un considerable material que arriba a sobrepassar cronològicament la vida del poeta.

El recull, ordenat segons la data de publicació, presenta dues parts diferenciades, però íntimament relacionades entre si. Una, les crítiques de les obres de Verdaguer a mesura que es van publicant, i l'altra, la corona literària que, sota el títol «Homenatje a Verdaguer» va aparèixer a les planes del diari a finals de juny de 1902, pocs dies després de la mort del poeta.

Evidentment no hi són presents les escarides notícies de premsa referents a les activitats verdaguerianes, però sí els textos que comenten obres de Verdaguer, inclosos en ressenyes generals més extenses com ara les crítiques al *Llibre dels Jochs Florals* o al *Certamen de La Misteriosa*.[1]

1. Pel que fa a les notícies sobre Verdaguer en el període 1871-1880, aquestes són fàcilment localitzables en l'«Índex de matèries i complementari de noms» inclòs a C. DURAN TORT. *Índexs de «La Renaixensa» (Barcelona, 1871-1880).* Barcelona: Barcino, 1998, p. 347-468.

Cronologia

El primer dels textos recollits porta data de desembre de 1871, quan encara la revista no havia complert un any de vida, i l'últim està datat el 15 d'octubre de 1904, pocs mesos abans de la desaparició definitiva del diari. És interessant de destacar la gairebé perfecta simultaneïtat entre la vida literària de Verdaguer i la vida periodística de la publicació. Si el poeta de Folgueroles apareix a la vida literària barcelonina amb motiu dels Jocs Florals de 1865, la revista *La Renaixensa* apareix a començaments de 1871, un cop superat el clima d'incertesa política que la Revolució de Setembre havia afavorit. I si Verdaguer mor a Vil·la Joana el juny de 1902, el diari *La Renaixensa* inicia en aquestes mateixes dates una davallada que el portarà irremissiblement a la seva desaparició el 1905.

La primera ressenya de Verdaguer a la revista (1871) és fruit de la coneixença personal del poeta de Folgueroles amb Francesc Matheu, director de la revista en aquests primers dos anys. Evidentment, Matheu i els altres joves que elaboraven la revista sabien de Verdaguer i de la seva obra primerenca mitjançant els volums dels Jocs Florals i les referències d'amics comuns, però no es coneixien personalment. La trobada es produeix a Barcelona, possiblement a finals d'abril o a començaments de maig, ja que Verdaguer va acompanyar el seu amic Collell a la festa dels Jocs Florals, on el futur canonge havia estat premiat amb l'Englantina. Potser Verdaguer va tornar a Barcelona a finals de 1871 i es retrobà amb els amics barcelonins, segons recorda Matheu mateix en un poema escrit trenta anys més tard.[2] No és aventurat suposar que en aquella ocasió Verdaguer regalés a Matheu el full amb les nadales impreses que són el motiu de la seva ressenya a la revista. La data coincideix amb la instal·lació de la Jove Catalunya al pis del carrer de Petritxol, a finals de 1871, i

2. El poema reproduït per Roser Matheu a *Vida i obra de Francesc Matheu* (Barcelona: Fundació Vives i Casajoana, 1971, p. 21) comença així: «Fa una trentena d'anys. Era aleshores / que un esbart de jovent somia-truites, / aqueferat de músiques y versos, / ens aplegàvem al piset pobríssim / hont teníam la "Jove Catalunya", / allà al carrer d'en Petritxol o sia / l'Avenue Petritxol que deya en Peyo.»

Matheu devia formular una invitació, tant a Collell com a Verdaguer, per participar en una de les sessions literàries de l'entitat, fet que té lloc a les primeries de 1872, amb la participació de Collell i Serra i Campdelacreu de pas per Barcelona.[3]

LA RENAXENSA.

PERIÓDICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS

SURT LOS DIAS 1 Y 15 DE CADA MES.

Capçalera del periòdic *La Renaixensa* (1871)

L'última de les ressenyes porta data del 15 d'octubre de 1904, pocs mesos abans que la publicació desaparegués del mercat. És obra d'Ernest Moliné i Brasés, crític habitual del diari en els darrers anys i comenta els llibres *Rondalles* i *Excursions i viatges*, que la Biblioteca Popular de l'Avenç acaba de publicar. En total, trenta-cinc anys de presència verdagueriana a les pàgines de les dues publicacions sortides de les premses de *La Renaixensa.*

Crítics i obres ressenyades

Com ja s'ha dit a la introducció, aquest recull de textos té dues parts diferenciades —les ressenyes d'obres en el moment de la publicació i l'homenatge a Verdaguer— que també obliguen a considerar separadament els escriptors que han tractat la vida i l'obra del poeta en aquests dos contextos diferents. Un, el de la crítica pròpiament dita de la producció verdagueriana en el moment de la seva aparició i

3. *La Renaixensa,* II (1872), p. 51-52.

l'altre, el record al poeta que acaba de desaparèixer on es barregen consideracions personals, apunts de crítica literària i composicions poètiques en honor del desaparegut.

Els erudits que han comentat la producció verdagueriana a les pàgines de *La Renaixensa* —onze en total— varien al llarg dels anys seguint les vicissituds de la publicació. Des del més pregon amateurisme dels comentadors en els primers temps de la revista a una dedicació a la crítica literària més o menys constant i professionalitzada una vegada la publicació es convertí en un mitjà diari. Ja s'ha esmentat la primera ressenya per part de Francesc Matheu en l'any d'inici de *La Renaixensa*. El crític destaca tant el caire popular de les lletres, que s'adapten perfectament a les tonades ja conegudes, com el fet d'estar impreses en un full solt que afavoreix la seva adquisició per part dels fidels.

Les ressenyes d'obres verdaguerianes que la segueixen van lligades a la participació de Verdaguer en els certàmens dels Jocs Florals[4] i de La Misteriosa,[5] a càrrec respectivament de Josep Roca i Roca i d'Antoni Aulèstia i Pijoan. La participació de Verdaguer en els Jocs Florals de 1873 es va veure recompensada amb la Viola d'or i argent pel poema *Plor de la tórtora* i un premi extraordinari per *La batalla de Lepant.* Josep Roca i Roca ja destaca, del primer poema, els elogis que seran habituals al llarg de les obres verdaguerianes: la puresa del llenguatge i la perfecció mètrica, tot fugint dels convencionalismes tan freqüents en les obres presentades al certamen, però també esmenta una de les mancances que seran atribuïdes freqüentment a les peces del poeta de Folgueroles: les contínues amplificacions i digressions en perjudici del fil narratiu, fet que provoca la dificultat de seguir el raonament del tema. El segon poema premiat, *La batalla de Lepant,* destaca pel «to feréstech» i la bravesa de les imatges, encara que alguns conceptes amanerats li impedeixen convertir-se en un model de romanç descriptiu. L'any següent, Josep Roca i Roca torna a exercir la

4. «Jochs Florals de Barcelona de 1873». *La Renaixensa,* IV (1874), p. 177–178; 190–192; 202–203; 215–217 i «Jochs Florals de la llengua catalana de 1874». *La Renaixensa,* v: 1 (1875), p. 180–187; 222–228; 329–333.

5. «Certàmens literaris de La Misteriosa, 1874». *La Renaixensa,* IV (1874), p. 227–228.

crítica de les obres premiades als Jocs Florals on Verdaguer va obtenir, amb *Sant Francesc s'hi moria,* un guardó ordinari. En aquest cas, el crític és molt negatiu respecte al romanç franciscà, potser no tant pel poema mateix com per formar part d'una polèmica molt més àmplia que té a veure amb el model de llengua —per sintetitzar, amb la batalla de les *as* i les *es*—, amb el predomini dels poetes mallorquins, presidits per la figura de Marià Aguiló —membre del consistori en aquests Jocs—, amb la polèmica sobre la possibilitat de desplaçar els Jocs a Mallorca, etc. La trajectòria de Josep Roca i Roca ja fa suposar que el crític no podia acceptar ni el model de llengua arcaïtzant —partidari com era del català que ara-es-parla i director de les publicacions de López Bernagossi—, ni el model de literatura popular que havia prevalgut des de l'inici de la Renaixença —empatxat com estava de Víctor Hugo—, ni el conservadorisme d'Aguiló —actiu i fervent republicà com es confessava—, ni amb les restriccions temàtiques que imposaven els lemes de fe, pàtria i amor —que el 1872, en un article a *La Renaixensa,* el crític ja donava per superats—. Roca i Roca considera el poema com una ensopegada de Verdaguer, potser forçat a presentar-se als Jocs amb una composició no escrita expressament, sinó aprofitada i reelaborada per donar-li més caràcter i l'incita a escriure amb més altes ambicions ja que els seus dots li ho permeten a bastament.[6]

Antoni Aulèstia és l'encarregat de ressenyar el llibre que recull els poemes premiats al certamen de la societat La Misteriosa on Verdaguer va participar amb dues composicions: *Als Estels* i *Santa Teresa*. Respecte a la primera, el crític retreu al poeta una certa obscuritat en el desenvolupament del tema que fa inintel·legibles certes imatges poètiques i, quant a la segona, l'estil popular en què està escrita revela la facilitat del poeta per conrear aquest registre.

La participació de Verdaguer en els Jocs Florals de 1879 és ressenyada per un altre crític que fins ara s'havia mantingut allunyat de l'òrbita de *La Renaixensa.* Es tracta de Felip Benici Navarro. La presència del crític valencià es deu a un motiu que ara en diríem de soli-

6. Xavier Vall a «Dues sàtires contra Verdaguer enviades als Jocs Florals de 1874» (*Anuari Verdaguer 1997-2001,* p. 269-276) reprodueix la crítica de Roca i Roca i també situa la polèmica en la batalla pel model de llengua.

daritat. Col·laborador habitual de la *Revista de España,* on havia recollit informació sobre literatura catalana a la secció de bibliografia que redactava, és despatxat de la feina a començaments de 1879, sense que en sapiguem els motius, però potser per una causa injusta des del punt de vista català. A les pàgines de la recentment reapareguda *Renaixensa* —després de la suspensió decretada pel setembre de 1878— se li ofereix la possibilitat de col·laborar, que es concreta en la ressenya de *Lo llibre dels Jochs Florals de Barcelona [1879]*, on en una introducció exposa el seu concepte de poesia que el fa discrepar del criteri demostrat pel consistori d'aquell any, premiant peces que al seu entendre no corresponen a un concepte poètic elevat, sinó que són fruit d'unes regles que eliminen tota espontaneïtat a l'autor. L'obra verdagueriana *La barretina* no s'escapa totalment de les crítiques generals.[7]

La voluntària inhibició, proclamada per la revista des dels seus inicis, de parlar tant de política partidista com de pràctiques religioses, per considerar que aquestes creences pertanyien a l'esfera privada i que, a més a més, no havien d'entrar en el capítol d'interessos d'una revista que es volia regida pels principis positivistes, devia posar en un compromís la direcció de la revista quan Jacint Verdaguer publicà els *Idil·lis i cants místics*. D'una banda, *La Renaixensa* no podia deixar de comentar una obra tan important, sortida de la ploma de qui era considerat el primer poeta català i amb qui mantenien relacions d'amistat ara que Verdaguer vivia a Barcelona, al palau del marquès de Comillas. De l'altra, la temàtica religiosa del llibre s'allunyava totalment del pensament noconfessional del tàndem director Aldavert-Guimerà i de molts dels seus col·laboradors habituals,

7. «Lo llibre dels Jochs Florals de Barcelona [1879]». *La Renaixensa* IX:2 (1879), p. 469-478; 508-514. Ramon Pinyol també reprodueix la part referent a Verdaguer a «La recepció crítica coetània de *Pàtria* (1888)» dins *Anuari Verdaguer 1997-2001*, p. 204. Aquesta no és l'única col·laboració de Navarro a la revista, ja que abans hi havia publicat «La crítica literària en Espanya», IX:1 (1879), p. 105-111 —article on reclama una crítica literària professional i imparcial i no una mera enumeració de títols—, i posteriorment ressenyarà «Lo darrer llibre dels Jochs Florals [1880]», X:2 (1880), p. 465-474; 481-490. Una narració amb el títol «Un idili a las foscas», X:1 (1880), p. 165-175 tanca la cooperació del crític valencià a la revista.

per la qual cosa era difícil trobar qui pogués ressenyar l'obra amb coneixement de causa. Per això, Guimerà va recórrer a Josep Masferrer, que, a la condició d'amic de Verdaguer, unia la formació sacerdotal. El resultat, una exposició més lligada a definir la poesia mística que no a comentar el llibre específic que la motivava.[8]

Aquesta mateixa situació d'incomoditat es torna a reproduir a *La Renaixensa* quan Verdaguer treu de les premses vigatanes de Ramon Anglada les *Cansons de Montserrat* i la *Llegenda de Montserrat.* Aquest cop és un altre dels germans Masferrer, Francesc de Paula, l'encarregat de comentar les obres verdaguerianes. Una llarga ressenya on Masferrer, advocat i escriptor, defineix el poeta de Folgueroles com el gran poeta popular, que s'inspira en la natura i en la llengua viva que ha conegut en la seva comarca nadiua.[9]

Després de la conversió de la revista *La Renaixensa* en diari el 1881, s'han d'esperar uns anys per trobar una altra ressenya verdagueriana. Aquest cop és Joan Sardà qui s'enfronta amb *Canigó.* És l'únic comentari que fa d'una obra de Verdaguer a *La Renaixensa*, malgrat que Sardà és el primer a iniciar una tímida secció de crítica literària en llengua catalana en comentar produccions, específicament teatrals, a les pàgines de l'efímera *La Gramalla* (1870) i continuar la feina de ressenyar llibres amb una gran quantitat d'aportacions durant el període de 1871-1880, època de la publicació de la revista renaixentista.[10] La crítica de Sardà és altament elogiosa respecte a la llengua —que Verdaguer demostra que és apta per a tots els registres—, i a la perfecció formal de les diferents mètriques utilitzades pel poeta. O sigui que el llibre és d'una gran bellesa retòrica. Però el crític no s'està de denunciar que l'afany de Verdaguer per encabir tres temes diferents —la llegenda de Gentil, la història mítica dels Pirineus i el simbòlic triomf del catolicisme sobre el paganisme i els infidels— provoca que la composició del poema sigui desigual, que l'acció narrativa es trenqui a favor de les descripcions i les ampliacions, quan el que hauria de pre-

8. «*Idilis y cants místichs per Mossèn Jascinto Verdaguer*». *La Renaixensa* IX:2 (1879), p. 41-44.

9. «*Cansons de Montserrat – Llegenda de Montserrat*». *La Renaixensa* X:2 (1880), p. 331-338.

10. «*Canigó*». *La Renaixensa*, 1 de gener de 1886.

valer seria l'acció narrativa de la llegenda. De totes maneres, Sardà no s'està de reconèixer que, malgrat les digressions, el poema està revestit de la màxima perfecció formal i lingüística.

Tot i la temàtica religiosa, la següent obra verdagueriana ja és comentada per un dels crítics del diari. El 1887, Josep Franquesa i Gomis dedica la seva ressenya a *Lo somni de Sant Joan*, edició que compta amb la versió castellana feta per Verdaguer mateix. Com en el cas de Sardà, aquest és l'únic llibre de Verdaguer que Franquesa comenta des de les pàgines del diari. El crític, membre d'una família catòlica practicant —tenia un germà capellà— i director de revistes d'orientació religiosa —*La Llar* i *La Família Cristiana*— s'enfronta sense problemes a una obra de Verdaguer, que se centra en una colla de sants que s'han destacat per la seva vinculació a la devoció del Sagrat Cor. Franquesa estableix d'entrada la doble personalitat de l'escriptor que sembla que abraci dos poetes diferents. Un, de llenguatge dur, tallant, aspre, que construeix grandioses imatges de la naturalesa i l'altre, d'expressió dolça, delicada, suau. És, en paraules de Franquesa, un «poeta de dues lires» que, no obstant això, té la facultat de dominar els dos registres i evitar els excessos —exageració o conceptisme respectivament— a què podia portar-lo l'abús d'un determinat to. El crític prefereix el poeta de la segona lira, que ja havia aparegut als *Idil·lis*, i per això no s'està d'elogiar els poemes del nou llibre, encara que, coincidint amb Joan Sardà, considera que el poeta domina totalment el llenguatge i la retòrica en detriment de la composició, circumstància que el converteix en un escriptor més descriptiu que narratiu.

L'any 1889 el diari s'ocupa de dues obres de Verdaguer: *Pàtria* i *Natzaret* i ho fa amb la ploma, no del crític literari, sinó del crític d'art que s'amaga sota el pseudònim de Dr. Franch. Quan el 1879 el diari inicia una secció dedicada a les arts plàstiques, l'encarregat de portar-la a terme és Carles Pirozzini, que, en ser nomenat secretari de l'Exposició Universal l'any 1887, deixa la secció, que passa a mans del Dr. Franch que era com Joaquim Cabot i Rovira signava les seves ressenyes artístiques. La fundació i posterior direcció del setmanari *La Veu de Catalunya* el 1891 van apartar Cabot de *La Renaixensa.* El Dr. Franch comenta el volum *Pàtria,* fent l'aclaració que és un recull de poemes que ja havien estat difosos per la premsa o pels llibres dels Jocs Florals, malgrat que molts d'ells han estat retocats i han perdut

part de la ingenuïtat que mostraven en la seva versió original. Segons el seu parer hauria estat preferible ordenar-los cronològicament, amb la qual cosa s'hauria fet visible l'evolució del poeta al llarg dels anys que abraça l'antologia. En aquest article, el crític d'art apareix en la redacció d'alguns paràgrafs com ara: «La ploma ab la base del sentiment y'ls materials de la fantasia e imaginació és com lo pinzell ab la base del dibuix y'ls materials del color, productora al infinit» o bé, «l'aparició d'un tomo de Mossèn Cinto's desitji y s'aplaudeixi com una audició musical de *primissimo cartello*, com una exposició de cuadros *chef d'heuvre* [sic]».[11] L'altre llibre comentat per Joaquim Cabot a les pàgines de *La Renaixensa* és *Natzaret*, subtitulat com a col·lecció d'idil·lis sobre l'Infant Jesús. El crític, després de destacar les qualitats poètiques de Verdaguer, conegudes per tothom i que, per tant, no cal repetir-les, assenyala que el conjunt és com un ram de poemets inspirats per l'amor místic que sent el poeta i en destaca tres, que són com notes més potents —«Proemi, Jesús y lleons i La Creu»— comparats pel crític als replans d'una escala que permeten descansar de l'ascensió espiritual que representa tot el llibre.[12]

LA * RENAIXENSA

DIARI DE CATALUNYA

REDACCIÓ

ADMINISTRACIÓ

Capçalera del diari *La Renaixensa* (1891)

11. «*Pàtria. Poesias de Mossèn Jacinto Verdaguer ab un pròlech de Mossèn Jaume Collell*». *La Renaixensa*, 6 de gener de 1889. Aquesta ressenya també ha estat reproduïda per Ramon Pinyol a l'article esmentat abans, p. 194-197.

12. «*Nazareth. Primera colecció d'idilis referents al Infant Jesús*». *La Renaixensa*, 25 de desembre de 1889.

A finals de 1891, es crea una societat d'ajuda, promoguda des de la Lliga de Catalunya, amb el propòsit de donar una nova empenta al diari per tal que esdevingui un mitjà útil i més modern per vehicular el missatge catalanista. La campanya de protesta contra l'article 15 del nou codi civil havia mobilitzat una gran part de la societat catalana que, fins aquell moment, s'havia mantingut al marge del moviment, limitat en gran part a la ciutat de Barcelona i als nuclis més importants de població. El prestigi adquirit per *La Renaixensa* en els vint anys que feia que sortia s'havia d'aprofitar per arribar a aquest nou cercle de possibles lectors, però calia donar una imatge més actual i per això es professionalitzen algunes estructures del diari amb la creació de seccions periòdiques i l'entrada de nous redactors més joves, procedents del Centre Escolar Catalanista, aquella entitat filial de la Lliga de Catalunya destinada a la promoció dels futurs quadres del moviment. Una de les noves incorporacions és Ernest Moliné i Brasés, que, d'ara endavant, serà l'encarregat de la crítica literària, tasca que portarà fidelment a terme fins al tancament del diari el 1905, contràriament a algunes de les noves incorporacions que es passaran a *La Veu de Catalunya*, arran de la crisi en el si del catalanisme l'any 1898. Per les col·laboracions, Moliné cobrava entre 10 i 20 pessetes per cada article, la mateixa quantitat que Bonaventura Bassegoda o Cassimir Brugués, uns dels altres redactors recentment incorporats. La primera ressenya de Verdaguer signada per Moliné porta data de 1895 i l'última de finals de 1904. En aquests deu anys, dotze articles sobre l'obra verdagueriana surten de la seva ploma.

La llarga trajectòria de Moliné al diari li permet comentar la producció verdagueriana de l'última etapa del poeta. Així, el primer article correspon a *Sant Francesc*[13] que té continuïtat l'any següent amb *Flors del Calvari.*[14] Aquestes dues col·laboracions de Moliné estan redactades seguint un model que utilitzarà molt sovint en totes les ressenyes literàries i que denota l'afany perquè la seva cultura literària es faci evident, utilitzant una volguda exhibició erudita. D'entrada, una introducció on defineix el gènere a què pertany l'obra i

13. «*Sant Francesch*». *La Renaixensa*, 16 d'octubre de 1895.
14. «*Flors del Calvari, llibre de consols*». *La Renaixensa*, 1 de gener de 1896.

altres treballs que s'hi relacionen, citació de les autoritats que han tractat el tema i finalment comentari del llibre que ressenya, tot això esmaltat amb locucions llatines o en altres idiomes, el francès preferentment. En el primer dels llibres ressenyats, Moliné destaca que *Sant Francesc* no és pròpiament un poema, sinó un enfilall de poemets franciscans, basats en la llegenda que recull les *Floretes*; per això, no es pot considerar un llibre místic, sinó tan sols la demostració d'un amor ingenu, bastit amb un prodigi de llenguatge i d'harmonia. El crític celebra que el llibre sigui «la primera visita de la literatura franciscana» a la poesia catalana. El llibre que Moliné comenta l'any següent, *Flors del Calvari*, representa per al crític el primer llibre de consols per a les ànimes atribolades redactat en llengua catalana i que té el mèrit de ser un llibre que per primer cop reflecteix les pròpies vivències del poeta. Les angoixes, persecucions i tristeses són fruit dels dolors pels quals ha passat el poeta, malgrat que Moliné retregui a Verdaguer l'ús excessiu dels vituperis que ha rebut. En conjunt, el crític considera el recull com una meravella, tant per la inspiració com pel llenguatge utilitzat.

Una nova edició de *Montserrat* (1899), aquell recull que ja havia estat comentat per Francesc de P. Masferrer des de les pàgines d'un dels últims números de *La Renaixensa* en format de revista (1880), és la ressenya següent. Moliné es felicita per la nova edició i aprofita l'avinentesa per suggerir al poeta la redacció d'un devocionari en llengua catalana per obviar els carrinclons breviaris castellans, relligats, això sí, amb tota mena de luxes, que circulen entre els fidels. Les ressenyes verdaguerianes es completen aquest mateix any amb la crítica de *Santa Eulària,* que, segons el comentarista, és una ampliació de la llegenda ja tractada anteriorment, per tal de fer arrelar la devoció de la santa en la memòria dels barcelonins. Com en totes les ressenyes anteriors, sempre destaca la perfecció formal dels diferents registres i la riquesa lingüística del poema.[15]

La necrològica de Joaquim Rubió i Ors que Jacint Verdaguer va llegir al Paranimf de la Universitat de Barcelona, en l'acte organitzat per l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona el 12 de gener de 1902

15. «*Montserrat, Llegendari, cansons, odes*» i «*Santa Eulària, poemet*». *La Renaixensa*, 12 d'abril i 8 de juliol de 1899, respectivament.

—pocs mesos abans de la mort del poeta—, tenia el mèrit afegit de ser la primera vegada que la llengua catalana era emprada en un acte oficial a la Universitat de Barcelona, comparable al discurs de Guimerà a l'Ateneu Barcelonès pel que tenien tots dos de trencadors. Ernest Moliné destaca el fons erudit del discurs, que no impedeix que sigui redactat amb mentalitat de poeta.[16] Pocs dies abans, aquest mateix discurs havia estat comentat des del vessant lingüístic i patriòtic per Antoni Busquets i Punset, en l'article «A propòsit d'un discurs».[17]

La mort del poeta no atura els comentaris sobre Verdaguer per part de Moliné i Brasés. Així, poc temps després de la desaparició de Verdaguer, urgeix la publicació d'*Eucarístiques*, en possessió d'Agustí Vassal, llibre que finalment ressenya quan va ser editat el 1904. En aquesta col·laboració, el crític destaca, una vegada més, la puresa del llenguatge i la perfecció de formes, que situen el recull en un dels punts més alts de la lírica verdagueriana. Moliné remarca que escriu els elogis a consciència per tal de denunciar els nous corrents estètics que semblen menystenir aquestes qualitats.[18]

Encara sota l'impacte de la mort de Verdaguer, el crític no deixa de comentar favorablement el recull dels poemes verdaguerians, escampats per revistes i publicacions, que, com a homenatge a l'amic i poeta, van portar a terme Antoni Busquets i Punset i Lluís Carles Viada i Lluch. *La mellor corona* en honor de Verdaguer repassa tota la trajectòria del poeta i, encara que alguns dels seus poemes siguin obres de circumstància, tots ells reflecteixen el lema floralesc de fe, pàtria i amor.[19]

Un any després del traspàs de Verdaguer, Moliné comenta l'aplec *Corpus Christi*, format per quatre poemes del poeta de Folgueroles, aplegats amb motiu de la festa eucarística del mes de juny. Quatre composicions que, segons el crític, reflecteixen la seguretat poètica en la maduresa del seu geni i que no necessiten recomanacions per ser de qui són.[20]

16. «Un discurs notable». *La Renaixensa*, 26 de gener de 1902.

17. *La Renaixensa*, 17 de gener de 1902.

18. «Las Eucarísticas de Mossèn Verdaguer» i «*Eucarístiques*». *La Renaixensa*, 18 de novembre de 1902 i 5 de juny de 1904.

19. «La millor corona». *La Renaixensa*, 8 de desembre de 1902.

20. «*Corpus Christi*». *La Renaixensa*, 25 de juny de 1903.

Les últimes obres verdaguerianes que Moliné i Brasés comenta són l'edició de les *Rondalles* i *Excursions* que la Biblioteca Popular de L'Avenç acaba de treure al carrer. El crític, després de reconèixer la vàlua de la prosa de Verdaguer i situar-la al mateix nivell que la poètica, es lamenta de l'aplicació de les normes ortogràfiques que es propugnen des de l'editorial a l'obra verdagueriana sense respectar l'escriptura original del poeta. [21] És una mostra fefaent de les divisions que la reforma ortogràfica fabriana va ocasionar entre els escriptors catalans i de l'oposició que van trobar les noves normes per part dels responsables del diari. No solament Ernest Moliné, sinó també Pere Aldavert, Francesc Matheu, Narcís Oller i, encara força anys després, Bonaventura Bassegoda són plenament reacis a les noves normes, tant pel que tenien d'identificació amb els corrents estètics proposats pels noucentistes, com pel constrenyiment que imposaven a la llengua, la qual, segons ells, perdia tota l'espontaneïtat i la vivor genuïnes.

El present recull d'articles també reprodueix dos articles d'Ernest Moliné i Brasés, comentant dues obres sobre Verdaguer. El primer tracta de dos panegírics sortits de la Catalunya Nord, deguts a la ploma de Mlle. Elisa Gay i d'Agustí Vassal[22] i el segon ressenya l'assaig sobre els poemes llargs de Verdaguer d'Émile Leguiel.[23]

Així doncs, des de les pàgines de la publicació s'ha passat revista a la major part de les obres verdaguerianes, amb dues excepcions notables: *L'Atlàntida* i els escrits *En defensa pròpia*. És curiós constatar que, l'any 1877, el poema *L'Atlàntida* va generar la més gran allau de notícies a les pàgines de la revista *La Renaixensa*. Qualsevol lectura pública d'una part del poema, les traduccions al castellà, les edicions, els actes en honor del seu autor, tot, absolutament tot, és recollit a la secció de «Novas» i en canvi, cap crític va gosar enfrontar-se a l'obra. Una ressenya tardana de Josep Franquesa i Gomis comentant els

21. «*Rondalles – Excursions* de Mossèn Jacinto Verdaguer». *La Renaixensa*, 15 d'octubre de 1904.

22. «Duas monografias de Mossèn Jacinto Verdaguer». *La Renaixensa*, 11 d'abril de 1903.

23. «Essai sur *L'Atlantida* et le *Canigó* de Jacinto Verdaguer, par Émile Léguiel avec préface de M. J. Delpont». *La Renaixensa*, 6 de gener de 1904.

poemes èpics de Verdaguer al número del diari en homenatge al poeta desaparegut és l'única aportació crítica al poema.

El silenci respecte als articles publicats d'*En defensa pròpia* tenia una causa concreta. És la posició ètica que sempre havia mantingut la publicació de respectar la privacitat de les persones. Al llarg de la vida del diari, els durs atacs per les actuacions polítiques de determinats personatges van adreçats sempre al càrrec que exerceixen, però mai a les persones que l'ocupen. En el cas particular de Verdaguer, en tractar-se d'un afer religiós que derivà cap a àmbits personals que qüestionaven la salut mateixa del protagonista, el diari va optar per silenciar el problema mentre va durar, però no va dubtar a obrir les portes del suplement literari setmanal als poemes verdaguerians durant tota la crisi. O sigui, que es prescindia de l'home, però s'acollia el poeta. Per aquestes directrius de respecte cap als comportaments aliens, no és estrany que *La Renaixensa* ignori totalment l'afer Verdaguer mentre va durar.

Un cop retornat el poeta a Barcelona, després de la revocació de la suspensió *a divinis*, el cercle que l'envoltava va canviar completament. El poeta va haver de refer el seu entorn. Segons Joaquim Molas, es va refugiar, entre d'altres, en dos ambients força oposats: els propers a l'integrisme i els de les associacions de joves de classes populars amb projectes radicals tant culturalment com políticament.[24] També va passar un fet similar a la redacció del diari. Un cop consumada la ruptura del catalanisme entre els intransigents i els pragmàtics arran de les propostes polaviejistes, el diari d'Aldavert va haver de buscar nous llegidors i inicià un acostament cap a posicions ideològicament més avançades per intentar sensibilitzar les classes populars —allunyades fins aleshores del catalanisme polític de la Lliga de Catalunya o de la primitiva Unió Catalanista— amb propostes més agosarades en el camp social i polític. Així, els redactors que havien desertat de *La Renaixensa* per incorporar-se a *La Veu de Catalunya* són substituïts per joves menestrals o dependents —obrers de coll blanc— que militen en associacions catalanistes més radicals de caire federalista o socialista, com «Los Montanyenchs», «Catalunya y Avant», «Los Sega-

24. Joaquim MOLAS. «Jacint Verdaguer: un poeta en crisi. Notes per a una primera lectura dels *Aires del Montseny*». *Anuari Verdaguer 1995-1996*, p. 11-26.

dors» o «La Reixa». Domènec Martí i Julià, Jeroni Estrany, Antoni Busquets i Punset, Manuel Serra i Moret, J. M. Folch i Torres, etc. són alguns d'aquests nous col·laboradors. Alguns d'ells, mitjançant les revistes verdaguerianes i, sobretot, la revista *Joventut*, van formar part dels nous cercles on es movia el poeta. No és agosarat afirmar que la figura de Mossèn Cinto tenia un atractiu especial per a tots els joves pel que significava d'encarnació de l'ideal d'artista modernista, perseguit per certes classes dominants.[25] Aquesta admiració es va concretar en un cercle de joves que envoltaven el poeta els últims temps de la seva vida i que té l'exponent més clar en els torns de vetlla que organitzaven per vigilar el malalt o en l'elecció del metge Benet Roura i Barrios com un dels metges de capçalera que va tenir cura del poeta fins al darrer dia.[26] No és estrany, doncs, que *La Renaixensa*, sota la direcció de Domènec Martí i Julià, publiqués una esquela, que omplia la meitat de la portada de gran format en què es tirava el diari el juny del 1902, qualificant Verdaguer de «redactor».

Homenatge a Verdaguer

Aquesta apropiació de la figura de Verdaguer com a redactor del diari té una plasmació evident en el número d'homenatge que *La Renaixensa* li dedica el 29 de juny de 1902, encara no passats vint dies de la mort del poeta. Catorze col·laboracions, que omplen dues pàgines i mitja del diari en gran format, encapçalades per la reproducció d'un retrat de l'escriptor amb un autògraf del poema «Santa Àgueda», que havia de formar part del recull *Barcelona,* conformen el tribut cap al poeta desaparegut. Una ullada als noms dels col·laboradors permet veure que *La Renaixensa* ja no és l'espai neutral del catalanis-

25. Jordi CASTELLANOS. «Verdaguer i el modernisme». *Anuari Verdaguer 1995-1996,* p. 27-47.

26. Una petita biografia d'aquest metge es troba a Carola DURAN. «Un viatger empedreït: Benet Roura i Barrios, ambaixador de la cultura catalana». *ELLC,* LII (2006), p. 31-68, «Miscel·lània Joan Veny, 8».

me unitari, sinó que s'ha convertit en un mitjà residual on es troben aquells personatges que han estat superats pels nous corrents estètics i ideològics, al costat dels joves nouvinguts, pertanyents a l'onada del catalanisme més progressista, que tot just inicien les aparicions en l'esfera pública. Entre els primers, Ernest Moliné i Brasés, Teodor Llorente, Joaquim Riera i Bertran, Josep Franquesa i Gomis, Àngel Guimerà, Ramon Picó i Campamar, Martí Genís i Aguilar, Francesc Matheu i Josep Pin i Soler. Entre els segons, Antoni Busquets i Punset, Antoni Bori i Fontestà i Valeri Serra i Boldú. En el número d'homenatge, els llargs articles sobre la persona i l'obra del poeta de Folgueroles s'alternen amb els poemes que li dediquen Teodor Llorente, Àngel Guimerà, Ramon Picó i Campamar, Francesc Matheu i Miquel Costa i Llobera, precedits per l'endreça de Frederic Mistral. Teodor Llorente en un poema sense títol exhorta la ciutat de Barcelona a servar el record del poeta traspassat i a no oblidar-ne les virtuts. Àngel Guimerà en un poema titulat «En la mort de Verdaguer» afirma que, encara que el cos terrenal del poeta desapareixerà, el geni viurà per sempre en el regne de l'art. Ramon Picó i Campamar en un llarg poema adreçat «A la llengua catalana. Ab motiu de la mort de Mossèn Cinto» considera el poeta de Folgueroles com l'artífex que ha portat la llengua al seu màxim esplendor. Francesc Matheu, en un àgil romancet amb el títol de «Redempció», imagina l'entrada de Verdaguer al cel, gràcies a les seves obres populars de temàtica religiosa i, finalment, Miquel Costa i Llobera en un extens poema «Per la mort del gran poeta Verdaguer», acaba demanant que el poeta, que estarà sens dubte gaudint del Bé suprem, vetlli per l'eterna religiositat del seu país.

Els articles de l'homenatge comencen amb un treball d'Antoni Busquets i Punset, «Verdaguer», que és una biografia del poeta, amb anècdotes, inclusió de corrandes verdaguerianes i descripció de la mútua coneixença durant l'estada de Verdaguer a la Gleva. Ernest Moliné i Brasés, que ha ressenyat al diari les últimes produccions poètiques del cantor de la Plana, presenta un repàs de l'obra poètica dins «Mossèn Jascinto Verdaguer». En aquest número d'homenatge, no podia faltar-hi el fidel redactor de *La Renaixensa*, Joaquim Riera i Bertran, el qual destaca a «Lo poeta popular» que els extensos coneixements de Verdaguer tant pel que fa a la literatura popular com res-

pecte a la gran riquesa de llenguatge, propis de la seva filiació pagesa, es trasllueixen a tota la seva obra. Com ja s'ha comentat abans, s'ha hagut d'esperar al número d'homenatge perquè finalment aparegui a les pàgines de la publicació una crítica de *L'Atlàntida*. És a càrrec de Josep Franquesa i Gomis, que amb el títol de «Los poemas èpichs de Mossèn Cinto» comenta els dos grans poemes del poeta de Folgueroles. Sobre *L'Atlàntida*, Franquesa exposa la seva estranyesa davant del tema elegit per Verdaguer per donar-se a conèixer com a poeta davant del gran públic, així com el vers escollit, ja que els alexandrins, encara que permeten al poeta fer grandioses descripcions, afeixuguen i impossibiliten la lectura continuada del poema. El *Canigó* és la revelació de l'enorme capacitat creativa de Verdaguer, encara que, una vegada més, Franquesa insisteix en la feblesa argumental d'ambós llibres, per la qual cosa la unitat dramàtica se'n ressent, però que evidentment afavoreix la literatura descriptiva. Per Antoni Bori i Fontestà a «Verdaguer, poeta místich» l'escriptor té el mèrit de ser el primer que s'enfronta a la temàtica mística en llengua catalana, perquè era un impuls que li sortia del cor. Tots els elogis que dedica a les obres verdaguerianes —*Idil·lis, Montserrat, Roser de tot l'any, Somni de Sant Joan* i *Flors del Calvari*— li permeten dubtar que les darreres obres escrites —*Santa Eulària* i *Flors de Maria*— arribin al nivell dels reculls anteriors perquè el poeta «vol embrancarse en las novas corrents literàrias que no eran per ell, com crech que may las havia sentidas». A la col·laboració «De Mossèn Jascinto Verdaguer. Recorts» Martí Genís i Aguilar fa una evocació lírica dels indrets habituals de la infantesa i joventut del poeta, que, en qualitat d'amic de la primera volada, havien compartit. L'interès de Jacint Verdaguer pel folklore, tant en el seu afany per recol·lectar romanços i cançons, molts dels quals formen part de les obres de Milà i Fontanals i de Marià Aguiló, com per la recerca de paraules encara vives en el llenguatge del poble, que després utilitzava en les seves obres, és el tema central del treball del també folklorista Valeri Serra i Boldú, titulat «Mossèn Cinto, folklorista». Finalment, Josep Pin i Soler explica com va conèixer Verdaguer a la ciutat de Montpeller, l'any 1880.

A la vista de la gran quantitat d'articles que *La Renaixensa* va dedicar al poeta, tant al llarg de la seva vida com en el número d'ho-

menatge, podem afirmar que la publicació sentia un gran respecte per l'escriptor, a qui sempre havia considerat el gran poeta nacional —Guimerà només es va limitar a escriure poesia de circumstàncies després de l'aparició de *L'Atlàntida*—, però mai no va voler entrar a judicar ni l'home ni el sacerdot que convivien amb el poeta. Una mostra més de l'ètica periodística que el tàndem Aldavert-Guimerà va imposar a *La Renaixensa* al llarg dels més de trenta anys de contacte amb el públic.

TEXTOS[27]

Recepció de Jacint Verdaguer a *La Renaixensa*

Francesc Matheu i Fornells
CANSONS DE NADAL del Rent. Jascinto Verdaguer
***La Renaixensa* I (1871), p. 300-301**

Darrerament s'han publicadas a Vich y a l'Estampa de'N Ramon Anglada duas cansons que, a imitació de duas de populars, ha escritas lo conegut poeta català En Jascinto Verdaguer. A la primera, la titula *Lo Tam-pa-tan-tam* y a la segona, *La cansó del rossinyol*; esta última pera cantarse ab la tonada de: *a la torra xica, a la torra gran*.

Lo *Tam-pa-tan-tam* és una cansó escrita ab igual metre que la del *Noy de la Mare*, y ab tal encert usat per son autor, que tant bé ha sabut encaxar en los versos primer i terç de cada esparsa los dos consonants que en cada hu d'ells tant armoniosament hi escahuen, y ha donat a la cansó una dolcesa tal, que hem pensat al llegirla que si qualsevol dels que diuhen qu'és aspre nostre idioma la llegia u ohia cantar, a la forsa en son avergonyiment deuria confessar que és tant tendre (quan ell vol) com qualsevulla d'altre que en lo món sia.

27. Els textos s'han reproduït fidelment. Només s'han accentuat segons la normativa i s'han corregit algunes comes per fer més entenedor el contingut.

Quanta manyagueria hi ha en aquells versos, que en boca de la Verge posa'l autor y dirigits al Noy, que diuhen:

> Cada gronxada't daré una abrassada,
> cada abrassada un beset amorós;
> mas rossas trenas seran las cadenas,
> niu y arcobeta las alas del cor.

Quanta divina amor al dirli que sos *llabis en flor*

> són una rosa que'ls meus han desclosa
> pera xuclarne la mel del amor.

Voleu encara més delicadesa de pensaments? Donchs llegiu més avall allò de:

> si t'és poch fina ma falda de nina
> baxen los Àngels del cel un bressol

y més avall encara quan diu

> mística bresca lo cel li servesca
> si en llet de Verge no trova dolsor.

Després, quan parla de la visita dels Reys, quanta senzillesa y naturalitat al dir

> quant ells te miran, gelosos se'm giran:
> «Quina faldada de perlas y flors!»

Y quina esplèndida llohansa y trist pressagi en aquells dos versos

> «ab Tu avans d'hora clareja l'aurora,
> ab Tu avans d'hora s'ha de pondre'l sol.»

y al acabar la cansó, quan

> ... Fill y Mare barrejan sos plors.

quina manera més amorosa d'aconhortar l'Infant, ab aquell estrivill

No ploris no, manyaguet de la Mare,
que en la creu dura morirem tots dos.

Y per acabar, com podran nostres lectors ferse'n càrrech per las mostras que n'hem posat, si l'autor de lo *Tam-pa-tan-tam* no fos ja de molt temps conegut com un dels nostres millors poetas, bastaria la mencionada cansó pera poderli dar tal nomenada.

L'altra, *La cansó del rossinyol*, també està escrita ab forma popular, y és una bona imitació ab molta senzillesa escrita.

Ara si s'atén a que las duas cansons, publicadas en forma de gotxs, se venen a un quarto, a fi y efecte de que pugan ésser de tothom llegidas, y, més que a això, a que és est un gran medi pera popularisar nostra literatura posant en mans del poble una bona mena de lecturas que poden ben dirigir son bon gust, no's dubtarà en dir que és estat un gran pensament, y en fer vots pera que sovint pogan dir iguals llohansas de altras consemblants publicacions.

Josep Roca i Roca
JOCHS FLORALS DE BARCELONA, 1873
Premi de la Viola d'or y argent, *Plor de la tortra* de D. Jascinto Verdaguer.
***La Renaixensa* IV (1874), p. 191; 214**

Plor de la tortra's titula la poesia premiada ab la viola d'or, escrita per D. Jascinto Verdaguer, prebere.

La novetat de forma d'aquesta composició, son especial estil y, creyem també qu'en molta part, la justa fama de son autor, han fet que la opinió sobre la mateixa variés generalment de un extrem a l'altre.

Qui l'hi concedeix lo mèrit d'una inspiració sublime, qui la rebaixa fins a posarla com a un desgraciat esfors d'ingeni, sense inspiració, sens caràcter, sens res que la fassa digna del premi que se l'hi donà.

Creyem que cap de las duas opinions és justa: l'obra del Sr. Verdaguer exhala un sentiment, té un flayre místich y està escrita ab

una puresa de llenguatje, endevinant la frase verament catalana y fugint del empalagós convencionalisme que tantas obras desllustra, que això sols la fa recomanable.

No hi ha dupte qu'és molt vaga; que'l pensament total és foch: que las imatjes tan aviat són vivas y resplandents com nebulosas; emperò aquesta vaguedat mateixa, aquest tremolor de matisos y de resplandor que s'hi observa, no contribueixen a que'l sentiment sia més viu, y l'armonia més suau, falaguera y delicada?

Mes ¿constitueixen una inspiració poètica l'armonia y'l sentiment per si sols? Nosaltres creyem que són aquestas cualitats secundàrias: que lo principal de tota obra literària és l'idea, el pensament, lo fi, y'l pensament general de l'obra del Sr. Verdaguer més qu'en ella hi existeixi, més que siga una aspiració religiosa delicada y pura com lo flayre de una viola, com lo plor de la tortra viuda de sa parella, trobas ofuscat per la mateixa armonia, pel mateix sentiment de sas estrofas.

Baix aquest punt de mira peca l'obra: la forma absorbeix lo fons, y per més agradable que sia sa lectura, las bellesas que conté apareixen desenllasadas, sent menester llegirla més de duas voltas, pera compendre'l perquè del plor de la tortra, l'objecte de sos encisadors arrulls, la causa de son plany tendre y delicat.

[...]

Premi de la creu d'or esmaltada, ofrena de las tres associacions catòlicas de Barcelona.
La batalla de Lepant de Jascinto Verdaguer, pbre.

Lo reverent senyor Verdaguer, autor de la *Batalla de Lepant,* és tot un poeta català. Fill de la plana de Vich y no contagiat pel modo de fer d'altras literaturas, sab mostrar sempre en la forma de sas poesias un caràcter tant fill de Catalunya, un llenguatje tant verament de la terra, sense engolfarse en l'empalagós arcaisme, que per això sols se faria digne de elogi, sinó se'n fés també per las bonas qualitats poèticas que revelan sas composicions.

La *Batalla de Lepant* té un to tant feréstech, és de una fermesa de dicció tant enlayrada, respira una bravesa tal, que de bona gana's dissimulan algunas caygudas com las repeticions inoportunas y'ls con-

ceptes amanerats y de mal gust, que mostra a voltas, trobanthi pera saborejar trossos tant felissos com los següents:

«Quan s'oviran a deu lleugues
ja's voldrian a deu pams,
y ab canons de vintiquatre
s'han tramès ronch Déu vos guart.
.....
Y les dues s'abrahonan
com dos monstres infernals,
escupintse fum y flames
per cent boques de volcà.
Proa ab proa se garfeixen,
bales vénen, bales van,
se topan fletjes y llançes,
cimitarres y destrals,
cauhen cops com calamarsa
ferro y plom a ratx a ratx.»

¡Quina senzillesa en lo modo de dir y al mateix temps quina vivor de descripció!

Si tota l'obra's trobés a la altura dels dos trossos que acabam de transcriure y de molts altres que'n podríam citar, seria un modelo de bons romansos descriptius. Mes com hem dit ja, en alguns trossos lo Sr. Verdaguer se deixa caure en l'amanerament y en lo mal gust. Sia exemple de lo que dihem lo següent.

«A arrancar la Creu d'Europa
vénen quatrecentes naus;
si avuy no escorna la lluna
¿què'n vol fer Déu de sos llamps?

Y més acentuat encare, lo curt parlament posat en boca d'Alí:

Au! Aquí turchs, aquí ejipcis,
gossos meus, a foch y a sanch,
si la Creu és una espasa
la mitja lluna un alfanch–

pensament aquest últim extramadament conceptuós y rebuscat.

Emperò'l flayre catalanesch, 'l pit que té son conjunt y la fermesa de sos versos, la fan verament digne del objecte que conta y de la distinció que meresqué del consistori.

Antoni Aulèstia i Pijoan
CERTÀMENS LITERARIS DE *LA MISTERIOSA*.
Composicions premiadas en lo del any 1874
***La Renaixensa* IV (1874), p. 227-228**

Als sentiments catalanistas dels socis de *La Misteriosa* se deu que nostra literatura conte ab un aplech més de triadas composicions, publicadas ab lo títol a dalt anunciat, y de las quals anem breument a ocuparnos. Resultat aquell volum del certamen privat obert per la meteixa Societat va precedit de l'*Acta de la festa* de la repartició de premis y d'una *Memòria* del secretari En Isidro Reventós. Forman aquesta un preàmbul en què'l Sr. Reventós, ab fàcil prosa, s'extén en consideracions sobre la ufana qu'ha pres lo renaixement català posant de relleu lo nombrosas que són sas manifestacions, citantne per exemple aquell meteix certamen y fent notar també la circunstància de que, haventhi admès poesias catalanas y castellanas, hagen sigut tots los premis y accèssits adjudicats a aquellas.

Apareix primerament en lo volum la oda *Als Estels* d'en Jascinto Verdaguer, premiada ab medalla d'argent. Esta composició, si bé un tant desigual en la forma y obscura en lo fons, respira aquella mística tendresa que sab fer brollar de sa ploma lo jove Verdaguer, al igual que'n brolla la salvatge rudesa de nostras montanyas. Pot ser prova de lo primer la següent estrofa en què no s'arriba a entendre l'imatge que l'autor ha volgut pintar:

> Sembla'l cel blau amplíssima cascata
> que a pondres'arrossega astres y mons,
> vosaltres d'or y plata
> lluhenta arena que hi rodau pel fons.

En cambi ¡quanta dolsor y senzilla inspiració no respiran las duas següents!:

Oh! ja hi cantan y sonan ab la mare
mos germanets més rossos y bonichs
ja se n'hi ve'l meu pare,
y aviat d'un a un tots mos amichs.

Mon cor enamorat temps ha que hi nia
prop de Jesús de mos amors estel,
ja hi és sa mare y mia
¿què hi faig aquí si tot ho tinch al cel?

En las poesias d'aquest gènero, en què'l sentiment ha de predominar, és molt perillós lo continuat ús d'imatges y composicions a què'l senyor Verdaguer sembla decantarse.

Lo darrer cant de'n Francesch Ubach que guanyà'l primer accèsit a est premi és un cert romanç en què si veu la destra mà de son autor mes li falta originalitat.

En lo romanç *Santa Teresa* que meresqué'l segon accèssit, lo senyor Verdaguer mostra mellor forma qu'en sa anterior composició, ja qu'en ell maneja l'estil popular ab aquella manera que sols ell poseheix. L'amor de la Santa a Jesús hi està pintat d'un modo qu'encanta, revelant que l'autor sentia totalment la composició quan l'escribia.

[...]

Tals són las inpresions que hem deduït de la lectura del volum publicat per la societat *La Misteriosa*. La importància d'eixa publicació, si ja és molta per son mèrit intrínzech, ho és també en quant marca el camí que deurian seguir las associacions de aquesta classe. Per això no podem menys de felicitar als individus de dita societat y animarlos a continuar la tasca ab tant d'èxit comensada.

Barcelona, juny de 1874.

Josep Roca i Roca
JOCHS FLORALS DE LA LLENGUA CATALANA DE 1874
***La Renaixensa* IX:2 (1879), p. 41-44**

[...] [La inspiració i imitació de la poesia popular és un dels problemes que van marcar molts dels primers poemes de la Renaixença].

L'entussiasme ab que s'acullí una de las primeras xacras que vingueren a condolir en sa infantesa a la moderna renaixensa literària catalana, nos ho diuhen los malaguanyats esforsos de gran nombre d'imitadors...

Afortunadament lo bon sentit acabà per prevaleixe y'l ridícul matà las primeras flors d'aquest *fàrrago insípit*, que amenassava produhir en nostra naixent literatura lo mateix efecte que'l culteranisme en la castellana en son segle d'or.

Tals recorts nos han vingut a la memòria al acabar de llegir la composició *Sant Francesch s'hi moria* del tantas voltas y tant justament aplaudit poeta D. Jascinto Verdaguer.

No s'ofenga l'amich de nostras advertències, que no és del tot seva la culpa, si ha alcansat una viola en nostres Jochs Florals una composició modesta, que no podia ésser escrita ab tals pretensions per l'autor de la *Nit de sanch*, de *Jesús als pecadors,* de *Sospirs de l'ànima* y de tantas altras inspiracions que'l colocan en primera fila de nostres més inspirats poetas.

Compendríam que'l *Sant Francsch s'hi moria* s'hagués escrit d'encàrrech pel ús de la pobressalla de la Plana de Vich, precisada a captar un rosegó de pa en lo llindar de una masia; llavors fora un progrés dintre del gènero; mes en lo volum dels Jochs Florals, y distinjida ab una joya, ab un primer premi, marca un retrocés lamentable, és fins a cert punt un pas que desvia'l bon gust de nostra literatura; és un ressò de l'època trista que havem citat al donar comens a est pàrrafo.

No és que'l *Sant Francesch s'hi moria* deixi d'escampar a dojo cert agradós misticisme, que no havian de desmentirse aquí las indisputables facultats del poeta, tantas voltas celebrat; mes ¿basta això sols pera que una composició sigui digna de llohansa?

No: l'obra de què'ns ocupam és pobra, desalinyada, servil imitadora de la forma popular; sa rima és dificultosa y alcansada molt sovint ab detriment de la gramàtica y a forsa de pesadas repeticions,

y lo més sensible és que això apareix fet expressament a cambi de donarli major apariència de caràcter.

Si deguéssem valdre'ns de una comparació, diríam qu'és a las composicions populars lo que són, a las edicions incunables d'antichs llibres, aquestas imitacions fetas sobre paper d'estrassa y ab caràcters més o menys purs, qu'are s'estilan; se semblan a aquellas però no'u són.

¡Tant de bo que'l jove poeta comprenga'l desitj que'ns guia al ferli tan francas declaracions! ¡Tant de bo que l'hi vejam novament desplegar sas alas y enlayrarse envers los espays que ell sol domina, y en los quals tantas voltas ha rebut mostras mil de admiració justíssima! [...]

Josep Masferrer i Arquimbau
IDILIS Y CANTS MÍSTICHS per Mossèn Jascinto Verdaguer (Barcelona, Llibreria d'Eussebi Riera)
***La Renaixensa* IX:2 (1879), p. 41-44**

Sr. D. Àngel Guimerà

Molt Senyor meu: en greu compromís me posaren les seues lletres, demanantme un article bibliogràfich de la bellíssima obreta qual títol acabo d'escriurer; pus si per una part, creyentme molt honrat per elles, no puch menys de desitjar correspondrer aquesta volta ab mos pobres conceptes que'ls llegidors de sa il·lustrada Revista tenen ja un poch coneguts; per altra lo llibret de què's tracta pertany a un genre de literatura, que, ab tot y ésserme agradable, he mirat sempre resplendir en un cel molt alsat sobre les ales del meu ingeni. Per arribarhi y fins per guaytarlo de lluny, menester fora abrigar en lo cor alguna de les guspires del foch sagrat que engendra la bellesa ab maravellosa abundó per ell escampades y aytal escalfor certament la cova en lo fons del esperit humà lo vital alè del cristianisme; mes pera que la crítica sia una veritat, quelcom de l'entusiasme que guia a son autor al traçar y executar sos plans artístichs no deu mancar al fidel observador que'ls vulga jutjar ab imparcial criteri, y ningú gosarà negar que no en tots los moments de la vida se presentan devant de les potències los sentiments que la personalitat humana serva impresos en la seva naturalesa.

Per lo dit se compendrà fàcilment que les poesies que'm posan avuy la mà a la ploma són d'aquella classe d'obres d'art qual crítica estimo més difícil, per rahó de compèndrer les idees d'un món que'l sentits no poden percèbrer y la intuïció racional sols ovirar per entre calitjoses boyres. És cert que, al cercar les arrels de la vida espiritual y escorcollant, per dirho aixís, los secrets més íntims del cor y de la pensa, tots los pensadors veritables han trovat sempre una regió desconeguda al discurs humà, que'l procehiment racional no ateny y únicament l'esguart del sentiment endevina; regió que constituheix lo trànzit de la ciència humana, relativa y limitada, a la ciència divina, absoluta e infinita. Per possehir, emperò, la noció de lo que hi passa, se necessita una forsa de abstracció poch comuna entre'ls homes, si és que la inspiració de dalt no aclareix sos misteris.

Aquesta inspiració tampoch tothom la sent, pus ab més rahó encara que'l numen que tot concepte d'art suposa y que no serà may patrimoni vulgar de la humanitat, l'amor de la bellesa divinal que'l misticisme origina o quant menys forma una de les seues fases, és un do gratuhit de certes ànimes privilegiades. Plató l'anomenava reminiscència d'una vida anterior en què l'home en companyia estreta ab lo Bé sumo contemplava fit a fit les idees eternes; y suposava que la aspiració envers aquesta vida divina no és altra cosa que l'escència del amor, que per una escala gradual s'aixeca desde les coses terrenes y mutables fins a les inmutables y absolutes. Y en un de sos inmortals diàlechs, quasi pressentint la veritat cristiana formulada per Ramon Llull, quan deya que l'amor de Déu és la mort del qui viu y la vida del qui mort, nos ofereix a Sòcrates aconsolant a sos amichs consirosos per la seva sentència, mostrantlos que la disolució dels llaços de la carn és lo medi segur y únich d'adquirir la sabiduria.

La doctrina cristiana no ha fet altra cosa que presentar ab més vivó y puresa, a la llum de la revelació positiva, tant sàbies màximes del temps del paganisme, sempre que, ab un fi pràctich y moral, que no havia lograt concèbrer la filosofia grega, recomana als deixebles de la Creu que morian a tot lo de aquí baix a fi de sentir ja en aquest món les dolsures de la pàtria dels justos. Y aquí està, segons me sembla, la dificultat de la vida mística, y per conseqüència lo mèrit de l'art que, vencentla, canta les seues excelències, embriagat pe'ls perfums de les flors que's crian en lo verger que conrean ànimes santes.

Si cregués convenient profundisar aquesta matèria, fóra precís extendrem a parlar del verdader sol que les fa créixer y de la rosada que'ls comana tanta gerdor y frescura; la gràcia divina que comunica a les operacions humanes un valor sobre natural: mes ni V. me pregava per aquest sentit al demanarme mon humil parer sobre les poesies de mon estimat amich, Mossèn Jascinto Verdaguer, ni crech fóra del cas, en les planes d'una Revista literària, endinzarme més en los fonaments del art místich. Y aixís vajan les ratlles escrites com premisses d'una conseqüència important; ço és, que'm crech en lo dret d'afirmar que la poesia mística, per la excelsitut y trascendència que li són pròpies, suposa en l'artista lo cultiu y exercici de les potències més elevades del esperit, tant en la part de concepció com en quant a la sentimental o afectiva. Y d'açò'n trach inmediatament la conseqüència que, per estimar com és degut ses belleses, deu també la crítica posarse en determinades condicions d'elevació sobre les coses comunes de la vida humana.

No és això negar que en lo volum de Mossèn Jacinto no hi haja molt que haurà fet sentir a tots los nombrosos lectors que'l hauran a aquestes hores fullejat ab verdader delit; pus que és tant tendra la manera ab què expresa'ls sentiments més purs y delicats que a un cor enamorat de la bellesa sobrehumana inspira la contemplació dels misteris del amor diví, ab tanta dolsura pinta aquell afecte de l'ànima, que Sta. Teresa anomena *passió*, veyent a Déu presoner de si mateixa; tanta espontaneïtat aparentan profondos conceptes apresos per la ciència mística després de afanyosos treballs de meditació solitària, que, pochs hauran obert ses planes, sens que'l pler que a les primeres estances los haurà embargat los sentits, llançantlos en un món de celestials armonies, no'ls haja acompanyat fins a la fi del llibre. Lo significat trascendent de'ls Idilis y cants místichs de nostre ben volgut amich no salta als ulls de tothom, no pot negarse; seria, emperò, tenir un esperit tancat a tota mena de gust literari no confessar que belleses com les que atresora són molt rares en los anals literaris; y concretant la qüestió al cicle de nostre renaixement, no dubto un moment en afirmar que, devant del autor de l'Atlàntida polsant la lira religiosa ab un alè digne dels millors místichs espanyols, restan completament obscurits felicíssims assatgs en aquest genre de literatura.

Aytal és mon judici formulat tant clarament com V. podia de mon

caràcter franch esperarlo. Y no vull baixar ara a detalls, citant la facilitat de les rimes, ni la varietat de tons y fins de punts de vista ab què, sens may decaurer, canta del Infinit constantment la *bellesa increada - robadora del amor,* fonament del misticisme en la esfera artística, ni esmentar ses balades impregnades d'un ayre melancòlic en què hi ressurt la música catalana santificada, si així's pot dirse, per un crisma sagrat, ni remembrar apassionades estrofes, que, sens transllluir regust d'imitació, fan venir a la memòria lo dolcíssim B. Juan de la Creu y a la Teresa de Jesús fletxada pe'l *Caçador diví*, perquè temeria, citant trocets saltats, esfullar ab mà barruera y profana toyes delicades que consenten la maravella, mas recusan com tal volta massa llargament indicava ja, crítiques de la rahó freda.

Vatx a posar punt, y no voldria dexarme al tinter una idea que en est moment sento que m'esperona. Pe'ls esperits enfonzats en lo pols de la terra crech que tal volta fóra un poch exagerat lo que acabo d'escriurer, que, no obstant pot ésser sia molt dèbil, si's fa esment a que, al donar a l'estampa lo recull de ses poesies religioses Mossèn Verdaguer pensà sens dubte bastant en lo bon efecte moral que devia produhir la seva lectura. Posada així's la qüestió, de bona gana cedesch lo lloch a plomes més autorisades que la meva, pensant ab tot que tal vegada haguera en aquest orde d'idees ab més acert cumplert un compromís, que, repetesch, consultant avans que mes forses mon deber de delicadesa, acabo de assatjar bé o mal —V. ho jutjarà— tràurem de sobre. D.V.A.S.S.

q.s.m.b. J. MASFERRER ARQUIMBAU

Vich, 29 Juny 1879

Francesc de P. Masferrer i Arquimbau
CANSONS DE MONTSERRAT - LLEGENDA DE MONTSERRAT - Vich. 1880
***La Renaixensa* X:2 (1880), p. 331-338**

Prou conegut és ja de tots los lliterats d'Espanya lo nom de Jacinto Verdaguer, per poder escusarsnos de dir als lectors de La Renaixensa que són dignes de gran estima los dos tomets de poesias

que acaba de publicar a Vich, com a primers quaderns de la «Biblioteca dels escons de Catalunya» que, baix la direcció de Mossèn Jaume Collell, edita la casa de D. Ramon Anglada. Mes suposat que las «Cansons» y la «Llegenda de Montserrat» revelan esplèndidament caràcters del geni pràctich del autor de la «Atlàntida», que ni en aquest poema ni en sos «Idilis y cants místichs» tant de relleu se descubrian, volem formular avuy nostre humil judici e intentar (puig altra cosa no és posible a nostra insuficiència) l'explicació del secret encant de las cada dia més inspiradas notas d'un dels primers poetas espanyols del nostre sigle.

Encara qu'és indubtable la natural predisposició de las inteligències y dels cors per florir més o menys ufanosos en un determinat ram de l'activitat humana, las circunstàncias locals, las tendències de l'època y l'estudi contribueixen poderosament a determinar en un o altre sentit la personalitat literària del autor y arriban a transformar quasi en absolut lo modo d'ésser dels fruyts del seu talent. May s'ofega del tot l'individualitat del que trevalla en lo món de l'esperit, y molt menys quan és robusta y prepotenta; però, si no l'amagan, l'enfosqueixen las mil y mil complicadas manifestacions de la vida del poble ahont se desenrotlla.

És per aquest motiu qu'es diferencian tant las obras d'un mateix autor en los distints períodos de sa existència. Y'l poeta que més d'aprop sent los moviments y las aspiracions dels que'l rodejan, perquè com filla en gran part del sentiment, predominan en la poesia las influències exteriors, molt més que en la ciència, fruyt quasi bé privatiu de la rahó, és no sols la veu del seu poble, sinó l'imatge de la seva terra.

Fem aquestas consideracions per fer compèndrer a nostres lectors lo verdader caràcter y significació del geni artístich d'en Verdaguer, que, comensant a despuntar en *cansons y corrandas*, mentres vivia arreconat en un mas de la plana de Vich, sens haber vist més terra que la que s'ovira desde un marlet de las serraladas que l'enrotllan, com diu en lo pròlech de «L'Atlàntida», ha arribat al cim de la inspiració, pujantsen d'una volada a las més serenas y enlayradas alturas de la poesia quan deixant «los dolsos aires de la pàtria per las onas de la mar», «caygudas las barreras de sas montanyas anyoradas, son horisó poètich s'aixamplà com un cel que s'esboyra.» Los que'l coneixem desde ants de ésser premiat per primer volta en los Jochs florals de

1865 y hem comensat a aplaudir la seva assombrosa facilitat per versificar, ja assajant la ploma en dècimas y cuartetas festivas, ja dictant cansons sencillas al estil del poble, ja esforsantse per imitar als clàssichs espanyols, humil estudiant de seminari, adelantava sempre en busca de novas obras en los banchs d'aquella Biblioteca ahont aprengué Balmes la ciència que devia fer d'ell un dels primers filòsophs de nostra pàtria; los qu'hem vist a en Cinto ab tot l'entussiasme dels vint anys, corrent d'una part a altra per sorpèndrer la naturalesa en los moments en què ab més energia desplega sas forsas, y, com a fadrí de montanya, cubert lo cap ab la barretina, seguir ab los minyons del poble las festas més poèticas de sa terra, admirant en tota sa vida, son caràcter enèrgich y son cor gran y patriòtich, hem pogut compèndrer, quan ha arrivat l'hora de sos triunfos esplèndits, que l'autor de «L'Atlàntida» era la personificació gloriosa de la renovellada literatura catalana, y, fins'ns atrevim a dir, de Catalunya.

Per això son nom ha travessat l'Ebro y'ls Pirineus, y ha ressonat fins als últims confins d'Europa. No negarem, ¿per què negarho? qu'altres literats catalans han seguit de més de prop y, si's vol, fins ara influït més directament en lo reviscolament de nostras lletras; més los que fondejen la qüestió compendran ab facilitat que cap poeta no és tan ver patrici com Verdaguer y que no hi ha poesias que responguan més que las sevas al geni de la llengua, al caràcter del poble y al esperit de sa literatura. Y per aquest motiu precisament han traspassat, repetim, las fronteras catalanas, puig la primera qualitat del Art, en totas sas manifestacions, és que siga nacional y que tinga fondas arrels en la terra ahont floreix.

Tal volta (entrant més de ple en l'objecte d'aquest article), si prescindim d'unas pocas composicions patriòticas, verdaderas joyas qu'avaloran alguns de nostres certàmens, en cap de las obras de Jacinto Verdaguer s'havia tan esplendorosament revelat lo to catalanesch que'l domina, com en los dos tomets que'ns han posat la mà a la ploma. Verdaguer ha vist de prop y coneix a fons la verdadera Catalunya, ab sas costums antigas y sa llengua no corrompuda ab totas sas virtuts y vicis; la Catalunya de las montanyas que és *catalana* de debò; ha passat la major part de sa vida en la plana de Vich d'ahont no's pot dir encara, com exclama ell mateix en sa admirable cansó elegíaca, «La barretina», parlant de la pàtria degenerada:

> Tes cansons les oblidares,
> tos castells los aterrares,
> y en les flors del hort dels pares
> ja no trova el fill perfums;

y com, per altra part, l'assumpto de las cansons montserratinas y de la «Llegenda de Montserrat» és també tant català, ha sapigut ferir las cordas més delicadas del cor del poble trayent tonadas tan dolças que semblan brollar barrejadas ab los cants dels aucells y ab lo murmuri dels boscos, dels serrats verdejants y de las fondaladas ombrívoles de la nostra terra.

Sabíam ja, pels «Idilis y cants místichs», que'l cantor dels atlans y de las hespèridas, quan polsava la lira del amor de Déu podia fer entrevèurer al món las delícias del paradís, y habia endevinat en algunas de sas poesias un nou genre de composicions religiosas en què ab lo llenguatge senzill dels pastors prepara l'ànima —mentres cantan los rossinyols y floreixen en l'herbatje las violetas—, en las melancòlicas armonias de las cansons antigas, pel seu espós enamorat y per la virginal mare de tots los homes. En aquestos cants creyem que no té rival l'autor de las «Cansons de Montserrat». No volem citar exemples perquè hauríam de citar tot lo llibret.

Com lo primer y principal mestre de Mossèn Verdaguer ha sigut la naturalesa; com, encara qu'ha après molt en los llibres, puig pochs poetas hi haurà qu'hagin estudiat tan com ell las grans obras de totas las literaturas, ha après més en la poesia popular, escorcollant ab dalè aquest vivent arxiu de la nacionalitat catalana, lo seu misticisme té un caràcter completament distint del dels demés místichs. S. Joan de la Creu (per recordar lo més renomenat dels d'Espanya) segueix pas a pas lo llibre dels Cantars, y a primera vista's descubreix en sas composicions al teòlech que pesa totas las paraulas, y que no solament dóna simbolisme a la totalitat de la poesia, sinó a cada una de las sílabas. Aixís és que sas obras en vers serveixen com de *lema* a sas obras en prosa, y és moltas voltas més poeta en las segonas que en las primeras. L'amor de Déu l'inflama, però busca principal y directament la revelació d'aquest amor en la Bíblia.

Verdaguer, recordant que Salomó, l'etern model dels poetas místichs, ha buscat també en las flors y en los aucells, en los mariners, en

los escolanets, en los segadors y en los ermitans, las puras y cristallinas aiguas del amor pera oferirlas en copa sisellada per l'Art y perfumada per la Fe a la excelsa regina de Catalunya, a la agraciada Moreneta, Verge de Montserrat. Llegint lo tomet de poesias que'ns ocupa se sent resonar en lo fons de cada una d'ellas la suau armonia de las cansons catalanas, y dubtem que siga possible compèndrer tot lo seu encant si no's recorda, al saborejarlas, alguna de las dolças tonadas que, per desgràcia, poch se senten en los plans, mes que encara alegran lo cor en las montanyas de la nostra terra.

Com fill de la naturalesa, és Verdaguer lo poeta de l'armonia. Y no volem parlar precisament de la que resulta de la fael observància de las retglas de la mètrica, puig encara qu'és la que a primera vista's nota, és la més fàcil y la menos important; nos referim a la armonia interior, fruit de la acertada correspondència entre'ls sentiments e ideas y la forma d'expresió, a la *tonalitat* general que respon al estat moral del poeta y fa endevinar tots los més amagats secrets del seu esperit. És imposible senyalar ab exactitut lo verdader límit entre la paraula y el cant, entre la poesia y la música; y en los poemas d'en Verdaguer hi brollan totas las armoniosas notas del gran concert que, a la una, alçan al cel las ànimas enamoradas, confós ab los suspirs del món y ab las misteriosas veus de la naturalesa.

Hi ha passatges de las sevas obras —hem de dirho com ho pensem— qu'és tanta la exhuberància y la riquesa oriental de la forma, qu'a la primera lectura un no s'adona de lo que dihuen y sols se sent quelcom desconegut que'ns embadaleix, com si escoltéssem una sinfonia de Beethoven, o sentíssem un perdut ressò d'una tonada catalana. Pot portarse també a la exageració aquesta, com totas las qualitats, en perjudici de la sobrietat artística. Verdaguer, si no en sas dos últimas publicacions, tal volta en algun dels seus anteriors poemas, traspassa'l límit d'aquesta fundamental armonia entre'l fondo y la forma.

No brilla menos en las poesias narrativas lo talent del nostre benvolgut amich. Ab romansos històrichs comensà a donarse a conèixer al món literari, y l'energia de l'expressió, l'esprit patriòtich que'ls animava, la puresa del seu llenguatge, català al extrem, y, fins algunas voltas, aspre, li conquistaren ben prompte un dels primers llochs entre'ls cantors dels fets gloriosos de Catalunya. Precisament Jacinto Verdaguer per lo seu caràcter y per las sevas aficions a la poesia èpica nos

ha fet esperar sempre que debia ser lo poeta que, com Mistral a Provensa, fes revíurer las antigas llegendas de la nostra terra. L'haverse consagrat al sacerdoci fou l'única causa de qu'es dedicàs a la poesia mística, qu'ab tanta glòria cultiva, sens que abandonés del tot sas aspiracions primeras, que tenian fondas arrels en la seva ànima.

Desacertat estigué (ho han afirmat crítichs molt més autorisats que nosaltres) en la elecció del assumpto del poema a què consagrà una bona part de sa vida; però fent esforsos d'Hèrcules per ressucitar un món, qu'aquell semi-déu havia sepultat per sempre en las ayguas del Atlàntich, se conquistà'l nom del primer poeta de Catalunya. L'assumpto de la «Llegenda de Montserrat» és més humà y més interessant per nostre poble, y, al desenrotllarlo, ha pogut Mossèn Verdaguer polsar als peus de la Verge, Patrona de Catalunya, las dos cordas de la lira que més responen al seu cor de català y de sacerdot, la del patriotisme y la del amor de Déu.

La poètica tradició de Garí havia inspirat ja en lo setgle XVI al valencià Cristóbal de Virués, que en sa «Historia del Montserrate» la conta no menos que en XX cants, enllassantla, també, ab lo miraculós descubriment de la Imatge de Maria. Mes, desitjós aquell esforsat capità de Lepanto, que, ab glòria del Parnàs espanyol, se dedicava a tots los rams de la poesia, d'assatjar sas facultats artísticas en una epopeya al estil clàssich, donà extensió desmesurada a la relació de la llegenda catalana, fent de la peregrinació a Roma del obscur penitent, lo viatje d'un hèroe, ple de peripècias y d'episodis. Verdaguer ha tornat al assumpto las proporcions verdaderas, contentantse ab escríurer, en magnífichs romansos, una sencilla llegenda, embellintla, però, ab las esplendorosas galas de sa imaginació fecunda.

Molt pròpias són de l'etat mitjana las complicadas lluytas entre la voluntat del home, sostinguda per Déu, y las tentacions del dimoni, que pren las formas més atractivas a las passions dominants, convertint quasi bé sempre en víctima de sas iras alguna agraciada e ignocent donzella, com per il·luminar y avivar un quadro de sombras ab un ratx de la llum del amor. La poesia moderna, qu'és la poesia humana per excelència, s'ha aprofitat no obstant de las fantàsticas tradicions, qu'arreconadas vivian en las montanyas, per cantar las terribles tempestats del cor, personificant en sers ideals, los sentiments, las aspiracions y los dubtes que l'atormentan. Per aquest motiu, may com en

l'època qu'estima'l *Faust* com son primer poema, havia florit en la literatura la llegenda.

La de Montserrat la fa més atractiva encara Mossèn Verdaguer, donantli un caràcter eminentment català, y coronantla ab tots los resplandors qu'il·luminaren la poètica montanya lo jorn de l'invenció de la Verge. La conspiració del esperit del mal contra'l virtuós penitent se trama en las entranyas del mateix Montserrat, convertintlas com en infern de dimonis, especialment destinats a perseguir als més virtuosos fills de Catalunya; y l'acció del poema's desenrotlla luego en la cort dels comptes de Barcelona, Jofre'l Pelós, qual filla Riquilda serveix a Satanàs de instrument de la caiguda de Joan Garí, quan, per debilitar sa virtut, ha ja disposat pel mal son cor, fent nàixer en ell lo sentiment del orgull de sa perfecció y despertanthi dolsos recorts de València, sa pàtria.

Encara que, per la naturalesa mateixa de l'obra tan llegendària y misteriosa, està molt poch delineada y precisada la fesomia moral dels personatges, ja que sols apareix clara y manifesta la del protagonista y la del esperit del mal, personificat en lo dimoni, no obstant lo poeta, per medi de ben entesos detalls descriptius, y avivant gloriosos sentiments patriòtichs, ha sabut trasladarnos a la oblidada o desconeguda època del naixement de Catalunya. Tots los cors catalans escoltan ab respecte y amor las poèticas tradicions de la terra. Lo sol nom del Pelós simbolisa aquella nacionalitat que comensa. Y aixís és que, encara que incidentalment aparega en l'obra d'en Verdaguer la cort del primer compte de Barcelona, la llegenda, que seria una més o menys apassionada relació d'amorosas escenas, terribles dubtes, crims horrorosos y penosas expiacions, enfosquida per la sombra del geni malèfich, que prepara l'ànima del penitent, encén las sevas passions y carrega després lo seu bras de foch sobre la seva conciència... ve a convertirse en un bonich episodi del poema, per escriurer encara, de la reconquista. ¡Bon talent y no dubtam que prou coratge té'l poeta vigatà per cantarla algun dia!

Del modo com Verdaguer ha realisat sa concepció artística, poca cosa tenim que dirne després d'haver insinuat los tochs dominants del seu geni. Poeta popular, com cap n'hi haja en la literatura nacional, conta senzilla y hermosament la cayguda y la rehabilitació de Garí, ressentintse alguna volta sos romanços de petits defectes de

forma y entretenintse en algun punt quelcom massa en descripcions, que fa, no obstant, agradables l'aroma qu'escampan de bonicoyas flors boscanas. Quant, deixant l'aroma, alça son vol d'àliga, arriba tant amunt que'l lector s'oblida de la llegenda envolt en aquell torrent d'armonia y enlluhernat per las llums puras, que, com *pluja suau de lliris y de rosas* devallan sobre la montanya de Montserrat al trovar en la cova de la imatge, que admirablement descriu lo poeta:

> «Com los rahims de l'eura que volteja
> la cova, al sol sa cara moreneja,
> en sa mà dreta un petit món floreix,
> que ella mostra a son Fill perquè l'ampare,
> y, assegut a la falda de la Mare,
> ell sonrient l'ampara y beneheix.»

Dificilíssim era, direm millor, impossible escriurer tantas planas sobre un mateix assumpto y no incórrer en moltas repeticions. Verdaguer no ha pogut lliurarse d'aquest defecte. Comparacions, imatges e ideas hi ha de las quals s'enamora y ab paraulas més o menys variadas se trovan en diferents llochs de sas poesias. No més com exemple citarem la comparació de la montanya de Montserrat a «un rusch ple de brescas de mística mel» repetida en los dos tomets que'ns ocupan.

Mes aquestos y altres defectes, qu'una crítica massa esclava de las retglas trovaria en las composicions de Mossèn Verdaguer, en res disminueixen lo seu mèrit, fundat sòlidament en una inspiració fresca y jovenívola, en un acabat coneixement de la llengua y del esperit de Catalunya, en un tendre y popular sentiment religiós y patriòtich y en la naturalesa mateixa del assumpto, interessantíssim pels bons fills de la terra, ja que en la Verge de Montserrat veneran a sa patrona gloriosa, qu'ha de portarlos cada jorn a novas victòrias. Volem terminar nostre humil judici de la llegenda ab las patriòticas paraulas que posa nostre poeta en boca del bisbe de Vich, Gothmar, fent ressaltar admirablement l'idea, que dóna vida a tota l'obra artística:

> «pàtria, sobre ton front
> ¡quina estrella hi ha sortida!
> ample com és lo teu cel

de cap a cap l'il·lumina?
fugirà a sa resplandor
lo moro que't te cativa,
y creixeràs, creixeràs
com arbre vora les ribes,
y no cabent en ton llit
del Pirineus a marina
la terra't darà sos regnes
la mar te darà ses illes.»

Avans de posar punt final a aquest article, tan llarch com pesat, direm quatre paraulas sobre las tres composicions que tancan lo volum, y que no tenen ab la «Llegenda de Montserrat» altra relació que la d'haver estat inclosas, baix un nom comú, en un mateix tomo. Las tres són dignas de grandíssima estima.

«La destrucció de Montserrat» és perfet modelo d'oda religiosa heròica y ho fóra també la titulada «A la Verge de Montserrat» si no fossen en alguns punts massa rebuscadas las imatges y no's deixés lo poeta portar per un llegítim entussiasme, que fa oblidarli, alguna volta, las condicions artísticas; però al costat poden molt bé posarse una y altre, de las més celebradas poesias líricas catalanas. Del romanç «D. Jaume en Sant Geroni» res volem dirne. Qu'es llegesca y que s'admire. Ja may ha arribat a més altura la poesia narrativa popular; jamay l'art ha amagat més hermosament la seva forsa sots las encantadoras galas de la senzillesa y del bon gust. «D. Jaume en Sant Geroni», lo mateix que algunas altres composicions soltas d'en Verdaguer, viuran tant com las nostras renovelladas lletras y com la fama del poeta, que més alt y més lluny ha fet ressonar lo nom de Catalunya

Felip Benici Navarro
LO DARRER LLIBRE DELS JOCHS FLORALS
***La Renaixensa* X:2 (1880), p. 465-474**

II

Havem dit que entre l'opinió expresada per en Balaguer sobre la tendència que, a son judici, deu tindre lo renaixement literari català,

baix pena de mort, y lo criteri dels jurats en lo consistori d'enguany podria existir alguna relació, y açò alguna explicació exigeix.

En Balaguer, demanant que'ls poetes llemosins se subjecten a un determinat ideal, no és menys exclusiviste que lo Consistori imposant als concurrents la llosa de plom de les regles acadèmiques, pretenent resuscitar, en aquestos temps de la llibertat de producció artística y de predomini de observació, los rancis motllos de fabricació dels retòrichs. Molt y per moltes causes sentim dirho, però la llealtat del nostre caràcter y nostre amor inalterable a la veritat nos impedirian dir altre, sinó que no estem conformes ab lo judici que les composcions poètiques premiades han merescut al jurat.

Pera justificar tal desacato al fallo del Consistori, cal que fem algunes declaracions respecte a nostra manera de veure en la poètica.

Crehem nosaltres que la paraula *poesia*, que tantes ascepcions té en lo llenguatge modern, expressa en sa significació més ampla, l'aplech de les diverses aptituts naturals, qual gestació, contacte y manifestació constitueixen l'obra poètica, la creació artística. Entre eixes aptituts figura en primer terme la facultat poètica que tothom poseeix com diu lo refrà:

> De boig y de poeta
> tothom ne té una miqueta

però que procedint, com altres moltes aptituts especials, d'una certa combinació de qualitats y defectes, és tan variable com la inteligència humana; y si bé tothom és poeta quant lo domina l'exaltació, la sobreexcitació de sa vida sensible e intelectual, quant s'apodera de son ser l'*emoció poètica,* fins allavors, ho és solsament *in se*. Açò és lo que constitueix la poesia íntima, individual. Però, per més que l'aptitut poètica, essent en relació del desenrotllament de la facultat sensible del indivíduo, puga alcansar un alt grau de intensitat, no basta pera produhir lo poeta tal com lo designa la accepció vulgar, tal com deu ésser pera darshi a conèixer foragitant de son fur intern, comunicant a l'exterior los efectes de aquella emoció poètica.

Mes si tothom pot trovarse més o menys sovint en aptitut psicològica de sentir l'emoció, pochs posseheixen les condicions, moltes y molt complexes, que constituheixen lo raro talent de la transmissió

poètica, lo geni poètich. L'obra poètica no pot produirse, si l'emoció del poeta no's traduheix en forma prou determinada pera ésser reconeguda y apreciada per tothom y ab bastant calor pera que entre lo poeta y lo lector s'estableixen aquella corrent magnètica a què deu servir de fil conductor l'obra artística.

És, donchs, la poesia cosa purament personal y subjectiva, consistent en l'emoció qu'un espectacle, una relació, una idea fa néixer en nosaltres y que varia segons la forsa de nostra sensibilitat o la naturalesa de nostra inteligència. Aixís és que l'obra poètica té tant més valor quant major és y de millor mena la sensibilitat y l'imaginació de son autor y quant ab més energia, acert y precisió sab aquest comunicar ses impressions sempre que aqueixes impresions no s'refereixen a assumptos talment estranys o eccèntrichs a l'esfera d'evolució sensible del públich qu'ha d'escoltar al poeta, que pera aquell sigan incomprensibles, o que la emoció poètica, gènesis de l'obra, s'haja produïda en condicions d'excepcional exaltació, que la posen en consemblantsas.

A est punt deuhen convergir tots los esforsos del poeta, a la conjunció del efecte psicològich, sensible, produhït en aquest al concebir per la idea o la impresió creadora y servat en la seua obra pera'l moment oportú de la transmissió externa y la impresió rebuda per l'auditor en est moment en què de las paraulas del poeta brota'l espurna que fereix instantànea la fibra corresponent y que això no sol ser la mateixa en tothom. Qui és prou dextre o abastant benhaurat per obtindre aquella conjunció, aqueixa comunió de impresió estètica, l'emoció poètica, per medi de la qual se imaginació creadora transforma l'somni en realitat afalagadora, aqueix obtindrà, com sempre ha obtingut, lo més alt premi que sols als genis priviligiats de la naturalesa'ls està senyalat.

Que lo llenguatge poètich deu aplegar certes condicions no hi ha que negarho, mes en nostre concepte aqueixes condicions no poden ésser incloses en los límits sempre estrets d'un aplech de regles. La frase de l'obra completa, *ab totes les regles de l'art,* és de les més absurdes que han inventat les acadèmies, perquè les regles de l'art, com la constitució inglesa, no constituheixen cap cos de doctrina escrit y ordenat y són tan variables com l'home. Lo llenguatge poètich s'ajustarà sempre al impuls individual, a la idiosincràcia artística del poeta y n'hi haurà tal que sollevant ab manera de l'expressió les ires retòri-

ques dels crítichs oficials y de las collas que'ls segueixen, com als mansos les ovelles, produhirà millor obra y més potent efecte que molts altres quals versos n'oferescan al nivell acadèmich la més imperceptible desviació, ni al metro pedagògich la diferència menys sensible.

Lo poeta que és, en fi de conte, l'artista més lliura y més independent, lo qui menys té de lluytar ab la matèria pera trasmetre sas concepcions, pren com tot altre a la realitat vivent los procediments de transmissió, idealisant los medis d'espressió de què disposa, de tal sort que tingan la major intensitat possible, semblantse en açò al compositor que formula ses melodies combinant los sons de manera que produhescan ses pròpies conviccions. L'escola romàntica féu *tabula rassa* del pedantisme acadèmich qu'havia reduhida la poètica a un *tour de force* perpètuo en lo que l'idea, l'inspiració no entrava pera res; en lo que lo casament de les paraules, dels consonants y dels peus en lloch ficso o forçats ho era tot. Víctor Hugo féu ab Malherbe y sa escola a Fransa lo que a Espanya Zorrilla ab los descendents del inolvidable Rabadán, quals despropòsits servavan ab religiosa observància les tradicions apellades clàssiques. Sí; la versificació, com a instrument del poeta, té la gran importància que deu tindre, però lluny de poderse subjectar a regles és tan lliure com en la música y en las arts plàstiques són avuy tots los procediments

Al ocuparnos de les obres premiades en los *Jochs Florals* d'enguany devem repetir lo que ab la mateixa ocasió diguérem ara fa un any. A judicar per aquelles, la poètica catalana està en decahiment encara major que l'que acusaven les obres llorejades allavoras. Mes avuy com allavoras no crehem que açò siga un fet real, sinó l'efecte de circunstàncies purament fortuïtes que no'ns trovem en lo cas d'examinar. Basti'ns afirmar que nostra fe en lo creixent progrés de lo renaixement no'ns deixa dubtar per un moment de sa virilitat ni de sa forsa, dubte que tampoch podria resistir a la evidència que *extra-Jochs* nos dóna cada dia la brillant *plèyada* de poetas que en llengua d'oc cantan a tots los ideals.

Ni *La Pubilla,* ni *Lo Butxí del Rey en Pere,* ni *L'Anfiteatre*, ni *Penediment,* ni *La última aureneta,* ni la mateixa *Barretina* reuneixen condicions suficients pera ésser considerades com a obres poètiques de primera ratlla ni molt menys pera ésser preferides a algunes altres de majors y més nombroses qualitats entre les premiades, que són les úni-

ques que coneixem de les presentades al concurs. Totes les amunt esmentades, exepció feta, fins a un cert punt, de *La Barretina*, careixen de veritable emoció poètica, de la espontaneïtat artística que deu obtindre tota obra d'esta mena. Llur forma rítmica és vulgar y gens cadenciosa en general y los poetas no han sapigut emplear los poderosos recursos que las imatges, figures y tropos tan indispensables en lo llenguatge poètich ofereixen pera la transmissió de la emoció poètica, presentant a l'imaginació los objectes per lo costat més favorable al propòsit del poeta, fent arribar al ànim les idees ab la major claritat y ab menys treball. Però hi ha que aqueixes *galas del llenguatge* són tan difícils de determinar com de trovar. Qui las busca no sol trovarlas y enmanllevades *no rehixen*. Han de brotar al compàs de la versificació sens perseguir ni ensopegar ab lo consonant, sens malmetre's en los versos, natural, espontàneament, constituhint en fi lo *concepte poètich*. Lo poeta deu sentir lo foch y l'embranzida dels antichs bardos, no adonarse del compàs ni ritme mètrich avans de posarse a escriure, sinó cantar lliurement com l'aucell improvisador (que també hi ha aucells que no ho són, com l'ornithologia o qualsevol auceller vos dirà). Hi ha poetas que improvisan com l'autor de *Joventut perduda*; n'hi ha d'altres que repeteixen, inconscientment, lo que han ohit.

[...]

La Barretina té pera nosaltres dos grans defectes capdals: haver estat lo tercer grupo del mestratje en Gay Saber de son autor y l'estar inspirada en sentiments convencionals, rancis y exagerats. En quant a lo primer res volem ni podem dir; a lo segon afegirem que la pèrdua de les costums catalanes no essent un efecte exclusiu de l'època present, sinó de totes les èpoques, puig qu'en la evolució contínua de l'humanitat tot se transforma perdentse en aparièncía, ni l'assumpto és poètich ni té res de *patriòtich* com molts l'han considerat, atribuhint potser a la cansó son major mèrit en esta rahó fundat. Lo senyor Verdaguer resulta en aqueixa poesia un altre *laudator temporis acti* que l'anyora sens rahó, puig que, si unes costums se perden, altres, que sense cap dubte valen molt més, se guanyan y aixís ha succehit desde que'l món és món. L'asumpto, donchs, no era poètich y aixís ha resultat la composició freda, treballada, convencional y a vegadas confosa. En la forma, que és prou agradable, haguera pogut afectar menys monotonia y millor caràcter, puig que la carència de tropos

aumenta aquella, fatigant en la lectura a pesar de no ésser llarga, la atenció del lector. Nosaltres comprenem perfectament l'entussiasme que sa lectura pública produhí en un públich disposat a entussiasmarse per moltes rahons y nos congratulem d'aquell entusiasme y d'aquells aplausos que fins a nosaltres arribavan en so de protestes en què certament lo Sr. Verdaguer no pensaria al escriure *La Barretina.*
[...]

Madrid, 20 de nov. de 1880

J[oan] S[ardà]
CANIGÓ
1 de gener de 1886

Si allò de que'l català és un dialecte mitj mort e inhàbil pera ésser instrument d'una literatura, no fos ja un molí de vent que és més que ridícul embestir y combatre, invocaríam com a refutació conclohent la derrera obra de Mossèn Jascinto Verdaguer, lo poema *Canigó*. La llengua del *Canigó* és una llengua feta, acabada, rica en vocabulari, abundant en matissos y mòduls, ab tota la escala de colors pera la descripció, ab tota la escala de tons pera la expressió d'afectes, dolsa com la vibració d'un salteri, magestuosa com los acorts d'una orga, enèrgica com l'espignet d'un clarí de guerra, dura y aspre com lo redoble d'un timbal en lo fort de la batalla .

Un llibre com lo *Canigó* revela tota una literatura o, per lo menos, una llengua a la altura de las primeras.

Revela, ademés, una altra cosa. Dihem mal, revela. L'autor de *L'Atlàntida* y dels *Idilis* ho té massa provat per fer necessària la revelació. Però, fins aixís y tot, fins ab aquestos precedents, potser hi ha revelació. Dominava Mossèn Verdaguer, avans d'ara, la forma mètrica. Avuy la domina encara més. Hi ha estrofas, moltas, quasi totas, que són en aquell concepte un prodigi. No és possible expressar millor la idea concebuda. Ni un ripi, ni una cacofonia; la frase rotunda, espontànea, precisa, correcta.

Se'n dirà d'aquestas, observacions de lingüista y de retòrich, y bellesas retòricas de semblants bellesas. Retòricas o no, són un encís

pera'l lector de bon gust. Avuy la crítica, més propensa a filosofar que a analisar, las desdenya o passa per alt. Mal fet. Hi ha tota una gran literatura, la clàssica antigua, que funda en ellas una meytat al menos de sos mèrits. Y és una gran literatura.

En lo que fluixeja'l *Canigó* és en la composició. Lo poeta ha volgut incloure massa cosas en una, y d'aquí un cert desequilibri de proporcions, certa ondulació, de curvas desiguals, en la marxa de la obra. L'argument és una llegenda; però la llegenda té per finalitat una idea simbólica, y serveix de pretext a una que'n podríam dir monografia, històrica y mítica, dels Pirineus catalans.

Hi ha, donchs, tres cosas, y com a totas tres dóna, quan menos, igual importància l'autor, d'aquí en la composició falta de plans perspectius.

En una llegenda la acció hauria de ser lo més. Donchs la acció en lo *Canigó* no és lo més. Gentil, fill de Tallaferro, és armat cavaller per son oncle Guifré. Coincideix ab la ceremònia la nova invasió dels alarbs. Gentil ha de fer sas primeras armas al costat de son oncle, atacant als invasors per un costat mentres Tallaferro'ls combaterà per l'altre. Però Gentil, que mana la vanguàrdia, la abandona una nit per pujar al cim del Canigó a cercar un dels màgichs *mantells d'armini de las fadas—que dansan a la llum de la celística—dels estanys del Cadí vora les aygues.* Allí'l sorprenen las fadas y'l duhen a Flordeneu, llur reyna, la qual encisa al donzell, disfressantse ab las faccions de sa enamorada Griselda. Los alarbs sorprenen als cristians de Guifré y vencen a Tallaferro a consecuència de la involuntària deserció de Gentil. Guifré, refugiat en lo Canigó, atrapa a son nebot quan Flordeneu anava a ferlo son espòs y'l despenya timbas avall. Refets los cristians a las ordes de Guifré, Tallaferro y Oliva, l'abat de Ripoll, tercer germà d'aquells, derrotan als alarbs. Tallaferro descobreix'l cadavre de son fill y, cego d'ira al saber qui ha estat lo matador, se llansa contra son germà. Oliva'l salva y'ls reconcilia en nom de Déu. Mes Guifré, assediat pel remordiment, deixa muller y fills, funda un monastir hont enterra'l cadavre de sa víctima y allí mor en santa pau en brassos d'Oliva a qui confia com derrer llegat la missió de plantar la creu al cim del Canigó.

La llegenda, con se veu, és hermosísima y conté tots los elements pera una acció dramàtica interessant y fins conmovedora. Guifré,

Tallaferro y Oliva, Guisla, la esposa del matador, y Griselda, l'aymia del assessinat; Gentil y Flordeneu, podian ser veritables creacions, dintre del drama las cinch primeras, dintre de la llegenda poètica'ls dos últims. Donchs no ho acaban de ser del tot per més que a moments destaquin d'una manera clara y vigorosa. És llàstima que la falta d'espay nos obligui a cenyirnos a punts de vista molt generals, tant perquè'ns priva d'explicarlos y justificarlos com perquè, exposats aixís en cru, tal volta entranyin més esperit de censura del que ben explicats durian y efectivament duhen.

Donchs bé, com deyam, l'autor es proposa enquibir dintre d'aquesta acció una descripció poètica dels Pirineus, retreurehi gestas històricas, agarbellarhi tot l'inmens caudal de tradicions, llegendas y mitos que encara avuy conservan lo recort oral y'l recort escrit y engrandir y sublimar tot aquest conjunt simbolisanthi'l triomf definitiu del cristianisme en aquella comarca sobre'l paganisme y'l mahometisme, aliats en llur obra infernal contra'l comú enemich y valentse, aquell, del encís de sas gojas y aquest, de la cimitarra de sos creyents.

Resultat: que ab tot això, com deya un escriptor francès, los arbres no deixan veure'l bosch. La llegenda's trunca, l'acció's disloca en perjudici de la ilació narrativa y del moviment dramàtich. La dislocació és major perquè l'autor ha donat tanta o més importància a lo que havia de ser accessori, al medi escènich, que a lo que en bona composició hauria de ser lo principal, que és la llegenda. N'ha dat més a las cosas que a las personas. D'aquí'l cant quart, lo viatje de Flordeneu y Gentil per tots los Pirineus, que és un *hors d'oeuvre*, com ho són les amplificacions d'altres cants. D'aquestas mateixas amplificacions descriptivas, de la excessiva importància donada al element llegendari y tradicional, en resultan a moments certas monotonias de tons, certas variacions similars sobre uns mateixos temas, que cansarian potser sinó las embellís lo doll de poesia que s'escampa per entre repeticions y *hors d'oeuvre* y monotonias y dislocacions y tot això que, filant, filant prim, n'hem dit defectes.

Perquè això sí: pinturas de naturalesa, comparacions, rasgos descriptius, tochs originals, de tot això demaneune al poema tant y tants com vulgueu.

A cada pas, a mesura que's llegeix, sorprèn y adelita l'esperit un vers, una estrofa, una sèrie de versos, una sèrie d'estrofas, un detall,

una oda, una balada, que en mitj de lo bo s'aixeca y destaca com a millor, y en mitj de lo millor destaca y s'aixeca com superior encara. Repareu tot lo que's vulga: aquí voldríau més grandiositat, allí més humanitat; ensà condensaríeu, més enllà ampliaríau, però quan esteu lamentant que hi falti lo que voldríau o que hi sobri lo que no hi voldríau, en alló que falta o en allò que sobra hi ha tanta bellesa, tanta magnificència, tanta poesia, que un acaba per renegar del malehit esperit crítich que posa peròs als goigs y cohibeix, vulgas que no, l'entussiasme.

En resum: la obra enalteix la nostra literatura, honra al poeta y és un aconteixement literari que de totas veras y de tot cor saludem ab un aplauso.

[Josep] F[ranquesa i Gomis]
LO SOMNI DE SANT JOAN. Llegenda del Sagrat Cor de Jesús ab la traducció castellana per Mossèn Jascinto Verdaguer
4 i 7 de setembre de 1887

Vibra'l concert de las liras catalanas com lo cant d'una aucellada en l'auba hermosa d'una primavera explèndida, però'l cant del rossinyol deixa de tant en tant oir las notas de sa melodiosa veu per damunt del esclat d'aquellas cansons de tota mena, y'ls aucells callan un moment pera escoltar a tot plaher las passadas d'aquella armonia seductora, y pera saborejar delitosament los bells refilets d'una cantada que ompla'l cor de dolsas emocions y l'ànima tota d'un benestar puríssim.

Aquesta vegada lo rossinyol vigatà ha volgut seduhirnos ab un aplech de místicas cansons arrencadas de la soletat de sos ensomnis, y aqueix cant de nit, no menos agradós que'ls que tant han cautivat en frescas matinadas, se fila y retors en un conjunt de melodias, com un enfilall de perlas, ab las que vesteix una llegenda divina encara may per ningú tractada, y qu'és verament en si plena de poesia y de bellesa.

Ningú com l'autor de *L'Atlàntida* pera ensopegar bé ab assumptos interessants y poch coneguts, triantlos cada vegada ab gran acert y estudiantlos detingudament, y com si diguéssim *sobre'l terreno*, a fi de treuren tot lo partit possible, y que no hi dubte que a això's deu en gran part l'èxit ab què ha tractat matèrias tant distintas com las que

constituheixen sos poemas. Lo *res lecta potenter* del més gran dels Mestres en poesia produhirà sempre'ls més bells resultats quan los poetas sàpigan mesurar sas forsas y embestir assumptos proporcionats a las mateixas. Per això Verdaguer, que se sent ab cor pera absorvir ab sa mirada d'àguila las gestas culminants del esfondrament d'un món, lo mateix que pera endressar ab cansons melosas cent himnes d'amor al Hèroe Diví de la nostra Religió, de la que n'és digníssim sacerdot, procura no més escullir bé un assumpto digne y ja allavoras ho té tot. La forma ab què haja de vestirlo, los medis de què deurà valerse pera durlo a bon terme no poden mancarli may; poeta com és per essència y rey despòtich de la rima catalana que doblega y redressa com vol, fent com un joch de las combinacions més difícils y deixant sempre melòdicas las composicions métricas més atrevidas.

Lo que més sorprèn y maravella al estudiar las composicions de nostre Mossèn Scinto és la doble manera de manifestarse sa inspiració, com si sa personalitat abarqués dos poetas a la vegada. Ferreny uns cops, aspre y viril, deseixit de travas importunas y agegantant la expressió ab un doll riquíssim de paraulas novas y ab un devessall explèndit d'imatges que solzament ell sab trobar, descriu ab valentas estrofas los salvatjes secrets d'una naturalesa verge fins arribar a fer sos cants tan admirables, però també tan esquerps com lo món que pinta; dols altras vegadas, melós y delicat, tendre y suavíssim, ningú reconeixeria l'autor d'aquellas poesias d'indomable tirat montanyà y de sabor estrany com d'arbre fruyter que no ha conegut empelt, en lo místich cantor de cent idilis divins y que més que modulats ab los tons que pot donar la paraula humana semblan vestits del candi aroma del lliri y de la finor de las alas de la papallona Y és ben digne de notarse que, si en la primera mena de poesias tendeix en Verdaguer per excés d'imaginació a veureho tot agegantat y deixa veure una inclinació natural a la exageració, y en sos cants místichs per l'agombolament d'imatges bellas y multiplicació de comparacions y epitetos arriba algun cop a tocar los llindars del conceptisme, se li imposa sempre sa discreció per no fer relliscar lo pas dret allí ahont sas sobreras facultats l'encaminarian y's manté en lo bon camí pera reportar d'aqueix hàbil domini de sas propensions una nova victòria.

Aixís En Verdaguer, poeta de duas liras, més que polsador de solas duas cordas d'una mateixa, avassalla y encisa a la vegada quan sap

arreplegar un assumpto en què puga ferlas jugar alternativament, y per tant jo crecg, sense que això signifiqui res pera la prioritat en l'orde de mèrit de sos poemas, que allà ahont se pot conèixer mellor la personalitat poètica de Mossèn Scinto és en son *Canigó*. Allí, en la descripció de las selvàticas montanyas dels Pirineus, troba ocasió pera mostrar tota la forsa de son nervi poètich en versos rivals dels ab què cantà una altre dia las lluytas dels Atlants, y'ls amors de Gentil y'ls cants de las Gojas li donan motiu pera descapdellar un aplech encisador d'esparsas d'una dolsura incomparable, poguent fer gala en tot lo poema, com en cap més obra seva, de la duplicitat de son geni poètich.

Mes si entre aqueixas duas formas de sentir y de manifestar la poesia en nostre Verdaguer se'm dongués a escullir com a mellor, jo admirant molt la primera'm quedaria sense dubtar gens ab l'altre. No m'ha decaygut l'entussiasme, sinó que ha crescut encara al rellegir vint vegadas los atrevidíssims cants del gran poema *L'Atlàntida* y'ls crech dignes d'ésser molt més coneguts, a pesar del brugit que s'ha fet, per més que ho fa casi impossible la inmensa dificultat que ha d'oferir sa traducció, però aixís y tot trobo molt superiors, de tot punt inmillorables, sense parió ab què poguerho cotejar, las ubriacadoras cansons de las fadas del Canigó. Allí, puig tot lo convencionalisme de la poesia, és la Poesia mateixa que parla, la que mostra tots sos naturals encisos baix la forma de gojas y donas d'aygua, l'esperit s'hi transporta a un món ideal, a una estada plena d'hermosos ensomnis, a la *rêverie*, a la regió dels encisos; may cap poeta s'ha manifestat més original, més ple d'atractius, ni més pròdich de bellesas literàrias en assumptos semblants ni may cap llengua neo-llatina ha superat en dolsura d'expressió, en enmenlament de la frase a aquellas tiradas de versos indubtablement los més encisadors que ha produhit la musa catalana.

Nostre gran poeta, pressentint sas disposicions pera jugar aqueixa segona lira, la lira de las cansons melosas y de las vibracions dolcíssimas, y a las que potser com nosaltres dóna sa preferència, ha vingut desde fa temps donant a conèixer gran número de composicions fillas d'ella, de las quals poden ser admirable compendi'ls *Idilis y cants místichs* prou coneguts de tothom pera entretenirnos a ponderar lo preu de tan rich tresor de nostra poesia relligiosa, y entre las que no deu-

hen deixar d'encloures algunas poesias del llibre *Caritat* y sobre tot algunas de las *Cansons de Montserrat*, la de las *Ermitas*, per exemple, ab altras escampadas per setmanaris y revistas y fins per publicacions més modestas y que han fet lo nom de Mossèn Scinto justament popular.

Filla també dels concerts d'aqueixa mateixa lira y de la mateixa inspiració que ha produhit los *Cants místichs* és la nova llegenda darrerament publicada y que porta per títol *Lo somni de Sant Joan*. Res més senzill que son argument, si de tal se pot calificar. Després d'un bellíssim preludi, 'l poeta'ns presenta *lo bon Jesús, ab sos deixebles a taula* y donantlos son Cor y sa Sanch pera celebrar sa Pascua darrera, Sant Joan, l'apòstol precursor, embriagat d'aquella Sanch divina

> Se reclina al sagrat Cor
> com trobador sobre l'arpa

y endormiscantse somnia veure'l Cor de Jesús obert per la llansada de Longino y com en la terra preparan alguns atletas de la Fe la seva Adoració.

Lo precursor los contempla embadalit y com en èxtassis.

> Joan, en processó misteriosa
> los hèroes del amor veu arribar
> anelles d'or de la cadena hermosa
> que ve'ls cors y la terra a encadenar,

y passa per davant sos ulls la gloriosa munió de Sants y Doctors que's senyalaran en lo món per la devoció al Sagrat Cor, de la qual festa pera sa Adoració'n fan solzament la *Celístia* totas las senyals d'amor que hi manifestan multitut de sants anteriors al sigle XVI, aixís com troba la *Aubada* en l'explèndit esplet de misticisme y de religiositat que s'observa en sa major part en Espanya desde aqueix perìodo, y per fi descubreix son *Sol Ixent* en la aparició de Jesús a la Beata Margarida y en la solemne declaració que de tal Festa universal fa la Iglésia.

Veu també allavors com creix per tot arreu aqueixa devoció:

De pit en pit l'incendi se propaga,
de convent en convent: lo qu'era aubaga
se fa soley als raigs del Sagrat Cor,
se li aixecan altars y santuaris,
bells cors se li ofereixen per sagraris,
nobles heralts del regne del amor.

Y creix lo riu de foch, Jordà que porta
aygua del cel a tota terra morta,
y viu la que s'hi rega y se refon:
y creix lo riu y és una mar que's vessa,
hont l'esperit del Criador se breça,
diluvi nou que ha d'abrigar lo món.

y nedant com *cisne puríssim* en aqueixa *mar d'amor* Sant Joan presencia la lluyta apocalíptica del Amor y l'Odi y'l triomf del primer en lo del Sagrat Cor de Jesús.

«Plegau, homens, la guerra
triunfe'l sagrat Cor,
del cel baixe a la terra
lo regne del Amor.»

y desperta al fi de son dols somni, del qual diu lo mateix Jesús:

per fer lo somni que ell fa
Jo mateix m'adormiria

y preguntant a son Mestre si vol que mostri als mortals lo seu Cor *com son niu a la niuhada*, per ferlos veure com Déu los ama, 'l Salvador li contesta que han de passar mil anys en què'ls homes meditin primer las paraulas del Precursor *Et Verbum caro factum est*.

Aprés de mil anys de nit
del meu Cor sortirà l'alba,
aprés de l'albada'l sol,
lo sol de la Glòria Santa.

Batrà'l Cor de tot un Déu
al pit de la raça humana:
son realme serà'l món
però son trono l'Espanya.

Tal és lo trassat de la nova obra de Mossèn Jascinto. Bé pot compendres ab lo dit que allí ahont lo poeta pot haver trobat millor ocasió pera fer gala de sas notables facultats, és en la presentació d'aquella filera benehida de devots del Sagrat Cor, donant a conèixer a cada un d'ells, per medi d'una poesia inspirada, o en l'esperit de sas obras o en lo caràcter de sos actes.

És peculiar d'En Verdaguer, poeta més descriptiu que narratiu, fer derivar la narració de las mateixas descripcions ab què, més que amenisa, ompla l'obra, y d'això resulta que la paraula llegenda pocas vegadas pot aplicarse en rigorós sentit als poemas que de tal nom bateja.

En *Lo somni de Sant Joan* encara succeix més; l'autor ni s'entreté a descriure cada un dels personatjes que presenta, sinó que fa nàixer sa descripció de las expansions líricas que'ls hi són pròpias, identificantse així lo poeta ab cada un d'aquells Sants d'una manera tan maravellosa que sols ho esplica'l molt coneixement que aqueix ha de tenir de la vida o de las obras de tots ells. No és del cas retreure ara aquí més versos com a comprobants de lo dit, ja que En Verdaguer no ho necessita, però vull citar una poesieta endressada a Sant Lluís, no més perquè's veja si és possible fer cap descripció o poesia encomiàstica del Sant que'l fassi aparèixer tan bé davant nostre com aqueixas ratllas:

Castíssim Lluís, - flor del Paradís,
-A quin lliri heu presa - la vostra blancor,
àngel de puresa - serafí d'amor?
-No la he presa a un lliri - que la he presa a un cor
regat pel martiri - desclòs per l'amor.
Castíssim Lluís - flor del Paradís.

Així mateix, la imaginació veu desseguida, a la presentació que'n fa el poeta, l'arrogant figura de Sant Pau, la grave de Sant Agustí, lo macilent Sant Francesch, lo dols Sant Domingo, l'ombriu Dante, lo

somniador Ramon Llull, en fi tots los venerables místichs espanyols dels quals l'autor se sent tan enamorat.

En totas las poesias que serveixen pera la presentació de tan hermosa galeria d'ilustres figuras, resplandeixen las mateixas cualitats que tothom admira en los *Idilis y Cants místichs* com a germanas bessonas que en son major part los hi són. La mateixa unció religiosa, lo mateix apassionament per l'adorable Màrtir de nostra Redempció, iguals transports d'amor y, com si diguéssim, de voluptuositat mística en la interna contemplació dels Misteris de la Religió, que aquí's condensan en lo del Sagrat Cor, han sigut necessàrias pera la composició d'aqueixas obras que seria mesquinesa volguer analisar tan sols literàriament, ja que lo que més las exalsa y las sublima és la passió ab què han sigut escritas, lo foch ardent que crema a través de la diafanitat dels versos, foch que s'endevina y no's veu, y que sols lo iniciat lo sent y a la cremor del qual l'autor ha sentit inundarse l'ànima d'ensomnis divins, y tot gosantlos l'han fet arribar devegadas fins al deliri, fins al extàssis.

Res importa que en *Lo somni de Sant Joan* hagin sigut tants y tant distints los personatjes que hi intervenen; pel mitj de tots sos parlaments o de sas cansons palpita sempre la personalitat d'En Verdaguer, que además los confon a tots en una sola aspiració, en la manifestació d'un sol sentiment, l'amor al Cor de Jesús. Las notas del cant són sempre las mateixas; divers serà el to o'l timbre de la veu segons qui canti, però la melodia és sempre igual, la mateixa que'l poeta vol veure repetida cent vegadas com un himne diví que totas las bocas honran y que totas las orellas afalaga.

Inútil és afegir, després de tot això, que las cualitats literàrias de la darrera obra de Mossèn Scinto la avaluan encara més, perquè feta ja menció de son domini de la mètrica catalana e indicat son extraordinari coneixement de nostre llenguatge, del qual també en aquest llibre fa luxosa ostentació, com a l'impensada, casi sense volguer, no és difícil compendre que la experiència y l'estudi l'han d'haver dut ja a ser un mestre consumat en lo mecanisme de la forma. Los tres romans en què parla de Santa Llutgarda, Santa Caterina de Siena y Santa Magdalena de Prazzis poden servir de modelo complert en aqueixa mena de composicions, las lletretas en què parafrasseja a Sant Joan de la Creu y encara millor las en què mostra a Santa Rosa

de Lima y a Sant Miquel dels Sants són d'aquell gènero en què avuy dia nostre autor no admet rival, y com a poesias líricas bé deuhen consignarse com acabadas, pera no citarlas totas, las consagradas a Santa Teresa, a Sant Ignasi, a Sant Francesch Xavier, una de las mellors del llibre com se mereix aquest insigne apòstol, y, en fi, a Sant Vicents de Paül y Sant Francisco de Sales.

Acompanya també al text una traducció castellana, candorosament literal, de totas las composicions de la obra y de la qual, en no prenentla com un llibre de devoció, ningú seria capàs de deduhirne las moltas bellesas que tanca l'original. Ella sola bastaria com argument pera probar la gran divergència que entre'l geni d'abduas llenguas existeix, y fins semblaria que l'autor s'hagués proposat demostrarho si una idea més piadosa no li hagués inspirat.

Finalment, al felicitar a Mossèn Scinto per son darrer llibre no deixa de cridar la atenció dintre de la perfecció de las sevas obras, la sovintor ab què las va donant al públich. La fecunditat no és sempre la manifestació d'un geni, ni encara d'un talent poètich, però sí que la major part de las vegadas lo geni fa gala de fecunditat. Vingan, donchs, novas produccions de Mossèn Scinto pera aplaudirlas y vingan encara novas obras pera admirarlo.

Dr. Franch [Joaquim Cabot]
PÀTRIA. Poesias de Mossèn Jacinto Verdaguer ab un pròlech de Mossèn Jaume Collell
6 de gener de 1889

Un poch a deshora venim a parlar del últim arreplech que Mossèn Jacinto Verdaguer ha fet de sas poesias, y que ab molt bon acort ha publicat en un tomo batejat ab lo tan significatiu com lacònich títol de *Pàtria.*

¡Pàtria! heus aquí una paraula breu d'expressió, però de significació inmensa, desconeguda; ¡Que de vegadas s'usa sense conèixer l'alcans de sa pronunciació ¡y quantas vegadas més no se'n abusa, enmotllant son significat a conveniències particulars, mesquindats calculadas o baixesas políticas! ¡Pàtria! paraula santa a quina sombra naixen, creixen, 's fonamentan y multiplican los sentiments que més ennobleixen

l'home; l'amor a la fe, l'amor a la família, l'amor a la llar, l'amor a las lleys, a las costums, a las tradicions, als hèroes, monuments, cants, en fi, a tot lo que arrela en lo tros de terra y vola pel cel que'ns vejé nàixer. Tots aquests sentiments se traslluheixen en las poesias del tomo, però no'ns adelantem, y...

Vista la importància del títol, anem a veure'l contingut del llibre, que, dit sia de passada, ha sigut cuidadosa y elegantment estampat a casa de don Fidel Giró.

Al obrirlo se'ns presentan una pocas planas de prosa, que, sense mirar qui las firmava, atribuhírem de seguit al director de *La Veu del Montserrat*, al ilustre canonge Mossèn Jaume Collell. La facilitat de la frase, fogositat de concepte y'l calor de la idea nos descubriren l'autor del pròlech que creguin, y valga la metàfora, és una fatxada digna del tomo, fatxada que faria conèixer, si no fos coneguda, la personalitat del poeta y presentir l'efecte de sas poesias, que armonisa y encaixa perfectament ab l'interior del edifici; fatxada o pròlech que produheix tot l'efecte contrari al que fa lo que'n diuhen fatxada, que no serà res, de nostra hermosa Seu, respecte del seu inspiradíssim interior.

Empassadas aquesta planas com pa beneyt, vénen las poesias que havem saborejat ab l'afany del nin, com exquisida llemineria. Moltas, la majoria, ja havíam tingut lo gust de paladejarlas, puig las han escampat arreu setmanaris, revistas e ilustracions. Quan l'autor acaba una poesia, encara lo paper està humit de tinta, que may falta qui's cuida de pendreli per publicarla, y las que han sigut premiadas en Jochs Florals y Certàmens, tot just s'estrenan, ressonan encara, com aquell qui diu, los aplaudiments que han coronat sa lectura, que'ls caixistas ja las componen per escamparlas l'endemà per tot Catalunya: per aquestas costums que'l públich aproba, no és estrany sian tan pocas las poesias lliuradas del saqueig contínuo que passan de sa cartera a algunas mans amigas, privantlas del caràcter de inèditas. Això no obstant, lo tomo no pert cap interès, puig las poesias de Mossèn Cinto poden, dehuen, y un se complau en llegirlas, meditarlas y repassarlas varias vegadas.

Difícil, si no impossible, fora senyalarli mèrits y buscarhi defectes, ja que desde la magistral *Oda a Barcelona,* que obra la porta, a la sentida y popular *Barretina* que la tanca, mireu al etzar qualsevol plana e hi trobareu impresa ab totas sas variants, retratada de cos sencer, la manera de sentir, de veurer, de rimar, pròpias del autor.

No cal, donchs, fer recomanacions, puig com diu molt bé'l prologuista del llibre ab frase gràfica y clara a tothom, *no ha de menester ram lo bon vi.*

Aquí firmaríam y deixaríam la ploma, però algú'ns farà càrrechs perquè hem parlat molt poch d'una cosa que mereix tant; altre esclamarà ¡quin article més escarransit! y és veritat; fet lo compte, no més hem omplert tres cuartillas, lo que'ns mou a seguir, deixant escórrer de la ploma cuatre vulgaritats; puig dels estudis y críticas que han sofert las obras de'n Verdaguer, dintre de casa, fora de casa y més enllà de casa, per catalans, forasters y extrangers, no podem intentar, ni presumir sisquera, fer costat ab tanta gent de pesquis y regonegut criteri.

Portats a escríurer y no sabent què, ni de què, dir cualque cosa, senyalarem cuatre mostras de las que més caracterisan lo poeta, procurant inclòurer en las citas las poesias que a la aparició del tomo eran inèditas, las que al posarse en escena la obra *Pàtria* eran actors debutants.

*

Los primers esclats de poesia que iniciaren a Mossèn Jascinto Verdaguer foren patriòtichs y constituhiren los primers grahons de la escala ab què asolí las millors palmas y coronas que enjoyan nostra literatura. Clar és que aquestos no podian faltar en lo llibre. Ab tot, lo temps s'ha deixat sentir sobre d'ells, puig *Los mossos, Manso, Nit de sanch, Los vigatans* y algun altre han sofert, qui una amputació, qui una adició, correccions y retochs que han posat los versos més en regla si's vol, però perjudicats en la ingenuïtat, expressió y nirvi, que caracterisavan las estrofas del jove y fogós estudiant que coronava sa testa ab ayrosa barretina.

Aquestas, primeras expansions, primeras vivracions de la corda patriòtica d'aquella lira montanyana, cosa natural, feren pànich entre'ls cultivadors, mestres y aficionats de la època y despertaren esperansas, que s'han vist realisadas, pot ser com may, ab *superavit.*

No cal recordarho, tothom sab la creixensa de gegant que ha fet Verdaguer poeta, tothom coneix las obras que com pedras miliàrias marcan lo camí seguit. La que'ns ocupa no l'ha fet créixer més, però és la que millor senyala los diferents períodos d'aquell desenrotllo excepcional, que hauria evidenciat publicant las poesias per orde progressiu de fetxas.

La colecció en conjunt nos fa l'efecte de la toya de recorts que arreplega l'enamorat, no obstant d'haver florit en diferentas primaveras, y que refresca ab cuatre de novells, per oferirla a la núvia'l dia de la boda; ab la ventatja de que com a flors nascudas al escalf del sentiment y de la inspiració no marceixen may.

La impresió de las elegias *La Palmera de Junqueras* y *Los dos campanars* és més fonda a cada nova lectura; és sempre justa la descripció de *La plana de Vich; Lo Ter* y *Lo Freser* no perdran may la frescor; *La Barretina* sempre despertarà l'anyorament; sos romans resucitaran los recorts de nostras glòrias; sempre'ns pujaran als núvols poesias com *Los poetas a la Verge de Montserrat* y altres que l'autor se distrauria d'enquibir en la última edició dels *Idilis.*

Aquest és lo poder màgich, sorprenent de Mossèn Cinto: fer respondre tots los sentiments al sol crit de Pàtria, fraternisar, armonisarlos, produhint efectes diferents y fins oposats. La ploma ab la base del sentiment y'ls materials de la fantasia e imaginació és com lo pinzell ab la base del dibuix y'ls materials del color, productora al infinit.

Aixís se comprenen la nota patriòtica pura del sonet *A la gent del any vuit*, sòbria pinzellada que demostra la virilitat de nostra rassa al comens de la present centúria, la impresió grandiosa de la naturalesa en *L'Ampurdà*, la retenció d'un detall en *Fontalba*, lo enamorament de las corrandas y cansons populars en *La Puntayre, La Cansó del Rayer* y *Lo Pare Falgàs*, que tenen l'ayre de família, aquella concentració de sentiment per tot lo que's relaciona ab Vich, ciutat que vetlla'l poble de Folgaroles, bressol de sa naixensa, com en *La mort de Balmes* y *Lo temple de Ausa,* aquell carinyo ab què cova la idea fins a donarli forma, com en *Lo pi de las tres branques*, romans que'ns ha parescut lo germà petit de *D. Jaume en Sant Geroni, La batalla de Lepant* y *Lo gegant y la Cativa*, aquella delicadesa de *A la Verge del Mont, La reyna dels Jochs Florals* y altres idilis patriòtichs, y finalment, aquellas expansions íntimas, aquell esbart de sospirs y queixas, aquell rosari de llàgrimas que titula *L'emigrant* y *Lluny de ma terra* que van dret al cor.

Ab tantas cualitats, movent tants resorts, produhint tan variat, no és estrany que la aparició d'un tomo de Mossèn Cinto's desitji y s'aplaudeixi, com una audició musical de *primissimo cartello*, com una exposició de cuadros *chef d'heuvre* [sic].

Ara que ja hem lograt parlar una estona més del llibre *Pàtria* no abusem. Si hagúessem estat més matiners recomanaríam lo tomo, però ¿a horas d'ara, qui no l'haurà llegit? Hem fet tart, perdonin.

Barcelona, 3 Janer 1889

Dr. Franch [Joaquim Cabot]
NAZARETH. Primera colecció d'idilis referents al Infant Jesús per Mossèn Jacinto Verdaguer
25 de desembre de 1889

Ja'ns ha arribat a mans lo llibre *Nazareth*, darrera producció del Mestre en Gay Saber Mossèn Jacinto Verdaguer; ja hem tingut la satisfacció de reproduhir íntima y personalment la impresió que sentírem fa pochs dias assistint a la lectura pública que se'n donà a la «Lliga de Catalunya». Ara'ns tocaria trasmetrela a nostres llegidors: tasca difícil a realisar, dat que fóra menester a tots ells pensar y sentir com pensem y sentim nosaltres. Prescindirem, donchs, de fer valer nostre opinió y deixarem a cada hu que la formuli a sa manera, segurs com estem de que la majoria, sinó tots, per un camí o per un altre, vindrian a corraborarla. Tampoch és del cas apelar a la crítica y fer l'autòpsia del llibre. Fóra una conciència aplicar l'escalpel a un cos tan ideal y místich, fill d'un cor y enteniment dignes del *Il·luminat.*

Per altre costat és prou conegut y apreciat de tothom lo talent poètich de Mossèn Cinto y tant unànimement apreciada l'alta y potent inspiració que anima sos versos que trobaríam ridícol ferne una nova apologia. Consti no més que *Nazareth*, aquesta colecció d'idilis que ab duas més que's titularan *Bethlem* y *La fugida a Egipte* acusaran totalment l'angèlica figura de l'Infant Jesús, ve a ser una toya de rosas, violas y tres lliris. Aquets, que són las únicas flors d'olor un tant forta, són las poesias *Proemi, Jesús y lleons* y *La Creu*; las demés són esquisida mostra de perfum tant fi, suhau y agradable que s'infiltra al esperit sense adonarsen, fins a deixarlo sadollat y ubriacat ab ell. Cada poesia és lo grahó d'una escala que pugeu inconscientment y sense fatiga, y las tres citadas vénen a ser los replans intercalats que vos fan reparar; pujeu amunt, amunt, fins arribar al cim o final del llibre satisfets de las emocions experimentadas en tan deliciosa pujada.

D'assumptos de res, n'ha fet poesias que valen per moltas; l'amor místich, que tan fondas arrels té posadas en lo cor del poeta,'s transparenta ab forsa y claretat en totas ellas, los sentiments més purs y delicats las animan, formas correctas, ayrosas y populars las vesteixen, imatjes justas las adornan, ideas y pensaments de primer orde las coronan. Encorretjem, però, la ploma, que institivament correria a repetir lo que havem dit altras vegadas y limitemnos a dir lo promès, a cumplir nostra missió, reduhida a constatar la aparició del llibre, ab lo que queda fet l'elogi del mateix.

Aquest elogi hauríam pogut justificarlo publicant alguns fragments escullits *ad hoc*, però quants tots valen, quants tots agradan ¿qui decideix la tria? Per eixirne, nos hem vist compromesos a fer com la canalleta quan los ofereixen confits d'un plat; que, ab tot y estar dominats per la tentació y golosina, no poden realisar la intenció de acapararlos. Donada la poca capacitat de sas manetas, s'acontentan de donar grapada y arreplegar al atzar los que poden. Igual hem fet nosaltres ab lo *Natzareth*, plat de poesias o confits dels bons y més fins dels que havem pres maquinalment y copiem més avall las que han pogut enquibirse en lo curt espay que disposa una publicació diària. No'ns entretinguem més en comentaris que retardarian al lector un gust que'ns agrahirà, y acabem aquestas mal girbadas ratllas, no recomanant la obra, que ab la firma's recomana de sobras, ni felicitant a l'autor, que no té menester de nostres humils felicitacions, però sí recordant una anècdota que aplicada al llibre de Mossèn Cinto, l'hi dirà la opinió particular que'ns ha merescut y l'efecte que'ns ha fet.

Contan que quan Miguel Àngel se dirigí a Roma pera construhir la famosa cúpula de Sant Pere del Vaticà, avans de sortir de Florència, ahont se trobava, anà a visitar la seva *Duomo*, y al contemplar la elegància de líneas, esbeltes de forma y proporcions de la masa, de sa preciosa y admirada cúpula, exclamà: «Adéu ma estimada! vaig a ferte una germana que podrà ser més gran, però no més bella.» D'una manera semblant resumim nosaltres dihent a Mossèn Cinto: «heu donat y podreu donar molts germans al vostre llibre *Nazareth*, que podran ser més grans e importants materialment, però no més sentits ni més hermosos».[28]

28. S'hi inclouen els poemes: «Los cosinets», «Lo gronxador» i «Dolsa càrrega».

Ernest Moliné i Brasés
SANT FRANCESCH. Poema per Mossèn Jascinto Verdaguer
16 d'octubre de 1895

Cantar en un poema a Sant Francesch de manera que la figura gloriosa del enamorat de la pobresa resulti d'alguna semblansa ab la poètica llegenda és empresa reservada tan sols a una imaginació privilegiada unida a un cor inflamat d'amor diví. En primer lloch s'ha de sentir ab tota veritat la forsa d'aquells amorosos deliquis que feyan tremolar de joya al patriarca d'Assís quan sentia pronunciar lo sant nom de Jesucrist y li inspirava las senzillas y bàrbaras estrofas del Càntich al Sol; considerant al Sant com un dels grans místichs, s'ha d'estudiar sa continua meditació extàtica de las perfeccions del Senyor y sa consagració definitiva, renunciant a la vida dissipada. Encara més pot esplayarse lo poeta cantor de Sant Francesch representantlo com apasionat dels pobres y leprosos, com predicador dels aucells y de las flors y amant de la música, per lo que fou anomenat Orfeu de l'Edat mitja.

Lo humà y lo diví se fongueren en aquella ànima privilegiada al calor d'un amor inmens. És un dels astres que més brillan en la Edat mitja; ab son hàbit humil, ab sa figura raquítica y miserable y ab l'esperit encès en los grans amors del cel, causa de sos ardors espirituals y també de sos candorosos actes, ell sol pot simbolisar tota sa època: això'ns demostra la importància que té en la Religió, en la poesia y en la història la grandiosa figura de Sant Francesch, anomenat per los fills de l'Ordre, Cavaller del Crucificat, Ganfaroner del Crist, Capità de la Armada Santa, segon Jesús y Serafí encarnat.

Sa biografia ja és feta y ha vingut glosantse desde las notícias consignadas per Tomàs de Celano, dos anys després de la mort del Sant, fins als autors contemporanis, entre ells la nostra omniscienta Pardo Bazán. A més de las biografias sèriament històricas y documentadas, tenim de Sant Francesch la llegenda nascuda en sa mateixa Ordre y conservada principalment en la toya flairosíssima de *Floretas de Sant Francesch*, d'autor anònim, obra única en son gènero y tan poètica y d'un perfum místich tan llegítim que sense por de contradicció podem dir que deixa casi agotada la matèria pera tot autor que vulla fantasiar sobre'ls hermosíssims episodis de la vida d'aquest gran

Fundador. Las *Fioretti*, un dels primers monuments de la llengua italiana, foren nascudas al calor del misticisme que Sant Francesch, ab sa vida admirable y ab sa predicació, sapigué imprimir a sa Ordre; són més que això, una quinta essència del esperit de son temps.
Qui's proposi en los nostres dias pintarnos ab tot son relleu la figura de Sant Francesch ha de fer un estudi de la època ab tot l'amor ab que'l feu lo sabi y primorós Ozanam[29] y ha de donarnos l'entrellat de sas fondàrias místicas, meditant extensament sobre tot lo que del Fundador han escrit los escriptors franciscans com Sant Bonaventura y'l beato Jacoponi de Todi. Vegis, per exemple, de quina dolsura y alt sentit místich és lo següent fragment d'un diàlech entre Sant Francesch y Jesucrist, original del esmentat beato Jacopone:

Jesucrist: Ordena'l teu amor si és que m'estimas. La virtut sola resideix en l'ordre y totas las cosas que jo he creat són fetas ab número y mida y ordenadas a son darrer fi... ¿Com, donchs, per massa ardor has caygut en la bogeria, ànima cristiana? Has sortit del ordre y ton fervor no té límits.

Francesch: Oh Crist! Tu m'has robat lo cor y'm dius que posi ordre a mon ànima!... Si tu mateix no has sapigut defensarte del amor. L'amor t'ha fet baixar del cel a la terra; has caygut fins a la baixesa d'anar pel món com home despreciat; no has volgut casa ni terra, sinó la pobresa per enriquirnos. En vida y en mort sols has mostrat un amor sens mida que't decorava'l cor. Sovint anavas per la vida com ubriach...[30]

Mossèn Verdaguer en son llibre *Sant Francesch* se'ns presenta lo poeta de sempre; ple de sentiments y exquisitats, enamorat de Déu y la naturalesa y artista consumadíssim en lo maneig de la llengua cata-

29. [Nota de l'autor] *Los poëtes franciscains en Italie au treizième siècle*

30. [Nota de l'autor] ¿S'ha inspirat en aquest hermosíssim diàlech aquell altre que posa Mossèn Verdaguer en boca del mateix Jesucrist y de Jacopone:

—Donchs quines ximpleses fas?

—Vós me las heu ensenyades.

Si aixís fos, hem de confessar que la síntessis del primer diàlech ja hi és en aquest últim, mes la poesia no gayre.

lana. En lo pròlech del *poema* (aixís l'anomena impròpiament) nos parla de sa vella devoció per aquell gran Sant que va inspirarli ja desde molt jove la idea de compondre'l libre; la llegenda del *Sant Francesch s'hi moria* l'acabà d'encoratjar y últimament s'ha trobat ab un *enfilall de poesias franciscanas*. Millor li hauria anat aquest darrer nom que'l de poema, donchs són aquestas poesias flors d'hermosíssim color y flayre; moltas d'ellas (las millors) són las mateixas *Floretas* de Sant Francesch trasplantadas al català, y si bé ab la traducció o adaptació han perdut lo candorós perfum del italià del sigle catorze, han guanyat en cambi la armonia de la mètrica catalana que Mossèn Verdaguer maneja d'un modo incomparable. Vejis, per exemple, lo romans *Predicant als aucells*, citat en lo pròlech, y comparis ab son original de las *Fioretti*, cap. XII. «De com Sant Francesch instituhí lo tercer ordre, predicà als aucells y feu callar a las aurenetas».

És també molt notable per son sentit puríssim y franciscà la poesia *Desposoris de Sant Francesch y la pobresa* inspirada en l'inmortal fresch que'l Giotto pintà en la bassilica d'Assís, descrit per Ozanam en sa citada obra y en un text de Tomàs de Celano. Sant Bonaventura explica que'l gloriós Patriarca de sa Ordre sempre solia anomenar la pobresa mare, esposa o mestressa. En aquest amor ilimitat a la pobresa, hi trobem la característica de sa Ordre franciscana y un dia aixís ho hagué de confessar al mateix Sant Francesch un altre fundador, Sant Domingo, veyent en un camp a cinch mil franciscans, completament pobres, reunits en assamblea

Mes ¿a què examinar una per una las poesias del volum si en totas ellas s'hi transparenta l'art incomparable de son autor y la inspiració beguda fins a assadollarse en la més pura de las fonts místicas, no ja dintre del camp franciscà, sinó també fora d'ell?

Lo misticisme en la acepció genuïna que'l nostre Menéndez y Pelayo li donà en un cèlebre discurs no podem dir que's trobi en aquest darrer llibre de Mossèn Verdaguer, per més que hi sia en alguns dels anteriors. Lo nostre millor poeta místich s'ha enamorat de la llegenda franciscana per lo que té de atractívola a las ànimas candorosas y amants de la naturalesa (amor als aucells, a las flors, etc.); segurament aixís serian en sa jovenesa sas primeras devocions al Sant, de què'ns parla en lo pròlech, y ha volgut conservarlas senceras deixant de banda las ardentíssimas efusions místicas y'ls èxtassis que,

si bé de més alt llinatje poètich, semblan poch avinents ab la poesia primaveral esmentada. La *Impresió de les Llagues,* que podria donarnos aquesta nota, no la consegueix tal com fóra d'esperar; sense'ls alès d'aquesta, vola molt més amunt la que porta per lema las paraulas del Sant *In foco amor mi mise* y comensa:

De l'Alberna en la montanya
jo pujava un dematí;
a cada passa que dono
ay, ay de mi,
a cada passa que dono
d'amor me sento morir.

Are, refilades poèticas, maravellas d'armonia, prodigis de llenguatje, tot lo llibre n'és un devassall; la imaginació del poeta s'hi explaya a cada poesia construhint explèndidas joyas ab un art inimitable.

La poesia catalana ha guanyat, donchs, un nou libre de molt valor y ab ell ha rebut la primera visita de la literatura franciscana, sobre tot de las incomparables *Fioretti,* las quals, segons Taine, són, junt ab la *Imitació de Crist*, la més pura expressió de las confidències místicas; en aquets dos llibres l'home, transfigurat y engrandit, consegueix tota sa plenitut; divinisat o diví, res li falta; si son esperit, sa forsa o sa bondat tenen límits, és pera'ls nostres ulls y segons lo nostre punt de vista... estan al cim de tot, y a son mateix costat entre las grans obras d'art s'hi troban las obras sublims y sinceras que han portat una gran idea sense doblegarse a son pes.

Ernest Moliné i Brasés
FLORS DEL CALVARI. Llibre de consols per Mossèn Jacinto Verdaguer.
1 de gener de 1896

No'l teníam fins are un llibre de consols en llengua catalana que serveixi pera aconhortar als cors atribulats. Tots los Sants y Pares de la Iglésia han escrit, meditat i fantasiat sobre aquest privilegi dels

esperits escullits, que consisteix en una forsa superior de la voluntat per conseguir la ajuda y favor de Déu en la tribulació. Aixecada tan sols per son suprem esfors per demunt de la desgràcia que l'aclapara, l'ànima virtuosa posa totas sas confiansas en Aquell que reparteix segons son arbriti los goigs y las tristesas, y diu ab Jacob: «si he rebut favors de la mà del Senyor, és natural que també n'accepti las penas», y pensa que és molt just que sufreixi resignadament, qui tantas vegadas peca contra son Déu. Discorrent sobre aquest tema tan cristià diu lo venerable Fray Luís de Granada[31]: «Donchs si al temps de la proba, quan Déu te vol examinar, defailleixes ¿ahont és la fe viva que has de tenir en ell? ¿ahont és la caritat y la fortalesa, y la obediència, y la paciència, y la franquesa, y l'esfors de la esperansa? ¿Per això tu't preparavas y resolias tantas voltas? ¿Això és lo que tu desitjavas y fins demanavas a Déu?...L'home just, ajudantse de sas bonas intencions y del favor de la divina gràcia, que no'l desempara, soporta aquets travalls no sols ab paciència, sinó moltas vegadas con *hacimiento de gracias y alegría.*» Y afegeix en altre lloc l'iluminat frare que, mentres los uns com la plata fina se mantenen sans y sencers en lo foch de la tribulació, los altres com estany baix y ordinari ab la calor totseguit se fonen y desfan; ahont los uns ploran, los altres cantan, ahont los uns s'ofegan, los altres passan a peu aixut, ahont los uns com vil y feble vas de fanch se trencan dins lo foch, los altres com or pur se tornan més brillants y hermosos; d'aquesta manera sempre sona la veu de salut y alegria en lo tabernacle dels justos, mes en la casa dels pecadors no més s'ouhen veus de tristesa y de confusió.

«No té l'ànima gran aquell que's desespera y s'afligeix quan cauhen los edificis y quan moren los mortals», deya y repetia sovint Sant Agustí, y en aquesta màxima'ns sembla veure'l concepte més humà de la tribulació, ja endolcida ab la divina caritat que sempre ha d'acompanyarla. Ab gran fruició'ls varons justos han acceptat las probas que'l Senyor los hi ha enviadas pera contrastar lo bon tremp de sos esperits: com més desgràcias los aclaparan, més agrahits estan a sa divina bondat, y ab avara delícia'n cercan de novas. ¡Ay de aquells que han defallit a las primeras embranzidas de la tribulació! D'ells, segons

31. [Nota de l'autor] *Guia de pecadores,* t. I, cap. XXII, $ I.

lo P. Rivadeneyra, podria dirse aquellas paraulas del profeta Jeremias. «Los haveu ferit y no han tingut dolor, los haveu assotat y ells no han volgut acceptar los assots... He mort y destruhit al meu poble y no s'ha esmenat ni entrat al bon camí. Hem curat a Babilònia, mes ella no ha sanat.» Y mireu si n'és de preuhada la gràcia de la santa consolació que fins a certs grans homes de la Iglésia ha sigut negada. Lo mateix Sant Agustí se plany dolorosament de las caygudas d'alguns excelents varons que eran en la Iglésia de Déu com los cedres del Líbano y com las estrellas del cel...

*

Y are ja'l tenim un llibre de consols en llengua catalana... Lo sacerdot català, glòria llegítima de las nostras lletras, ha sentit, segons ell esplica, la punyida d'un dolor y a corre-cuyta ha cercat en lo doll inestroncable de sa inspiració lo bàlsam... y és de tant bona mena aquesta inspiració, que sense esperar que trascendissen sos consoladors efectes a la prosaica regió de la vida y dels diaris quefers, és a dir, a la part més directament afectada per la dolorosa ferida, l'esperit del poeta sembla aixecat y rejovenit per lo sol fet d'esbargirse cantant, y de convidar a tothom a tastar la seva consolació... ¡Virtut maravellosa de la poesia!...

Si volguessin judicar ab lo sistema que ha defensat últimament l'aixarrehit crítich francès F. Brunetière, ¡a quantas consideracions nos portaria l'estudi de Mossèn Jacinto y sas xamosas *Flors del Calvari!* En Brunetière acaba de dir que la verdadera crítica consisteix en reaccionar contra la primera impresió produhida per la contemplació d'una obra... Judicant las *Flors*, la primera impresió, la més fresca, la que'ns dóna la expresió única del art, la que'ns provoca en lo primer moment y sovint ab veus inarticuladas, la síntessis del criteri que després s'estudia, s'analisa, però no's destruheix ab reaccions a lo Brunetière, la impresió recullida és de las més puras y fondas que'ns pot produhir una obra literària. Si analiséssim aquesta impresió, si contrastéssim causa y efectes, si desnaturaliséssem la obra d'art *reaccionantla* ab actes o intencions del artista, desapareixeria lo gust primer y'ns trobaríam ab flors bonicas sense aroma. Lo nom de *crucíferas* donat per l'autor a las poesias que componan la primera part del llibre, potser a còpia de *réagir* sols nos recordaria las flors que tenen aquell nom botànich y perteneixen a la família de las dicotiledòneas... ¡Adéu poesia!

Fixantnos, donchs, casi en las *ipsissima verba* d'aquest llibre, nos veyem alleugerits d'un gran pes. Ja no és l'imaginayre que'ns enlluerna ab visions d'esfondrament y de fadas y ab llegendas de sants; que és lo poeta que'ns esplica sas pròpias angúnias, aspiracions y tristesas; ha recullit en un vas la essència de tota sa poesia passada per l'alambí de la pena y...del amor propi, y'ns fa olorar y sentim un aroma penetrant y finíssim com pocas vegadas havíam sentit.

Escolteu:

> Lo cel estava boyrós
> mas ¡ay! com l'ànima mia
> cap bri de llum entre'ls dos
> las tenebras esbargia.
>
> Oh serena de la nit
> que temps ha que no t'he vista
> ab ton rossegall florit
> abrigar la terra trista.
>
> Vina a veurem, sol, solet
> que dias ha que t'anyoro
> y ací tremolo de fret
> y d'anyoransa m'hi moro.
>
> Un dolor me tanca'ls ulls
> y un altre dolor me'ls bada,
> mes de plors sempre remulls
> com los jonchs dins la riuada.

És molt fonda la tristesa, (tristesa de Leopardi) que portan aquets versos!...

Tenen tota la melangia d'una nit de lluna, trista y serena...

Al costat de la tristor muda y vagorosa, l'acte de contrició ardent, la confessió ab propòsit d'esmena:

> Perduda he la ignoscència
> sense ferne penitència
> y gran melancolia
> m'ha presa l'alegria.

Trucàvau a la porta
de ma ànima mitj morta
y ¡ay! no la obria jo!
Perdó, mon Déu, perdó.

¡Perdó! Fuy una espina
per vostra mà divina;
quan més l'afalagava
cruel jo la esqueixava,
y'l Cor ¡ay! vos obria
quan més per mi hi floria
la dolsa estimació:
Perdó, mon Déu, perdó.

Y entre la tristor y la confessió de la culpa se senten las fibladas del dolor que's renova, la supuració de la llaga no cauterisada, aquí y allí poesias a *mos* bescantadors, a *mos* enemichs, a *mos* amichs... tot una polémica escrita en poesias agre-dolsas y manejant *com argument* Aquiles la virtut suprema, *major autem charitas.*

Tot sovint minva l'ardor del *polemista* y escriu poesias serenas, puras, verament consoladoras per tota mena d'afligits. Llegiu son adéu *Al món:*

I

En tos palaus mon esperit hi plora,
no nasquí per cantar en gàvia d'or
de tas ciutats cuyta a llansarme a fora
lo bon Jesús m'acullirà en son cor.

II

Tot lo que tinch en tos encants pots vendre;
no me'n duch res del teu bagatje trist:
de trovador la cítara'm pots pendre,
no'm pendràs no la Creu de Jesucrist

III

Si't faig nosa a la vall, tindré la serra:
¿més enfora'm voldrias desterrar?

Si'm arribas a treure de ma terra
me resta'l cel encare per volar.

Seguint per aquest camí del *renoncement* arriba a oferirse en martiri, busca vituperis i afronts (mes ay! que retreu massa sovint los que esplica haver rebut!) demana al bon Jesús que fogueji, talli y obri en lo més viu de la carn, diu que és un cuch de la terra que s'arrossega en la cendra,

Fou mon bressol un gra de polcinera
y un altra gra serà lo meu sepulcre;

y segueix parlant d'improperis y afronts y vituperis y calumnias y dolors rebuts, fent constar que tot ho accepta per lo Jesuset amorós y dulcíssim. ¡Benhaja aquesta santa aspiració que domina totas las poesias més planyívolas d'aquest llibre! Podria dirse que en aquellas més recordadoras d'antichs dolors la claror divina de la caritat sols hi llampegueja, que és claror, però claror de tempesta; mes fixeuse en la llum claríssima y radiant d'algunas composicions d'aquest llibre, resolució suprema de las lluytas que sosté l'home ab lo sacerdot-poeta. Llegiu y mediteu las rossegants estrofas de *Al crucifix,* las *Gotas de bàlsam, Vora la mar, No'm deixeu caure, Penas dolsas, Contrició, Tristor, La Escala.* Aquesta última conté un pensament inspiradíssim:

Si vols pujar a la glòria
la Creu d'escala et farà;
si la trobas massa curta
l'amor te la escursarà;
si la trobas poch segura
lo mestre que l'aixecà
per donarli més fermesa
de mans y peus s'hi clavà.
No digas pas qu'és estreta
puig tot un Déu hi pujà,
quedantse al cim de la Escala
sols per donarte la mà.

Llegim tots, meditem y assaborim aquestas *Flors del Calvari* del gran poeta. Per ell han sigut un esplay de l'ànima atribulada y per tots sos amichs, amichs de debó que'ns planyem de que s'hagi rebregat per certs llochs son nom respectable, és en veritat *llibre de consols* com ell las anomena. Las tribulacions no l'han fet caure de son sitial altíssim; nos sorprèn ab accents de la més hermosa inspiració; en sas mans la llengua catalana té la pastositat de la cera y ab ella fa prodigis d'art. Honrem, donchs, al poeta; qui com ell sent y escriu és dels escullits. *Electus ut cedri.*

Ernest Moliné i Brasés
MONTSERRAT. *Llegendari, cansons, odas,* per mossèn Jascinto Verdaguer.
12 d'abril de 1899

És una nova edició de duas obretas que'l gran poeta feya anys tenia publicadas: *Cansons de Montserrat y llegendas de Montserrat.* Ha fet molt bé en reimprimirlas perquè, agotadas las primeras edicions, no'n tenia qui'n volia y'ls admiradors del poeta y'ls devots de la Verge catalana no podian haverne pera assaborir aquells dolsos esplays.

Poch tenim que dir d'aquest llibre conegut ja fa temps, com no sia declarar que a nostre entendre han perdut ben poch son aroma aquestas composicions montserratinas que tenen tota la dolcesa y ductilitat de las altras obras de son autor. Per son ayre s'acostan devegadas al llibre de devoció de bon gust y flairós tal com lo desitjaríam pera'ls devots catalans (que no'l tenen y han de recorre a las carrinclonerias castellanas que's venen per aquí encuadernats ab pell de Rússia y marfil.) Y a propòsit, per què mossèn Cinto, qu'és mestre en prosa catalana, no emprèn la redemptora tasca d'escriure un devocionari català de tot l'any ab lo que's lograria escombrar aquells *acueductos de la divina gracia,* aquellas *alfalfas espirituales de Cristo,* aquellas *vice-gerencias del Padre eterno?*

Deixant la digressió... a la consideració de mossèn Verdaguer, devem agrahirli la bona obra que ha fet de reimprimir sas duas obretas montserratinas.

Ernest Moliné i Brasés
SANTA EULÀRIA, poemet per Mossèn Jacinto Verdaguer
8 de juliol de 1899

Quan un poeta com Mossèn Verdaguer, tan desheixit de las erudicions aixerrehidas, nos conta cosas vellas arrengleradas ab art d'erudit y'ns escriu una monografia, podem felicitarnos per la ganància que'n treu la bona literatura. Si'ns esplica la llegenda de la invocació del Sagrat Cor de Jesús en *Lo somni de Sant Joan*, si'ns canta la història franciscana en lo *Sant Francesch*, fins si'ns descriu tot un poema geològich en *La Atlàntida* y en part del *Canigó*, és que ha buscat uns altars ben avinents pera dipositar los rams olorosos de sa imaginació florida nascuda pera adornar y engarlandar los grans cuadros de la llegenda.

Santa Eulària, la antiga patrona de nostra ciutat, necessitava un cantor que acabés d'arrapar son recort en los barcelonins avuy massa desdenyosos de sa herència històrica y llegendària. Qui's vulgui fixar en lo darrer llibre de Mossèn Cinto apendrà a estimar a la vella advocada, s'embadalirà ab poesia de la bona. Sabrà tota sa història, arribarà a entendrirse ab la relació de son abnegat sacrifici, que tot recordant lo de la majoria de màrtirs de la primera època, té quelcom de propi y atractívol. Y és que'l narrador hi dóna amenitat ab sa entonació lírica arribant fins als accents d'èpica indignació y després d'extàtich desmay quan s'acosta l'hora sublim de la mort en creu...

Té además aquest poemet sa part de evocació arqueològica quan lo poeta intenta descriurens la Barcino romana en pocas y severas pinzelladas:

per la banda de terra
dos torreons en aparell de guerra
com dos armats qu'encaxan ab mà forta
fan de muntants a una ferrada porta

.....

demunt del Aqüeducte ab que li envia
saltironant en rítmicas arcadas
sas ayguas regaladas
la Font de Satalia...

.....

Trenta quatre columnas gegantinas
esquexos esbrancats de las vehinas
serras, li fan d'armònich peristil
quiscuna apar un alta montanyesa
qu'a l'àtica bellesa
uneix quelcom del cetelà perfil...

Ab rasgos aixís nos transporta a n'aquells temps emboyrats y tracta de refer la fesomia de la nostra Barcino.

Segueix un ramell de poesias *eularianas* que comensan ab una dedicada a la gloriosa bandera de Santa Eulària que té versos tant inspirats com aquest

Sota aqueix noble estandart
Barcelona s'arrecera
sentint que dalt en lo cel
algú batalla per ella.

Y totas són aixís aquestas poesias, com las demés de son autor, que s'han de rellegir per assaborirne tota la melositat y armonia.

Completan la part monogràfica del llibre uns curiosíssims y nodrits *apèndix* que per sa amenitat pot passarhi'ls ulls lo més refractari als travalls d'erudit.

Anton Busquets i Punset
A PROPÒSIT D'UN DISCURS
17 de gener de 1902

Cada dia resultan més enutjosos y més contraproduhents aquestos lligams ab què el centralisme descarat agarrota'ls actes tots que acreditan palesament l'esperit de reivindicació de la personalitat catalana; y del tot ridícol, si, germans nostres, sense com va no com ve se'ls imposan a gratcient. Avuy ja no hi ha persona catalana que guardant un brot de senderi no admeti com a oficial la nostra llengua en tots los actes y més en los que atanyen a cerimònias de caràcter íntim, com per exemple en la oració, en familiars aplechs y passos determi-

nats de la vida humana. A pesar de tot, encare s'ensopegan personas que haurian de donar exemple y que passan per batalladoras en lo desensopiment de la rassa nostra, y aixís trobem que hi cauhen entitats respectables com la *Acadèmia de Bonas Lletras*. Aquesta antiga corporació tant catalana, que acobla lo bo y mellor de nostres intelectuals y que garbella ab interès digne de tot aplauso las glòrias de Catalunya pera servir de model y estímul a la gent que puja nodrintla de debò ab lo que li cal pera contrarrestar tot aquest fals avens que'ns plou de totas bandas, sobretot d'allà hont se pon lo sol; aquesta corporació's troba are enmotllada ab uns convencionalismes ridícols que cap bé li fan, ans al contrari, fentli pendre l'encarcarament d'una Acadèmia Espanyola, del tot espanyola, ab sas rúbricas aparatosas y *cursis* que fa que la jovenalla'ns hi trobem encongits al concorre a sos actes, que acostuman a celebrarse en llochs hont s'hi hauria d'anar ab lo profon convenciment de trobarhi nua y crua la veritat y la bellesa, l'art y la ciència que posseheixen la majoria d'acadèmichs, quins haurian de procurar deslligarla de tot això que la enlletjeix y rebaixa, pera ferla catalana, genuïnament catalana com de dret li pertoca serho.

Tot això y més encare considerarem tota una colla d'enamorats de las cosas de casa y que seguim per tot arreu hont hi batega quelcom de lo nostre al assistir a la sessió pública inaugural de la REAL ACADEMIA DE BUENAS LETRAS DE BARCELONA, celebrada'l diumenje 12 d'aquest mes.

En ella hi escoltarem la memòria de D. Joaquim Miret y Sans, escrita y llegida en castellà. Apesar de relatar actes del tot catalans y d'estar escrita ab esperit propi del autor, no'ns aplastà pas... puig tampoch la sentírem a causa de las *excelents* condicions del local...

Lo *Paraninf*, un reclòs d'ayre moresch, adornat ab tanta supèrbia com mal gust, ahont s'hi veuen en barreja llastimosa retratos de personas eminents, és lo lloch preferent de la Universitat de Barcelona y trist pera la celebració del citat acte en què's dedicà un galan recort a la memòria de *Lo Gayter del Llobregat*, l'eminent patrici D. Joaquim Rubió y Ors. L'encarregat d'escriure la necrologia fou Mossèn Jascinto Verdaguer... La veu del autor de *La Atlàntida*'s féu sentir per primera vegada en aquell lloch gens apropòsit pera espargirhi l'alè de Pàtria després d'un bellíssim discurs escrit ab una prosa galana, rublert tot ell de pensaments y conceptes sugestius y ben difícils de

trobar en aquesta mena de travalls. No cal dir si'ns alegrà veure una personalitat com en Verdagauer trencar la rutina sense respectes de cap mena y presentantse com s'ha de presentar, a la catalana, ben bé a la catalana, y sobretot per presentarnos al apòstol de la moderna poesia de la terra... Però també'ns caygué l'ànima als peus al sentir brollar d'aquells llavis y espargirse la deu de bella poesia ab la flayre dels boscos y montanyas per aquell recó *cursi* per demés... Resultava... no ho sé com resultava, venintnos tot seguit a la memòria un acte igual en lo que'l nostre gran poeta hi feya semblant paper. Nos referim a la inauguració de las assentadas acadèmicas del «Esbart de Vich», d'aquella plèyade montanyesa que batejà Mossèn Cinto en una matinada primerenca d'estiu «*en una font situada prop del camí de Folgarolas, y no molt lluny del antich convent de Sant Tomàs, lloch per demés plahent y fet a posta pels delitosos esbarjos de la poesia. Allí asseguts, qui sobre l'herba, qui en la macissa taula de pedra, a la bona de Déu y sense cerimònias acadèmicas, assaborian la dolsor de las místicas expansions de l'ànima fidel, escoltavan las planyívolas esparsas d'un cor enamorat o remembravan ab entussiasme, cada dia més creixent, las gloriosas gestas de la pàtria».*[32]

Quin lloch aquell pera escoltar las ratxadas d'inspiració del poeta de Folgarolas! Més, molt més apropòsit que'l en què sentírem la oració necrològica del Gayter del Llobregat. Quina antítessis! Y no és que sian de diferenta faysó'ls dos parlaments; són iguals, enterament iguals. En los dos hi panteja l'esperit mascle de la terra nostra; tot dos claman lo desvetllament de la rassa catalana ensopida per vergassadas de tirans crudels y empedernits. L'Àngel Guimerà, 'l tràgich genial del nostre segle, fou'l primer de rompre'ls motllos encongits y rutinaris del «Ateneo Barcelonés», fenthi ressonar per primera volta la nostra llengua preuhada, y Verdaguer, lo èpich y místich genial del nostre segle, ha sigut també'l que ha trencat los de la *Real Academia de Buenas Letras.* Si tots ho fessin aixís! Però ca! Avuy una corporació's presenta ab un home notable de la nostra terra y li encomana un discurs ab lo peu forsat: —ha d'estar escrit en castellà, puig és la llengua oficial!...— y l'home notable, a pesar de dirse catalanista y dels

32. [Nota de l'autor] Jaume Collell .- Pròlech de «La Garba montanyesa. Recull del Esbart de Vich».

ferms, tors la espinada y's cambia'l trajo encare que per breus moments, precisament en los que més hauria de presentarse ab lo propi, y's ridiculisa sensa solta entre coterranis seus.

Acabi d'una vegada aquesta terquedat y arribarem més d'hora allà hont nos cal arribar: a la suprema adaptació de nostres usos y costums en tots los actes de la vida. Això, a nostre entendre, és una manera profitosa de fer catalanisme, catalanisme de bona mena, puig cap profit reportarà apilotar encenalls per fer fogueradas. Aquestas passan totseguit com n'han passat algunas esdevingudas en aquestos darrers temps. Val més, molt més, arreconar al caliu boscalls ben revinguts. Aquestos duran y aumentan lo caliu.

Actes com los duts a cap per en Guimerà y en Verdaguer són los que calen en aquestos temps; portan més profit que tots los que s'han celebrat en aquestos darrers dias ab caràcter general, mentres que'ls seus executors o'ls capdevanters se proposan comensar la casa per la teulada; més ben dit, fan o volen fer catalanisme o catalanistas oblidantse dels debers de tot bon català. Aquest catalanisme no durarà gayre, mentres que'l primer posarà arrels que tanyaran tart o d'hora prenent ufana.

Ernest Moliné Brasés
UN DISCURS NOTABLE
26 de gener de 1902

Lo talent tot s'ho assimila, la poesia tot ho embelleix. Això pensàvem mentres llegia Mossèn Jascinto Verdaguer son discurs d'obertura de la Acadèmia de Bonas Lletras, en lo moresch Paraninf de la Universitat, que de tant sentida manera impresionà al amich Busquets y li inspirà son hermós article publicat en aquestas planas.

D'un tema que hauria servit a un erudit de matèria per disquisicions travallosas de fer (y d'escoltar), ab aquell bé de Déu de notas, *llamadas*, y citas y comentaris estampats ab tots los caràcters de lletra, Mossèn Verdaguer, acceptant la erudició *necesària* a son objecte, n'ha sapigut fer un capítol interessantíssim d'història literària, travall tan arrodonit y ple de trassa y amor que per are no té parió en nostra literatura. Dels travalls d'en Pers, Camboliu, Feu, Tubino, Rubió y

Ors y altres, se'n podran treure datos curiosos y una idea aproximada de la sorprenent renaixensa literària de Catalunya, mes de cap en sortireu ab la impresió, al mateix temps intensa y poètica, que vos sab comunicar Mossèn Verdaguer tot revelant un aspecte nou de son talent admirable.

Tracta un tema d'erudició ab imaginació de poeta y —en això consisteix sa trassa— no deixa anar la fantasia com cavall desbocat que arrossega y malmet lo tabernacle dels sabis acadèmichs, sinó que sa poesia és llum que aclareix los avenchs impracticables. La narració xorca de... molts (no val a citar noms) dista tant de la simpàtica relació d'en Verdaguer com aquesta's separa de las afectadas invocacions poèticas balaguerinas que convertian casi sempre la història en un gènero híbrit, barreja de narració sèria y erudita y d'oda Víctor... huguesca.

La poesia ab què en Verdaguer illumina'l palau encantat de la erudició, mireusela; aixís logra donarnos una idea del desvetllament de la nostra literatura:

«¿Vos heu escaygut may a montanya y en alguna masia emboscada quan apunta la primavera? La endolada merla, aucell que per ser lo primer de cantar anomenan en la Guilleria l'aucell solitari, desde son xaragall fa sentir tot plegat son xiulet de fluviol de pastor; sa cansó és ben curta, no té més que duas o tres notas; mes no triga a respondreli'l cucut, dihent a veus altas lo seu nom desde'ls arbres que borronan. Totseguit la alosa, l'aucell de Sant Francesch, com si vingués de sentir la seva llisó espiritual, se'n puja cel amunt cantant a son Déu l'himne del matí. Las intrèpidas orenetas no trigan a arribar de son llarch viatje, y joyosas de tornar a llurs nius y de reveure sas rodalias anyoradas, comensan frissosas sas anadas y vingudas, sas corredissas, dansas y giravols de balladora esbojarrada. Lo pinsà piteja en la coromina, lo pigot assahina en la roureda, y la perdiu escotxeja en l'aubaga, cercant entre las farigolas un recó per criar; y allà baix al peu de la font murmuriosa, entre la verdissa y'l bosch, lo rossinyol assaja sa primera cansó, la més bonica que'ls homes iay! poden sentir en aquesta vall de llàgrimas.»

Y ell aplica aquesta hermosíssima descripció al nostre despertament literari: «Al primer espignet de la dolsa cornamusa del Gayter del Llobregat, respongué ab un alegre repicó lo Tamboriner del Fluvià, allì dalt, entre fajolars d'Olot,»... etc.

Un veu y palpa tota la munió de poetas cridantse y responentse desde las voras dels rius de la pàtria.«Cada riu de Catalunya —diu— tingué avans de gayre son poeta»; com l'ampurdanès Andreu Pastells y Taberner prengué'l nom de *Fluvioler del Ter*, veusaquí amohinats als poetas de Vich perquè ja no podian usar lo nom de son riu y un d'ells se conformà ab lo de *Cantor del Rimentol*, lo riu més modest de la plana.

Y ab aquest llenguatge que, com se veu, té més de poètic *racconto* que de oda altissonant, nos presenta Mossèn Verdaguer un cuadro acabat dels primers moments de la nostra renaixensa y deixant que lo nom d'en Rubió y Ors serveixi de punt de partida y de *leit motiv*. Aquest travall és admirable y ple de datos interessants, mes exageraríam si diguéssim que és complert. Encare hi ha per fer un estudi preliminar de las causas que impulsaren aquesta ressurrecció de la nostra literatura; encare pot ferse un estudi dels precursors d'en Rubió y l'Aribau y del seu temps, y segurament resultaria la descripció d'una celístia tranquila que va esborrantse y anuncia a Orient, entre núvols rosats, l'auba ditxosa que despertarà tot l'aixam d'aucells cantayres. En aquesta celístia clara hi brillaria com l'estel del matí la figura gloriosa d'en Capmany.

Que ho fassin los altres l'estudi de causas y la investigació de lleys històricas, devant d'una montanya de llibres vells o una estesa de papers corcats, que'l segueixin ells aquest camí aspre y ben meritori quan se sab fer ab talent; mentrestant Mossèn Verdaguer no deixi sa santa lira, tant si canta sos místichs amors com si *racconta* ab cant senzill la història del renaixement literari de Catalunya, en lo que sa figura és ben oviradora.

HOMENATGE A VERDAGUER
29 de juny de 1902

Anton Busquets i Punset
VERDAGUER

En temps de primavera gentil, quan l'afrau de Folgarolas, transformat en vistós jardí, rebia perfums de flors y's regalava ab cantúrias de rossinyols; quan lo Montseny se desencaputxava regalimant sos vessants que feyan créixer los rius y regarols que fertilisan las Guillerias y la Plana de Vich; quan lo cel vestit de festa blau y serè desava'l vel de boyra que acostuma abrigar aquella comarca, alesho-ras badà'ls ulls a la llum d'un sol rialler y vivificador lo gran poeta que Catalunya plora, lo místich cantor que sublimà tantas ànimas, l'èpich trovayre que'ns llegà l'epopeya sublim que'ns mostra la pèrdua d'un món vell y la neixensa d'un món nou, lo mestre, lo sacerdot, l'amich...

Vingué en lo temps cabal d'assumirse'l classicisme de nostra llengua, allavoras desenterrada per l'Aguiló, a la veu de l'Aribau que donava'l sant y senya seguint en Rubió y Ors y tot lo bell estol de capdevanters que enrotllavan la gran figura d'en Milà y Fontanals. Aquestos pastaren nostre llenguatge ab rastres del llevat que deixà'l Rector de Vallfogona; mes d'altra manera no ho podian fer, quan no havian mamat en lo veritable mugró, lo doll aspre y dols a la vegada del llenguatge català servat a montanya en los recons del escó, entre oracions piadosas y cants que'l poble serva com a ver llegat d'una generació mitj morfosa per falconadas de conqueridors que al posarli peu al coll volian cambiarli la llureya de sas costums y de sa llengua.

Guaytemlo en sa infantesa, vetllantli'l son y alletantlo una mare santa y ben catalana, parlantli del cel ab un llenguatge pur y veritablement català, cantantli las més bellas cansons de la mussa popular; més grandet ja enduhentsel a l'hermitatge de la Demunt, boy fent llargas reposadas en los soleys de la Novíssima, contantli rondallas, sobretot aquellas que entranyan més la fesomia poètica del nostre poble y llegintli piadosos y florits llibres que li feren de faró en sa carrera gegant de poeta y de sacerdot.

Adolescent ja, podem trobarlo en jochs profitosos per sa creixensa de geni. Ab curruas de noys y noyas voltant aquella afrau encalsant papallonas y pomellant flors y herbas lo qu'ell estimà tant y tant fins a sas darrerias. Lo que aquells jochs influïren en sa vida preuada, ens ho demostra prou per l'anyoransa que traspuan aquestos versos:

Frescos anys de la ignoscència
com fugiu sens dirme adéu?
ab l'albor de la existència
primavera del cor meu.

Aquell córrer per les hortes,
Aquell rodar pel jardí!
.....
¿nits, trenchs d'alba, caramellas
qui tant d'hora os esvaní?
.....
Ahont sou mas companyonas,
ahont sou mos companyons?
¿Qui esfullà nostras coronas?
¿Qui esbullà nostras cansons?

¿Pot haverse escrit jamay un plany més sentit que'l que exhala'l poeta par sa llunyana infantesa? Surtit d'ella ab bona sahó l'hi ensenyaren dreturer lo camí del Seminari de Vich, única font de saber en què podia abeurarse'l minyó privilegiat, donada l'humilitat de la família seva, pobres terraçans y picapedrers. L'època aquella fou sens dupte la mellor de sa vida.[33] Entreveyent un cel pur de poesia i febrós d'assolirlo passà per una pila d'alambins a quin d'ells més curiós y d'aspecte pintoresch, teixintse una corona de recorts plahents en quins s'hi bressolava prou sovint fent fruhir als que l'escoltavan embadalits fins en sas darreras conversas, quan ab veu apagada y respir fadigós semblava volguer entreveurer un tresor d'intimitats, comprenent lo que'ns delectavan. La seva fadrinada no fou menys pintoresca y atra-

33. [Nota de l'autor] Vegis l'article «L'estudiant de can Tona» que publicàrem en lo magnífich suplement de *Joventut*.

yent, potser més, puig se veya ab coratge pera assolir empreses ben arriscadas y a voltas temeràrias, com verament ho és *L'Atlàntida*, de la que no hem de parlar per ésser coneguts sos incidents per tot lo món. Mes sapigut sia, que ab tot y dur tant bella carga demunt sas espatllas d'atlant, barrinava son cervell per altres ideals més febles, però no menys hermosos i inmortalisadors. Per aquell temps lo poema *Mireya* del gran Mistral tenia la atenció del món literari, y res d'estrany que'l nostre geni se'n adonés, per lo que provà de cercar en aquesta terra nostra una altra Mireya y un altre Vicentó, sinó torrats pel sol ardent de la Provensa, enmorenits pel més suau de la Plana de Vich y ab son esbós de poema *En Jordi y la Guideta* no parava un moment afiligranantlo ab las descripcions més hermosas que fa pochs dias nos feu entreveurer en delitosa conversa son antich company l'ilustre escriptor y Mestre en Gay Saber Mossèn Jaume Collell. Aquell poemet que de segur resta enllestit en algun recó de la llibreria o bagul d'originals, li féu passar febradas, no pel travall que li pogués reportar sa confecció, sinó perquè donat son caràcter d'estudiant seminarista, certs escrúpols lo feyan rezelar y lluytar ab sa pura conciència, ara amagant lo manuscrit fins entre'ls embigats de la teulada de sa cambra de ca'n Tona, ara tornantlo a treure y amagantlo de nou, vencent sos escrúpols las rahons de Mossèn Jaume... és dir, veritable lluyta que li produhia l'ambent estret y sever d'aquell centre d'ensenyansa. Igual passà ab las corrandas y cansons de fadrí de montanya ab què's regalavan las noyas d'aquells indrets en las nits de caramellas. Una sola logrà eixirse de son amagatall anant a parar als Jochs Florals del 66 ahont sigué llorejada y de quin volum no ha eixit per un may més. ¡Que frescas són aquellas esparsas! ¡Com hi bull l'ànima enamoradissa d'un camperol! *Lo Roser de Mas d'Euras*, que aixís se titula aquella esponjosa composició, enclou ben bé l'aspecte del poeta incult y espontani nascut de l'ambent popular essentne un ver joyell d'aquesta mena de poesia que ab tanta sort han conreuat poetas com en Masiferm y'l mateix Collell. *Lo Roser del Mas d'Euras* ha quedat vivent en un volum de Jochs Florals, y algunas corrandas y esclats de sa musa popular quedan en l'ànima de son poble que las recorda prou encara frescoyas y plenas d'espontaneïtat.

Algunas altras que poden ben confondres ab las més aixeridas de las populars restan en los primers *Calendaris* que publicava'l mala-

guanyat Briz y que hi enviava en Verdaguer. En aquella època fou que publicava com a folletí en *El Eco de la Montanya*, periòdich vigatà, son poemet *Los Sants Màrtirs de Vich,* rich en descripcions que poden aparellarse ab algunas de *L'Atlàntida*, ressentintse no obstant del regust que li deixà la lectura dels clàssichs castellans.

No podem resistir la tentació de reproduhir algunas de las estrofas d'aquella composició de què parlem més amunt, *Lo Roser de Mas d'Euras.*

En són tant de bonicoyas
y de flayrosetas, tant,
que pera ferlos l'aleta
are que ve'l mes de Maig,
vull dir a las papallonas
si'm volen en sos esguarts;
y os dich que no'm recaria
si'ls queya al ull, ferme sanch
entre'ls arsos, que, pobretas!
no las deixan llambregar.
Mes pera mi el Roser d'Euras
no crech que floreixi may!
Cuatre n'hi trehuen poncella
vejam qui se'n gaudirà;
la xica passa dels quinze
y als vint no arriba la gran;
y las duas mitjanseras
que són a punta de fals.
Y com que són totas quatre
del mateix esbarserar,
són de la mateixa pasta,
totas un si fa o no fa.
L'una per tendror de galtas,
l'altre per l'ullet més blau,
totas son per fer denteta,
totas per enamorar...
Si al gran turch de Moreria
las donguessin a triar
per no deixar triaduras
boy sencer pendria'l ram.

Algunas de sas notas d'estil popular exalan cert deix melangiós, com si guardessin lo ressó d'anyorívolas complantas que d'enllà d'Itàlia li dugué un noyet de Nàpols en l'ànima d'aquella arpa prodigiosa quins acorts melodiosos li feren entreveure lo cel de la poesia ab tota sa puresa.

¡Oh! y vista ja en la falda de sa mare en l'hermita de la Verge de la Demunt ahont

...sent jo petitó, cada diumenge
a durli alguna toya me portava
....
Un cap al tart tindria alguna pena
puig ella féu la oració més llarga
y esgranà lo rosari més calmosa
barrejant ab sos grans algunas llàgrimas.
....
Al empènyer la porta de la església
un fill de Nàpols aixerit passava,
duhent al coll una arpa tota plena
d'armoniosa música d'Itàlia.
Ella escorrent sa bossa escanyolida
un rajolí de gotas li demana.
....
A un cayre del portal lo jove's posa
y passa'ls dit per los bordons de l'arpa.
....
Jo mentres l'ona cèlica bevia
primerenca regor de la meva ànima,
....
com aurora divina que'm somreya
vegí en lo Cel la Musa catalana.

Superva composició que'ns dol no poguer transcriure tota sencera, puig és la que més retrata la tendror de l'ànima del enyorat mestre y sens dupte una de las millors que escrigué.

D'entre las moltas corrandas que escrigué dictadas als caramellayres de son poble en las nits de pasqua, triem aquestas, hermosíssimas a tot serho.

Si jo'm tornés oreneta
niu en ta cambra faria
no més per saber qui és
lo fadrinet que somias.

Las cabras van per las ramas
los cabridets per la flor
jo vaig per la poncelleta
que'm té robada l'amor.

Vetaquí un ram de clavells
dónamen tu un de violas
que'l dia que't casaràs
me n'enramaran la fossa.

Sempre'm dius polleta rossa
de polla ja sé que'n so
de rossa prou que'n seria
si'm deixessis la rossor.

Los uns s'agradan del lliri
los altres del galdiró,
jo'm so agradat de la rosa
qu'és lo nom del meu amor.

Las minyonas de montanya
se semblan als angelets
ho deu fer que varen nàixer
un xich més aprop del cel.

Amor de la meva vida,
videta del meu amor,
sempre os dich videta meva
y heu de ser la meva mort.

Un roseret n'és ta galta
ta boqueta un maduixer
per endurmen la maduixa
papallona me'n faré.

Y al reproduhir aquestas esparsas d'un cor pur y ignoscent, no creyem fer cap mal a la bona y santa memòria del gran poeta que adoràrem en vida y glorifiquem després de mort. Per cert que, sobre'l particular, molt mal efecte'ns han produït una notas publicadas aquests dias que, temeràrias a més no poguer, comprometen entra la gent senzilla la aureola del inmortal cantor de Catalunya.

En la masia humil de ca'n Tona, com cresqué'l poeta en la forsa de son geni colossal! La concepsió de son grandiós poema li feya fer actes que al coneixels la senzilla gent que l'envoltava, a la forsa havian de titllarlo de orat. Obrim al etzar *L'Atlàntida* y'ns toparem tot seguit ab aquells titans gegantins que són los vers personatges o hèroes del poema afortunat, y com retratarlos un senzill pagès, com treurer la pasta pera amotllarlos a la mida que calia? A n'aquí és ahont se veu espurnejar lo geni gegantí d'en Verdaguer. Sa figura del tot montanyesa, sa musculatura ferma y altívola servia prou pera modelar los braus titans y ferlos aparèixer justos en l'escenari grandiós de sa obra. Las sensacions salvatjes d'aquells colosos provava de experimentarlas en las feynas camperolas que de debó s'ajustavan a sa carrera de poeta èpich y, si més no, preparava al mitj de las buscúrias en plena naturalesa. Quan després de la batuda y la ventada del blat, ensacavan lo gra a l'era, al pujarlo als graners de la masia's feya carregar sach sobre sach fins que no podia aguantar més y quan ja casi s'allumava, donava forta estrevada botentlos enlayre fent quedar parats als que'l voltavan. Altras vegadas corria descals sobre'l pedregar y la rostollada, essent tant ensinistrat en aytal exercici, que cert jorn se creà un premi consistent en cinch pessetas al que més aviat arribés a peu descals al extrem d'un camp segat de poch, emportantsel en Cinto ab quin diner comprà en la vinenta fira de Vich y en las paradas de llibres la *Odissea,* obra que molt li serví pera aixamplar lo seu horitzó poètic. Ahont més demostrà la llampegada del geni que enllumenava sa pensa prodigiosa és lo cas que d'ell s'esplica:

Era al fort de la creixensa de "L'Atlàntida", devia escriurer lo soberch y salvatje pas de l'incendi dels Pirineus, cuan en una nit tempestuosa a més no poguer, s'encaminà als rocatars de Sabassona, dessota l'històrich castell que, com portella gegantina, tapa'l pas de la Guillerias per la Plana de Vich y allà entre aquella revellida boscúria, s'enrollà de l'inspiració portentosa que l'hi calia pera enfilar una pessa

tant superba, com verament ho és l'incendi dels Pirineus: apilotà feixinas en renglera llarga, enfaixant un bon tros de bosch y quan la tempesta era al fort, quan els llamps creuhavan l'espay prenyat d'espesa bromada, y'ls trons percutian enllà d'enllà cap a la conca del esverat Ter, se despullà ben nu y ab una falla de vent qu'engrapava ab nervuda mà, calà foch als dos caps d'aquella serp de llenya, y saltava aquellas timberas y fragositats, creixent doblement lo fantasma de sas visions dantescas y homèricas. Verament sols d'un temperament aixís exaltat fins al extrem podia eixir una obra de las proporcions del nostre poema nacional.

Altres fets podríam relatar, sinó tan salvatjes, més arriscats, que acreditan lo temperament del gran poeta; no podent deixar de consignar l'inclinació que sentia per las batussas, y aixís res d'estrany que per aquells caminals busqués brega ab carreters y llenyatayres per mor de fer ballà'l bastó, y més que tot entre la fadrinalla que no deixava de ferir en assumptos delicats ara dictant corrandas que, endresadas a n'alguna minyona, produhia rencúnies, o bé trayentlos a pública llum llurs defectes en *décimas* vallfogonescas.

Veusaquí ab eixas ratllas escalabornada l'època de sa joventut. Ara tocant als triomfs literaris obtinguts en tota sa vida de poeta, desde la edat de vint anys fins a sa darrera hora, no dech parlarne, puig són ben sapiguts. Vist donchs aquest primer aspecte de sa persona, esbrinem, encar que sia breument, los altres dos que ben definits en ell s'habian concentrat.

Arribà per ell l'època de la ordenació y donà un tomb radical sa persona y son esperit. Fitant ab sa ullada de gegant, la mar ampla y fonda de las obligacions de son nou ministeri, com a home de una fe gran y conviccions ben definidas s'hi tirà resoltament, deixant enrera'ls atractius de sa vida de seglar. Allavoras nasqué, pro ja ben format, lo poeta místich que havia d'arribar a tantas ànimas. «L'Atlàntida» ja estava llesta, li calia, donchs, repòs y aquest lo trobà en la poesia serena y tranquila dels *Idilis y Cants místichs* que fruhia en la soletat de Vinyolas d'Orís, poblat ahont serví de Vicari y de Regent en temps de la guerra carlina. Allà plantà'l lloredar a quina ombra s'adormia en las xafagosas mitjdiadas somiant la glòria que plenament assolí. Aquella vida reposada no pogué durar; a causa del travall excessiu que l'hi havia portat la colossal epopeya de «L'Atlàntida»

contragué una anèmia cerebral que trencà, anantsen per prescripció facultativa, enllà del mar deixant plorós y anyorívol la dolsa Catalunya a la que endresava desde llunyas terras complantas tant tristas y hermosas com aquestas que enviava al Esbart de Vich:

> Niuada de calàndrias, poetas de ma terra,
> jo anyoro vostres càntichs d'amor dintre la mar;
> avuy que'l Maig aboca sas flors pel pla y la serra
> ¡ay! qui os sentís a l'hora del alba refilar
>
> ¡Qui pogués ab vosaltres volar per las rouredas
> que besan las pradas del aspre Pirineu!
> y vora'ls banys de cisnes d'aqueixas pollancredas
> descapdellar lo somni qu'és vida del cor meu.

L'Esbart de Vich! esbullada colla de poetas que en aquell temps s'acoblavan a l'ombra del desmay de la Font de la Torre de Morgadès. Bé n'ha quedat bon recort de aquellas matinals y acadèmicas sentadas que inaugurà Mossèn Cinto ab un bellíssim discurs que va en lo volum publicat pel canonge Collell ab lo títol de *Garba montanyesa*. En aquella plana florida ja's revelava'l garbós prosista. Si l'enyorava'l poètich Esbart! bé ho demostra prou ab las següents estrofas totas plenas d'amorosa recansa:

> ¡Y l'arbre que us abriga com deu ja fer bona ombra
> ornat de nou brancatje son tronch ja revellit!
> ¡Los raigs del sol com deuhen jugar ab sa ressombra,
> com vol de papallonas per un verger florit!
>
> Me'n guarda de mos somnis algun d'aletas blancas?
> ¿Volaren tots com fullas que escampa la tardor?
> Las caderneras troban un niu entre las brancas
> ¿mos càntichs per niarhi trobaran algun cor?
>
> Al menys ohint los vostres d'amor y jovenesa
> del aygua el dols murmuri qui somiar pogués!
> Mes ¡ay! fuig com la vida ma nau pel vent empesa
> ¡qui sap a l'ombra dolsa si'ns hi veurem may més!

Ben cert que may més s'hi han vist aquella colla d'aucells camperols a l'*ombra dolsa*! esbarriat lo cap de colla en busca de nous horitzons per sa carrera de poeta gegant, després del grandiós triomf de *L'Atlàntida*, l'hi obrí las portas un palau riquíssim y allà passà gran part de sa vida, potser la millor, travallant y viatjant, sobretot per enfilar *Canigó*, altra columna miliària de nostra literatura. Aquesta part de sa vida és la que menys coneixem per no haver tingut ocasió d'esbrinarla, cap al final un tant enfosquida per envoltar al poeta certa cosa misteriosa y velada que portà tot lo batibull desgraciat que ell anomenava *època de persecucions*. Alashoras lo coneixérem personalment. Arreconat com vivia a la Gleva, santuari poètich de la Plana de Vich, hi anava en professó feta'ls estudiants del Seminari d'aquella ciutat montanyana. A n'a mi m'agafà tant de grat, que ja's pot dir no me'n separí pas més fins moments avants d'aclucar los ulls. Encara'm sembla veurel allà a la Gleva en aquella espayosa cel·la que mira al Montseny! ¡Quantas cosas m'havia llegidas en aquell niu de soletat y poesia! Com si presentís tot lo desgavell de sa vellesa apesarada, endressava aquesta trova a la Verge d'aquell promontori que domina lo llit del Ter, la Plana y'l Collsacabra:

Avuy visch a la Gleva
Mareta meva
demà ahont viuré?
D'eixa capella blanca
a quina branca
me'n volaré?

¡Ah, valdament que allavoras s'hagués arreconat a son nadiu poble de Folgarolas, seguint los consells d'amichs y desitjos de sa bona germana! En tant preuat repòs hauria cantat ben lliure, doblant los serveys grandiosos que ha fet al renaixement de las nostras lletras y al esperit reivindicador de la personalitat de Catalunya.

Descansi en pau l'ànima del gran poeta, del company estimat y son recort nos fassi avansar cada dia ab nou dalit en la tasca empresa de retornar a Catalunya lo que de dret li pertoca. Enmirallemnos ab sa obra capdal que perseverarà pels segles dels segles.

Ernest Moliné i Brasés
MOSSÈN JASCINTO VERDAGUER

No som de sos admiradors d'última hora, ni l'acabem de descobrir, ni hem deixat de creure en lo poeta, apesarats per rahons de un altre ordre que estan destinadas a donar molt joch als erudits del segle XXI per avall y qu'és una pena que ja'n donessin en vida seva... per nosaltres mossèn Cinto ha sigut y serà no un poeta, sinó *lo* poeta del renaixement de Catalunya. Com a tal l'hem considerat y tractat sempre y l'estudiarem en lo present article, procurant que no's vegi torbada nostra visió per la fonda tristesa de sa pèrdua.

Si féssim un travall complert y seguint las modernas escolas estudiéssim en capítol apart, de primer l'home y després lo poeta y'ls dos ben encuadrats dintre del medi ambent en què aparegueren, hauríam de comensar fent sa biografia, fixarnos en l'aixerit seminarista de Vich que espandeix sa sanitosa adolescència acollat per companys de la seva edat per los camps y carrers costeruts de Folgarolas, casi sempre envenat de cap y a la mà una vara de tortellatje, cap danser de totas las *gestas* de la quitxalla d'aquells poblets. D'un plegat ressonà a sas orellas l'històrich *tolle et lege* y tota la bravesa del xicot indòmit s'abocà torrencialment a la contemplació del gran llibre que a tot hora tenia obert devant seu; a l'una *plana* hi veya la inmensa de Vich, ab sos camps y pobles, sas flors, sos aucells, son llenguatje y sos cansons, l'altra plana era encara més inmensa y d'una blavor atractívola; per los horitzons ilimitats hi podia volar a plaher sa fantasia... Alashoras lo poeta se revela tal com Déu lo havia fet, y d'aquell baylet busca-bregas sols en quedava la ferma voluntat entotsudida de seguir sense vacilacions lo camí que's proposava de cantar sempre devant d'aquell gran llibre obert, ab l'alè gegantí que'l movia, ab l'art inimitable de què's sentí possehidor,

Y de les tèrbolas poesias que li premiaren en los Jochs Florals de 1865 i1886 [*sic*] y dels casi llegendaris parlaments de la Font del Desmay, passà a la composició de sa gran obra, la obra inexplicable, donats l'ambent y educació del poeta: *L'Atlàntida*. «Arreconat en un mas de la plana de Vich y sense haver vist més terra de la que s'ovira desde un marlet de las serraladas que l'enrotllan y coneixent la mar com si sols l'hagués vist pintada...» se llensà a la gran empresa de can-

tar lo naufragi d'un gran continent. No'l descrigué ab ulls de poeta-naturalista com lo francès Lemercier, sinó ab mirada de gran poeta, aplegant com en una garba totas las tradicions y llegendas que trobà en llibres vells sobre l'enfonsament. Més que arrencar del fons del mar lo continent desaparegut, en Verdaguer sense darse'n compte, ressucitava la llengua ab què cantava. *L'Atlàntida* és avans qu'un poema inmortal per l'assumpto, la ressurecció d'una gran literatura, lo monument de la llengua catalana. Si llegintla vos fatiga sas grans imatges fredas, de siluetas desdibuixadas, son plan orfe d'unitat, fixeuse en las *ipsissima verba* y vos recreareu ab bellesas palpitants de la llengua. Del poema vos admirarà las grandiosas escenas deslligadas com colecció d'inmensas pinturas murals que no s'abastan d'un sol cop d'ull y vos aterraran totas ellas com una gran tempestat o una conmoció geològica, mes apart d'aquestas impresions quedeu dominats per la del acatament a la llengua y al poeta que sab treure a la llum sas amagadas riquesas.

Canigó és lo poema de las montanyas, així com *L'Atlàntida* ho és de las llegendas primitivas. L'element humà està en aquest darrer poema aixafat per la grandiositat de lo èpich y geològich: sols alguns accents adolorits d'Hespèria nos recordan qu'aquells gegants tenen sanch en las venas y llàgrimas als ulls...

En *Canigó* los homes són de mida natural. Descriu una època heroyca de la nostra història; és sobri en lo llenguatge, y aquesta bella sobrietat se converteix en esplèndida pompositat en las descripcions que són de lo millor de nostra literatura. La llengua catalana arriba en aquest poema a una perfecció may assolida; las narracions episòdicas són verdaders models en tots los gèneros; lo pas d'Aníbal, la Maladetta, los parlaments de las fadas, las codoladas de la narració èpica guerera, l'encís y aquell hermosíssim darrer cant de la Creu del Canigó, resum de totas las bellesas del poema...

Mes en lo que s'anomena poesia lírica subjectiva havia d'abastar Mossèn Cinto nous llorers. La vocació religiosa'l desvià prompte del camí trassat en sas primerias cap a la poesia amorosa del que sols conservem *Lo Roser del Mas d'Euras* que formava part d'una coleccioneta inèdita de vint y cinch poesias condemnadas al oblit per son autor. Altras apiracions lo movian: l'amor a Déu, manifestat líricament per primera vegada ab lo *Sospir de l'ànima*, imitació de Fr. Luís de León y

després desenrotllada ab totas las poesias que forman part dels *Idilis y Cants místichs,* joya sense preu de la nostra literatura y que féu extremir de goig al venerable Milà y a son deixeble predilecte Menéndez Pelayo. La mística d'en Verdaguer, encara que inspirada en los grans clàssichs castellans, no arriba a las profunditats dels autors de las *Moradas* y del cantor de la *Llama de amor viva*; és més aviat un misticisme que s'entreté ab imatges idílicas; en Verdaguer troba a Déu en las flors y en los aucells: no precisament com lo solitari d'Assís, ni com lo de Randa, sinó com un poeta de la naturalesa que no és teòlech ni busca lo més enllà del sentit llògich de las cosas. Vola lleugerament com un aucell dels marges frescals y s'atura en l'ubach ombrívol pera refilar sas deliciosas passadas. Las primeras dels *Idilis* són las millors: allí hi ha la primera inspiració y ab ellas formà la pasta de totas las altras. Qui ha llegit los *Idilis* pot dir que coneix *Lo somni de Sant Joan,* las *Cansons de Montserrat, Sant Francesch, Santa Eulària, Roser de tot l'any, Flors de Maria, Jesús Infant* y'ls *Càntichs religiosos.*

L'amor quan és gran
té sols una nota

ha dit ell mateix, y és lo cert que en totas aquestas obras hi veyem la mateixa nota: la expressió lírica naturalista-idílica del gran amor místich del autor; si no troba l'accent en la bella naturalesa la busca en citas sagradas, en vidas de sants, en lo mateix amor patriòtich... Mes aquesta nota té moltas inflexions: desde las suavíssimas dels *Idilis* y *Flors de Maria* a las severas y apocalípticas d'alguns *Càntichs,* y en totas ellas és igualment poeta.

Caritat, Pàtria, Flors del Calvari y *Ayres del Montseny* són miscelàneas poèticas d'assumptos ben diferents. La que ell per subtítol anomena *Llibre de consols*, que és un llibre tempestuós y de polémica personalíssima en què's juga com a gran argument la virtut suprema, *major autem charitas,* contra *detractors, bescantadors, enemichs, calumniadors,* etc; las demés coleccions contenen poesias de la més alta inspiració que no tenim temps d'examinar. Farem constar que no hi manca en ella la nota patriótica, may per ell tan ben cantada com en la famosa *Oda a Barcelona*, cant inspiradíssim que per sempre més enorgullirà als fills d'aquesta ciutat.

En Verdaguer, com a prosista, té a més d'innombrables articles y discursos escampats en la prempsa periòdica, los dos llibres *Excursions y Viatjes* y'l *Dietari d'un pelegrí a Terra Santa* y la traducció catalana de *Nerto* que deuhen ser posats a las mans de tots los que desitjan assaborir los millors models de moderna prosa catalana. Y no dihem més.

Per acabar. En Verdaguer és lo més gran poeta del renaixement; no és poeta-pensador ni teòlech, ni geòlech; sols poeta d'inspiració pròpia y sense més preparació erudita que alguns llibres vells, dels que, com diu ell mateix en lo pròlech de *La Atlàntida*, totjust n'escartejava las primeras planas. Tot son *lastre*'l trobà en lo poble del que era la millor encarnació: lo poble més català de Catalunya, ab son llenguatge típich y castís que's va perdent y ell atresorava ab meritòria avarícia, lo poble ab sas cansons, sas llegendas, sas supersticions mateixas; tot això ell ho representà, ho embellí y dignificà. La obra comensada per l'Aguiló, ell la portà a felís terme. Per ell, per sas obras, que són un dot riquíssim que té avuy la nostra pàtria, Catalunya conta ab un gran poeta que ab la forsa del hèroe de son gran poema ha aixecat ben amunt sa llengua, que és signe de nacionalitat, per orejarla a tots los vents y mostrarla a tots los pobles.

Ell con ningú pot dir al món senyalant la dignificació literària de sa pàtria: ¡Mireu, aquesta és la meva obra!

Frederic Mistral
PER JACINTO VERDAGUER

Enfant de la mountagne, a canta la mountagne; enfant de Catalougno, en resta catalan; ma'l Couloumb, s'eu donné'n monde nou a l'Espagne, l'a dounna Verdaguer la Cansoun dis Atlant.

1902.

Joaquim Riera i Bertran
LO POETA POPULAR

Declarà Mossèn Cinto, anys enrera, que per ell lo primer poeta del renaixement català era En Marian Aguiló.

Se comprèn aquella predilecció del *deixeble* que tan gallardament sentí al *mestre* per temperament, per reflexió y per estudi y'n fou seguidor cridat a inmortalisarne la escola ab sas prodigiosas creacions.

Veusaquí lo íntimament característich d'en Verdaguer, fill de pares pagesos, nascut d'una mare que, de noy, li ensenyà a estimar y assimilarse cansons y rondallas del payral.

Ben natural resulta la devoció literària que nostre poeta tributà al primerench vident y precursor més convensut, per més documentat de la renaixensa literària nacionalista; ben esplicable sa veneració al apòstolat matiner y fecondíssim del Aguiló, resseguidor de las afraus catalanescas més esgarriadas y esquerpas, no sols pera sorpendren la vera personalitat del poble, sinó pera travallar, després, com argenter de cap-de-brot. ab los materials d'or y pedreria aplegats en excursions a desdir.

Esplay y estímul, claror y guiatge troba'l gran deixeble en lo gran mestre. Y bé's comprèn que aquest en sentís una suprema emoció de goig veyentlo agegantarse ab la sava del terrer; veyentlo prosperar ab l'usdefruyt dels cabals de nissaga recullits y agranats per montanyas y valls, per costas y mars de la vella Pàtria nostrada.

Lo punyent com lo sobrenatural, lo delicat com lo alegroy d'una cansó, d'una corranda, d'un adagi, d'un pensament ben humà, d'una locució, d'un modisme frescal, fins dels mots escadussers que brollessin com fonts y regalims de montanya, és a dir, sense barrejas, sense artificis ni miraments embusterejadors; això constituhí'l regalo, l'aliment espiritual y enfortidor del minyó camperol, del sacerdot sempre català, del autor de poemas y del de cants místichs. Del bé-de-Déu popular va nodrirse ab fidelitat, ab constància may decandida, y per xo és un geni de la Pàtria; per xo, pel caràcter soberanament popular de sas obras, per l'ànima y llenguatge d'ellas que corresponen als d'una rassa, que'n són fidels interpretacions realisadas ab èxit portentós. Per xo ha sigut, és y més serà encara en l'avenir nostre poeta, encarnació d'ideals virtuosos y evangelista de nacionalitat renadiua que no renegarà d'ell ni se li caragirarà oprobiosament.

*

Mireusels los esplets que lleva sa inspiració bravejant o tendra, mística o heroyca, ja volant pels núvols, ja rabejantse entre flors.

Esperit y carn de sas obras (ab contadíssimas y encara no massa absolutas excepcions) revelan, gloriejantla, la Musa popular no contaminada per màculas envilidoras.

¡Bé'ns l'ha ennoblida en las concepcions d'ayre més senyorial y magestuós, al igual que en las de més humil portament! ¡Bé li'n devem de troballas gentils!...

L'Atlàntida és conjunt y apoteosis de tradicions mitològicas, és a dir, d'element popular suprahumà. Deixant de banda certa monotonia retòrica en la factura y en lo rimat de las estrofas, o sia, en la part externa del poema, l'ossamenta, com la musculatura d'ell proclaman al poeta popular.

Més encara. Siguem franchs: ¿què és lo que ha fet y fa rebedors pera la generalitat dels que'l llegeixen ab lo respecte que's mereix los passatges purament mitològichs? ¿Què és lo que convida a endinzarse per sas màgicas boscúrias? Després de la «Introducció» eminentment dramàtich-popular, clara y neta com més no's concebeix, són las baladas que hi campejan com erolts platxeriosos, fins arribar al «Chor d'Illes gregues», destrament intercalat desde la segona edició del poema, y per últim la «Balada de Mallorca», model de gràcia popular descriptiva, com lo sugestíssim «Somni d'Isabel» que la subsegueix.

De *Canigó* basta ferne esment pera'l fi especial del present article. Complertament deslligat de rituals y preceptismes acadèmics la «Llegenda pirenayca» resulta tota ella exuberant d'alta poesia popular. S'hi sent lo bull de la rassa, de l'avior.

Lo maravellós hi és vivent ab vida payral, com lo històrich y descriptiu. És un seguit de cants sadollats d'una frescor, de sentiment, y embaumats per una flayre que sols la dóna la mateixa natura. O, si ho volen en altra forma: tradicions, llegendas, usos, costums y gestas; tot s'hi caracterisa ab trassa popular de primera mà y de primera forsa. Agermana lo heroych ab lo fantàstich, un lligament de rimas variadas y pròpias, ricas de llenguatge purificat y sobri, despreocupadas de tot designi declamatori o d'imitació dels poetas d'altres països y d'altras centúrias.

Canigó no deu res a cap altra literatura que a la genuïna del poble català, perquè res té enmatllevat sinó a n'aquest, y lo enmatllevat li retorna ab magnífichs sobrepuigs d'inventiva, d'inspiració, de poesia que ha nimvat son front en gloriosíssim Thabor.

*

Pagesench avans d'ésser seminarista; pagesench estudiant y sacerdot; pagesench a ciutat y seguint món, per las venas de totas sas produccions tant en vers com en prosa, hi corra sanch pagesívola, com de sas conversas en fluhia també dolsa y corprenedora.

Se l'acusava anys enrera, ab deplorable frecuència, d'ininteligible, creyentli rebuscadas locucions y paraulas en llibres arcaichs. Més generalisat y més apreciat, per fortuna, avuy lo coneixement de nostre idioma, més arrelada la convicció de que aquest deu reconstituhirse ab ayres y bon tracte camperols, —igual que se'n reconstituheixen las personas malaltissas de ciutat—, l'acusació y'l plany són ja menos frecuents, bé que tan injustos com eran ahir. Com de fet: per cada modisme o paraula que ha tret mossèn Cinto, a falta de moderns y rebedors, de un autor de la vellúria, són a cents y fins a milers los vivents, los de filiació popular catalana, expontàneament eixits de sa ploma o destrament espigolats per ell, que donan propietat y justesa, relleu y encís a sas obras.

Fidel al sentir y al enrahonar de nostre verdader poble, hauria sigut en Verdaguer un malagrahit y un insensat no conreuhantne'ls dons que li'n devia; malagrahit ab los seus; insensat ab si propi y ab tothom.

*

¡Això pla que'n fou! Desde bon comens de sa carrera, cap dels elements que forman lo caudal popular de Catalunya y de las regions germanas d'ella havia d'ésserli may indiferent, sinó sempre de creixent interès psicològich y filològich.

Li havia escayguda, a tot escaureli, la barretina ab què's presentà victoriós en los Jochs Florals de 1865, y may més traicionaria aquell símbol de nostra terra.

¿Me caldrà retraure trosssos d'obras del poeta pera comprovar las precedents observacions?

No ho consenten la llargària que va prenent aquest article, ni l'espay que necessitam pera anar espigolant mostras y més mostras de tots los llibres de mossèn Cinto. Los papers públichs n'han anat plens aquestos dias y tothom que ja no n'estiga ben convensut pot comprovar l'afirmació de que nostre poeta és poeta, substancialment y eminentment, popular, y que per això és lo més popular dels nostres poetas.

Limitemnos a transcriure, perquè'n són com fe de baptisme literari, las primeras posadas de *Los Minyons d'En Veciana*, primera composició de xicot, llorejada en los citats Jochs de 1865:

Si voleu valents de mena,
aneu ab los catalans,
però com los de la Esquadra
de bons y braus no n'hi han.

Ells són la flor de la terra
que no s'hi cria un cobart,
y d'entre la flor encara
en són triats de gra a gra.

Los denerits són cuyneras;
los curts passan de nou pams;
lo més sonço de la colla
faria cara a un gegant.

¡Y com concordaren aqueixas posadas, y encara més las de *Lo Roser del Mas d'Euras,* preciós idili premiat l'any següent, ab las cansons que ja'n coneixia jo de poch temps enrera! Lo pobre Francesch Masferrer, íntim amich del poeta, havia vingut una vetlla a casa pera llegirnos reservadament, a n'en Botet y a mi, cert quadern d'en Cinto, atapahit de poesias que'ns delectaren a més no poguer, com brescas de mel sentosa de romaní! ¡Ay! Més tart sapiguérem, ab la consegüent recansa, que aquellas poesias havian sigut sacrificadas a la vocació sacerdotal y extremadament escrupulosa d'en Verdaguer... y dels seus concellers doctrinals: ben segur dels mateixos que l'obligaren a payrarse set anys seguits dels Jochs Florals que ab tant esperansat entussiasme l'havian festejat!...

Sian provas complementàrias del temperament y del travallar popularista de nostre excels poeta, ademés de abundosas fullas soltas de propaganda religiosa (goigs, pregàrias, etc.) l'haver sigut moltas de sas poesias exornadas ab música, també d'aquell caràcter, per nombrosos compositors, desde l'inoblidable amich Felip Pirozzini fins al mestre Nicolau. Recordem entre ells, als mestres Candi, Garcia Robles, Alió, Rodoreda, Morera, Vives y Borràs de Palau, ab convicció de que n'oblidem molts d'altres que, com ells, han demanada inspiració y trassa a las melodias populars pera fer música digna de la lletra. Y ben segur que cap d'ells s'és penadit de haversen honrat, honrantla, com ben segur és que moltas són y seran las melodias verdaguerianas que enriquiran al mateix poble que en congrià sa producció.

*

Y ara pera concloure.

Hem transcrit las primeras posadas de la primera poesia victoriosa de nostre poeta. Transcriguemne las primeras de sa última pregària, tant pera que'l present article tinga pietós acabament, com pera demostrar que en los darrers temps de vida terrenal de nostre gran amich se refermà, ab sa intensa religiositat, son intens esperit de poeta fondíssimament popular:

Verge de la Bona Mort,
del cel trayeunos al port;
tingueu pietat de mi
en la hora de ma fi.
Quan ma orella no ohirà,
que us senti a Vos, ¡oh Maria!
Quan mon ull s'entelarà,
que us veja a Vos, Mare mia!

20 de juny de 1902

Teodor Llorente
[SENSE TÍTOL]

Plora a ton gran poeta, Barcelona;
junta en sa tomba, llàgrimas y flors.
Hon se veja més alta, a la redona,
mostra son imatge als sigles venidors.

Si vols ser digna de sa glòria inmensa,
apropiat son magnànim esperit.
De son geni inmortal omple ta pensa;
en sa flama de amor encén ton pit.

Per l'ideal camí segueix sos passos.
y admiral en los cims santificats,
obrint a tots los amorosos brassos
y en la claror del cel los ulls clavats.

Josep Franquesa i Gomis

LOS POEMAS ÈPICHS DE MOSSÈN CINTO

Una de las cosas que més m'han assombrat sempre al parlar d'en Verdaguer és justament l'elecció del tema de *L'Atlàntida* pera donarse a conèixer com autor d'un poema quan los primers premis dels Jochs Florals nos lo mostraren ja als vint anys com una esperansa llegítima de la poesia catalana. Ni las corrents literàrias anavan llavors per aqueixa direcció, ni'l món diminut que coneixia podia haverli encès aficions semblants, ni la instrucció rebuda al aula havia segurament de darli la més mínima ajuda en l'arriscada empresa. Y no obstant és lo cert que, ab tot y tals entrebanchs, un minyó de Folgarolas, fill de pobres pagesos y trist estudiant del Seminari de Vich, trobà medis per anarse apilotant las migradas deixallas d'alguns autors clàssichs y místichs referents al assumpto y ab l'auxili d'antigas mitologias y d'escadusseras relacions prehistòricas s'arribà a reconstruir una geografia imaginària creant un món en son cervell, poblat de gent merexeidora de l'ira divina, pel gust de descriure sa destrucció y son càstich servint de ministre de las venjansas del cel, l'hèroe predilecte dels grechs, Hèrcules, lo més fort dels déus, lo de la clava formidable, destructor de monstres y partidor de serra y turons.

Seria curiós poguer tenir a las mans lo primer esbòs del poema, tal com en un principi'l concebí y tal com ab sa uniforme restallera d'alexandrins se proposava enviarlo als Jochs Florals de 1868 ab lo títol de «Espanya naixent». Però en Verdaguer, que ha sabut sempre mesurar las sevas forsas, tingué prou fermesa per dominar la temptació y seguint al peu de la lletra lo precepte d'Horaci, guardà nou anys en lo calaix, *in annum nonum,* lo manuscrit del poema, renovantlo per complert y enriquintlo ab amplíssimas adicions, fins a lograr la admiració de tothom al presentarlo als Jochs Florals del any 1877.

*

Ni és necesari explicar l'argument de *La Atlàntida*, ni pròpiament en té gayre. Ni lo autor se proposa descriure cap aspecte de la humanitat ab sas flaquesas y virtuts ni'l mateix hèroe ve a ser altra cosa que la personificació dels elements de la naturalesa posats al servey de Déu ofès pera la destrucció de una rassa criminal, sense que aquestos crims quedin tampoch massa puntualisats. Hèrcules per si sol ompla'l

poema y ab sa descomunal figura, magistralment presentada, deixa en últim terme a casi tots los altres personatges. Ell, després de presenciar l'incendi dels Pirineus y de donar sepultura a Pirene se converteix en un etern viatjador fins que se deixa caure a la terra malehida, torbant la quietut del jardí de las Hespèrides al donar mort al drach que era son guarda y lluytant contra'ls Atlants en combat espantós y gegantí, obra la montanya que unia Àfrica ab Europa, precipitantse aixís las ayguas y enfonzant la morada dels Titans, que en una última provatura escalan una terra per amenassar a Déu. L'hèroe s'emporta de la terra sepultada pel mar y castigada per los llamps del Àngel exterminador a la hermosa Hesperis, contra qual honor atentavan los Atlants y al pendrela per esposa trasplanta a Espanya ab ella lo brot del taronger del hort de las Hespèrides.

La grandesa de la Ibèria naixent eclipsarà la de l'Atlàntida cayguda; y Hèrcules, satisfet de la seva obra, després de marcar la fundació de molts pobles, Barcelona entre ells, aixeca en l'extrem de la península las duas columnas que com a fitas de la terra diuhen: «No més enllà».

No hi cab en lo curs del poema més simplicitat ni més grandesa. Res de simbolismes ni d'ulteriors intencions. Tot és clar, pur, transparent, sense altra confusió que la d'una teogonia mixta y la d'una barreja de llegendas diferentas.

Mossèn Verdaguer trassà aqueix senzillíssim argument perquè en ell hi vejé prou matèria per donar camp lliure a sas facultats descriptivas. En aqueix mateix sentit havia de triomfar d'una manera brillantíssima. No hi ha poeta de nostres dias que descriga com ell. ¡Que enlluhernador al presentar lo cuadro incomparable del incendi dels Pirineus! ¡Quina dolsura tan digna de Tasso la ab què ressenya'l jardí de las Hespèrides! ¡Quant vigor y quanta vida en l'esverament dels Atlants reunits en lo temple de Neptú al veure realisats los pronòstichs que anuncian sa propera ruïna! Y en la ruptura del Gibraltar, en la barreja de las ayguas atlànticas y mediterràneas, en la lluyta colossal del hèroe, en l'enfonzament, en fi, dels realmes condemnats de la ciutat malehida; ¡quina opulència d'imatges que van empenyentse fins a encabirse en aquellas estrofas d'or! ¡quanta maravella d'expressió, quanta energia de frase! ¡Quin artista més genial n'hi ha d'aqueix Mossèn Cinto! Aixís que las ayguas del Mediterrà van baixant, apareixen novas illas avans desconegudas, y això li dóna motiu per un cant

episòdich en què descansa la narració de cosas horribles pera deixar sentir un chor d'aquells rebrots helènichs que per lo mateix contrast té un encís irresistible. ¡Quanta suavitat, llavors, quanta dolcesa!

La fortuna volgué que, al entrar l'autor com a capellà dels vapors de la Companyia Transatlàntica, pogués navegar a cada punt sobre la terra capbussada en què ell havia somiat y sens dubte que això contribuhí a donar tota la justesa al cuadro y a descriure'ls suposats fragments que encara restan de la perduda Atlàntida ab una veritat complerta. Recordis, per exemple, la insuperable descripció del Teyde.

Aqueixos viatges degueren també donarli la idea més gran ab què devia completar lo poema, idea digne d'un geni. La de terminarlo ab lo viatge de Colon en descubriment del continent nou. En un poema en què no hi intervenen, sinó gegants y Déus, sols era just posarhi terme fenthi intervenir a un sol home,'l més gegantí de la edat moderna y'l que rompent las columnas d'Hèrcules y atravessant precisament lo món sepultat en las onadas lliga per sempre més la humanitat, desjunyida com demostrant, segons la frase incomparable del poeta, AL MORGONAR *l'arbre sant de la Creu a altre hemisferi,* ja que las iras de Déu havian terminat.

Ab lo nou plan resulta que l'esfondrament de la Atlàntida ve a ser una narració que fa un anacoreta al noy Colon, que és llensat per las onadas a la platja, després de lluytar ab la mar, al enfonzarse una nau genovesa que s'havia abrahonat sobre una altra veneciana. Ben coneguda és la hermosa introducció que'n dóna compte, y això y la deliciosa balada del *Somni d'Isabel*, segons lo qual, y seguint l'autor una tradició tan poètica com falsa, fa que la reyna ofereixi sas joyas per comprar navilis ab què Colon puga realisar sa empresa, són segurament los trossos de *L'Atlàntida* més saborejats per tothom y més vulgarisats per la imprempta.

Lo cos del poema va escrit en forma de alexandrins, y bé és digne de citarse aqueixa circunstància perquè no és la menor dificultat vensuda pel poeta, qui sab enmotllar la llengua a totas las situacions dintre de un metre tan poch doblegadís y tan difícil. Aixís y tot la lectura seguida del poema's fa fadigosa, y'l mateix mossèn Cinto's dolia en sas conversas de no haver escullit una altra forma de vers més agradosa y més dúctil.

*

L'Atlàntida representa una verdadera empresa titànica, l'esfors més considerable de en Verdaguer y fins de tota la moderna poesia catalana, però la fesomia literària de mossèn Cinto se revela encara d'una manera molt més clara y més complerta en son altre poema *Canigó.*

Encara que sols vol passar com una llegenda pirenayca del temps de la reconquista, lo *Canigó* és un verdader poema descriptiu dels Pirineus catalans y altra de las obras destinadas a una eterna admiració.

No entrà may en los procediments de mossèn Cinto lo volguer donar un creixent interès dramàtich a sos assumptos, ni tal sols lo distribuhirlos en parts ben ajustadas ab sas corresponents proporcions. Ab flors de tota mena, però sempre de la més alta hermosura, ofereix una magnífica toya sense que'l preocupi l'art de guarnirla ab graduacions de colors ni'l lligarla ab tota trassa.

Lo *Canigó* no és més que un conjunt de episodis casi sempre sense cap mútua relació. Però ¿què significa l'interès que podria tenir la narració lògica y acompassada dels esplets guerrers de Tallaferro, lluytant contra'ls alarbs després d'haver sigut armat cavaller son fill Gentil, o de la mort que reb aquest de mans de son oncle Guifre per haver abandonat lo punt que li encomenaren, ab la consegüent desgràcia de la desventurada Griselda a qui'l dolor torna boja, mentres l'assessí va a cercar lo perdó de Déu y la pau del cor en la soletat del claustre? ¿què significa tot això, comptat sòbriament y casi com de passada, al costat de las portentosas descripcions de la naturalesa pirenayca a què més o menos motivadas disgressions d'aquells fets donan ocasió?

La fugida de Gentil a la morada de las Fadas dóna lloch a escenas d'una bellesa tan impensada y d'una dolsor tan deliciosa, que a un li fa l'efecte de sentirse transportat al món dels encantaments y de la *féerie*. La seducció de Gentil per la reyna de las Fadas, Flordeneu, que estrafà la figura de Griselda; lo passeig del jove encisat en una gòndola sobre las ayguas del estany, la entrada en lo palau descrit ab tanta magnificència y esplendidesa que verdaderament enlluherna y atueix, tot plegat és d'una poesia tan vaporosa y etèrea que és impossible respirar una atmosfera d'art més delicada y subtil. Y al comparèixer les gojas de totas las altras regions a fer cada una presentalla a

la felissa parella que celebra son nuviatge, com ponderar la música inmortal d'aquellas posadas que per si solas resultan un cant, cant melodiós y enmelat que no sabria repetir ni la mateixa llengua italiana! ¿Y és possible que's parli encara de la duresa del català després d'aquella garlanda de suavíssimas melodias treta per mossèn Cinto dels armoniosos secrets de nostra llengua?

Flordeneu guia las bridas de sa voladora carrossa pera mostrar a son estimat las regions en què domina y ja tenim lo medi de què's val lo poeta pera oferirnos a la vista l'amplíssim Pirineu y pera dibuixarnos la Maladetta y'l Rosselló, en duas odas descriptivas que s'encaran ab qualsevol dels millors quadros de *La Atlàntida*, perquè tocan al cim de la més alta poesia. Al portar cada una de las gojas la seva ofrena compta també algun recort històrich o alguna tradició de sa contrada y veusaquí trobar lo motiu pera embadalirnos ab narracions tan brillants com la del passatge d'Aníbal o tan atractivas com la de Lampègia.

Y aixís mateix lo poema va vivint sempre de lo que retòricament haurian de semblar accessoris y, quan va escorrentse, l'argument agafa nova branzida y'ns sorprèn com may ab la superba descripció de la portalada del monastir de Ripoll.

Lo cant final és fill de la inspiració dels *Idilis y Cants místichs*, ab tot l'atractiu de una visió dantesca. Los chors dels monjos dels convents dels Pirineus alternan ab los de las fadas que ploran la fi de son imperi. Los sants que han eixit d'aquells monastirs, los abats, los benaventurats desde'l cel intervenen en aquella explossió de càntichs fins que un cant últim glorifica al Senyor, perquè permet que ja no sols lo Pirineu, sinó tota Catalunya se desperti a l'ombra de la Creu triomfant.

Per tot això, no direm que'l *Canigó* sia la obra capdal de Mossèn Cinto, però sí en la que se'l pot estudiar millor. Dolcíssim en los passatges tendres, ferreny en los que retreuhen lluytas y malvestats, abundantíssim en los descriptius, místich y somiador en los religiosos, és sempre el poeta aixecat, generós, convensut de sa missió y única y exclusivament català. Sas fonts d'inspiració, son vocabulari inagotable, l'ayre de sos versos, los fins que l'impulsan, l'ideal de sa poesia, tot és català y res més que català. Los que neguin això no'l coneixen gens. És impossible concebir a Mossèn Cinto en castellà.

Avuy és un geni y com a tal ha de quedar: a haver nascut un sigle avans, en què la nostra llengua, avuy renascuda, no li hauria encara pogut donar alas per volar, és casi tan com segur que no hauria sigut res.

*

Un estudi detingut de las qualitats èpicas de Mossèn Cinto no cab en aquest article. Per això queda reduhit lo present a la ennumeració y ràpida ullada de sos dos poemas de major extensió.

Però sols la falta d'espay pot obligar a callar los altres, que per cert nos lo presentarian baix un nou aspecte: com lo narrador més fàcil, més agradós y de tirat més popular de la poesia catalana. En aqueix sentit són verdaderas joyas la *Llegenda de Montserrat,* la *Santa Eulària* y'l *Sant Francesch.* Però en aqueixos dos últims poemets, així com en lo deliciosíssim *Somni de Sant Joan*, s'hi fonen de tal manera l'element èpich y'l lírich que devegadas aqueix acaba per absorvirlo tot y per desaparèixer la narració. *Lo Somni de Sant Joan* és una verdadera joya mística y casi de pura impresió subjectiva. Més entonació èpica té la esplèndida oda *A Barcelona* que fa l'efecte de la condensació de tot un poema en un sol cant.

Ni fa falta tampoch retreure nous mèrits per la glorificació de Mossèn Cinto. Qui ha descrit com ell la conmoció dels mars y de la terra en una època esborronadora de grans cataclismes geològichs y ha descrit a la vegada aquell plascèvol y encisador regne de las fadas del Canigó ab totas sas cantúrias y maravellas ja's pot dir que ha fet prou pera poder encaixar ab los genis més colossals de la Poesia, que són admiració del món.

Àngel Guimerà
EN LA MORT DE VERDAGUER

Y's mor. Y tot seguit lo cos se glassa
y la carn suberbiosa's fon depressa.
Y sols restan los ossos que s'engrunan
per ferse pols; y poch a poch encara
la pols se va perdent... Y allà en los sigles
del geni mort res serverà'l sepulcre.

Mes lo que ha estat sempre és; que si's trasmuda
tot lo creat may al no-res torna.
Y aixís quan sa despulla ja no's tanqui
dintra la tomba per sa gent bastida
prou que hi serà dintre la tomba mare
qu'és tot lo món ab los espays per volta,
formant part de nous sers y de nous càntichs,
barrejada ab las cendras d'altres genis
que ajegantats com ell van treure'ls brassos
per demunt de las boyras de la vida,
hont s'enfangan los cors entre misèrias,
aixecant l'òstia santa dels miracles,
la divinal, la eterna Poesia,
la qu'és més sol que'l sol, la que trionfa
d'esclaus y reys y religions distintas,
la que va del primer al últim home
y del verm a la estrella més perduda,
la única veritat en la que creuhen
al plegat, de genolls, las rassas totas;
per què la humanitat és a la una
filla y mare del Art, y com la Verge
se'l sent esbadegant en las entranyas.

Anton Bori i Fontestà
VERDAGUER, POETA MÍSTICH

Al restaurarse en 1859 lo que havia de ser grandiós edifici de la literatura catalana, veyem acudir a la noble tasca una pila de personalitats, quin entussiasme per tot lo de la terra's va manifestant fins al punt de que alguna d'ellas se desentén d'empresas que li haurian valgut prou renom en una literatura més estesa y allavoras més coneguda que la nostra. Y aquells prohoms, portant altre fi més noble que la rehabilitació de las lletras, coneguent ben bé l'ànima de la institució que restauravan, imprimeixen en la festa dels Jochs Florals un sagell històrich pera aixís despertar al poble y ferlo coneixedor de las nombrosas gestas que ennobliren la antiga nacionalitat y que, enterradas

en los arxius, s'hi corcavan a desaparèixer sense ser cridadas a cumplir la missió que tenian. Ells prou ho sabian ahont anavan; y'l poble insensiblement s'anava enfortint ab aquells exemples d'heroisme, s'hi anava identificant, se'ls feya seus, y aixís s'esplica la brotada d'aquell plansó cuydat per tant bons patricis y que tanta sava nos duya.

Cal observar, sense que això'ls llevi cap mèrit, que aquella colla d'entussiastas eran més pràctichs que especulatius, eran més retòrichs que poetas: pouavan l'aygua pera fecondar lo terrer, y eixiren ben bé ab la seva. L'arbre de la Pàtria anà prenent capsalera, y a l'ombra de la Fe y del Amor se agermanavan, s'enlayravan y s'enfortian los sentiments del nostre poble.

A mida que l'ambent de las lletras s'estenia, los conreuadors foren més y prengueren relleu definintse y decantantse cada hu al gènero de literatura a què se sentia inclinat, dominant, però, en molts lo sentiment patriòtich. Ab aqueixa empenta vingué Mossèn Cinto als Jochs Florals, empenta pròpia de la joventut que sent renàixer quelcom que li agrada; però al adonarse que sas aptituts lo cridavan, no a fer una girada, sinó a aixecarse per damunt de tot lo de la terra que ja havia cantat, comensà a enfocar cap al cel ahont tal vegada descubrí las dolsors inefables de la seva glòria. Y d'una gambada, perquè las forsas hi eran, passà Mossèn Cinto per damunt de la Atlàntida y discretejà ab la musa popular vessantla en una pila de goigs que's cantan en totas las hermitas, en una trialla de cansons que perfuman los temples, en un devassall de deliquis y de anyoransas que ell abastava del cel y ab què endolcia la terra.

Y'l poeta se sentí místich de debò, condolguentse de lo poch conreuada que era aquesta literatura balsàmica y benfactora per excelència. Prou la havian vista'ls poetas a la Verge que somreya al bell cim del Montserrat, la havian vista y fins li'n tenian fet present d'una pila de trovas que un s'hi delita llegintlas; però, com coloms casulans, no s'atrevian a volejar més que al entorn de la sagrada montanya. Y això era poch; y ja era cosa vulgar lo dirse que la poesia mística no la sentian los poetas de Catalunya. Allavoras Mossèn Cinto, que n'estava sadollat, que la anava regalimant com indicis d'una font amagada, s'agafa'l cor ab las duas mans y, aixecantlo com una custòdia, l'oferí a Déu qui s'agradà, perfumantsen, d'aquell esclat de lliris de esquisida fragància. Y'ls *Idilis* foren fets y quedà desmentit tothom que deya que a Catalunya no se sentia la poesia mística.

Los *Idilis* foren ovirats desseguida per la gent culta com anys endarrera havia sigut ovirada *L'Atlàntida*. No hi hagué pas ningú que no convingués en que aquell llibre petitonet y simpàtich era verament un llibre d'or; y ab aquets antecedents y ab l'afany ab què solian esperarse las obras del gran poeta, corregué la dels *Idilis* de mà en mà, y passà las fitas internacionals y fou estudiada, traduhida y declarada digne pariona de las obras dels grans místichs, Sant Joan de la Creu, Ramon Llull, Fr. Lluís de Leon y de la seràfica Santa Teresa. Tal vegada la obra de Mossèn Cinto no afondeixi com las dels precitats en lo punt de vista teològich; tal vegada no's vegi en ella la abstracció purísima de Sant Joan de la Creu; però, en concisió, fluidès y destriament clar y precís de las imatges, pot ben assegurarse que molts cops las supera.

Ja en la primera estrofa dels *Idilis* se demostra pla bé la orientació del poeta:

> Dormiu en la meva arpa, himnes de guerra;
> brollau, himnes d'amor;
> ¿com cantaria'ls núvols de la terra
> si tinch un cel al cor?

Y aqueix cel, que ja havia previst Mossèn Cinto, resplandeix en tot lo llibre ab voliors de vèrgens y de santas, d'anyoraments y coloquis, d'estels de clarors apacibles que apayvagan la febre del món y'l gronxan en un bres de consol y en dolcíssims ensomnis. Los *Idilis* són com un reclinatori hont s'hi decanta y reposa l'ànima cansada de las marors de la vida...

Escayentas y bellas arracadas ab què s'enjoyaria la Esposa dels Cantars són la *Llegenda* y las *Cansons del Montserrat*, obras també mestras de Mossèn Cinto. Llegiulas reposadament y veureu en las *Cansons* la trassa, la garbositat y elevació de qui, sobri en detalls y exhuberant en imatges, sab imprimir a las corrandas aquell cayent popular, que pla bé's diria que foren escritas d'un sol tras, com foren sentidas y dictadas ab percepció clara de la alegre solitut d'aquellas montanyas. Y és que era patrimoni exclusiu de Mossèn Cinto esgrafiar bellament lo que pensava y sentia. La *Llegenda del Montserrat* faria desistir a tothom que concebís la empresa de donar vida a la tra-

dició de Riquilda y Garí: tant n'és de sentida y d'hermosa, d'ensopegada y correcte.

Y seguiren a eixas obras capdals una munió d'esparsas y d'esplayaments que, acoblats y amonjoyadas en lo llibre dels *Càntichs* y en lo *Roser de tot l'any*, anavan donant consistència a la glòria del gran poeta que, en son *Jesús infant,* vessava tota la tendresa de son cor passejantlo per las planùrias de Nazaret, ahont las brisas del Cedron l'adormian a l'ombra de sas fecondas y grilladas palmeras. Ell la havia vista aquella terra que fou bressol de nostra redempció; la havia vista y'ns ne duya tota la flayre de las flors de son bordó de pelegrí; perquè Mossèn Cinto, fins en sas escursions, era'l místich de sempre, donava a sas notas la unció de sempre, era sempre l'humil enamorat d'una tradició, d'una costum religiosa, y veya sempre en la naturalesa la presència y la grandiositat d'aquell Déu Totpoderós que la regeix y goberna. Recordis que, quan l'escursionista estranger (quin nom ara no'm ve a la memòria) li envià'l llibre de sas impresions recullidas a Terra Santa, tancava Mossèn Cinto la carta de remerciament ab aquella estrofa tant ingènua y tant magistral que deya:

Vos n'heu fet de lo qu'heu vist
tot un llibre de poesia;
jo he trobat a Jesuchrist
y en un llibre... no hi cabria.

No deuria cabre en un llibre quan pera alabarlo com se mereix tants y tants n'escrigué Mossèn Cinto. En lo *Somni de Sant Joan* quan se reclina en son cor y li diu tan dolsos deliquis; en lo poema de *Sant Francesch*, quan obra la font de sas llagas pera abeurarhi als creyents y ferlos soldats de Jesucrist y salvarlos; en la mateixa mort del gran asceta, en aquella mort tan seràfica que fa obrirli la glòria; en las *Flors del Calvari*, quan conversa ab l'Etern, quan li demana flagells, quan li enveja y solicita la creu y la corona d'espinas... ho diu ben clar lo poeta que *Jesucrist no cabria en un llibre* quan tants y tants n'estampa en sa contemplació y penediment y llohansa...

En las obras escritas darrerament per l'ilustre poeta, lo poemet *Santa Eulària* y las *Flors de Maria*, ja s'hi nota lo cansament d'aquell cervell privilegiat; y, sense fugir del misticisme, vol embrancarse en

las novas corrents literàrias que no eran per ell com crech que may las havia sentidas. De *Santa Eulària* potser no més n'alabaríam lo que ja tenia fet de temps, no lo que escrigué pera lligarlo y donarli unitat poemàtica; de las *Flors de Maria*, barreja també de nou y de vell, se n'ha de dir lo mateix, excepció feta del pròlech qu'és ben bé inmillorable. Però tot això no desvirtua la glòria de Mossèn Cinto, glòria llegítimament catalana y potser la única de què'ns podem alabar en la poesia mística, quan sa llum explendorosa ha sigut esbargida per tot lo món, ho és y ho serà sempre en profit y honra de la literatura de la nostra terra.

Y pera donar fi a n'aquestas ratllas escritas a correcuyta, hem d'afegir que, si bé tenim notícia del poema que ab lo títol de *La Eucaristia* ha deixat inèdit l'ilustre sacerdot, no sabem quan veurà la llum.

Ramon Picó i Campamar
A LA LLENGUA CATALANA. AB MOTIU DE LA MORT DE MOSSÈN CINTO

Oh Llengua Catalana, Llengua nostra,
tu sí, tu sí qu'has de plorarlo!... Ploral!,
ploral avuy que l'has perdut, y mentres
aquest món sia món, oh Llengua, guarda
ben viu el seu recort en ta memòria!
Recordal sempre!... Sepultada en vida
sota les runes de ton vast imperi,
oblidada dels vius, agonejavas
feya ja prop de cinch centúries!...
Fosca
casi apagada per l'angúnia y trista,
ta veu sempre monòtona y feixuga,
pujava desde'l fons hont t'estimbaren,
com l'aspra gemegor de la ranera
d'on món agonejant... Més ¡ay! ¡qui treuret
podia d'aquell clot hont abans d'hora
els virons de la mort ja't consumian?

Un Hèrcules tantsols podia ferho:
un Hèrcules prou fort per desfer l'obra
dels Gegants fills del Temps, l'obra dels Sigles,
que al enterrarte en vida apilotaren
al teu damunt, fentne un claper, les runes
de tres realmes destruhits pe'ls monstres
qu'en sos pits alleta la Tirania;
y eix Hèrcules, oh Llengua, tu'l tingueres!
Eixí d'aquella Plana
mare fecunda de Titans: un dia
sortí jove y gentil de Folgerolas
com l'aligó que deixa'l niu: va estendre
la vista a son entorn y ab sa mirada
va ecorcollar la Terra... Si Colombo,
jove encar, trobà'l Geni del Atlàntich,
oh Llengua, ell trobà'l teu, troba'l teu Geni
trobà'l Vell venerable, troba'l Mestre
qu'eixit de l'Illa d'or, hont nin encara
va presentirte, anava ab clams d'apòstol
cridant arreu les gents emperesides
a la creuada santa, a l'alta empresa
de ton deslliurament. Ell va contarli
tes gestes immortals, ta trista història
de Reyna abandonada y viltinguda,
y al esgranarli, el mestre, ton llarguíssim
rosari, encara no acabat, de penes,
d'afronts immerescuts y d'amargures,
ab l'ira flamejant en sa mirada,
mostrantli ton sepulcre, cridà: —Veshi!...
Y l'Hèrcules va correhi:
ascoltà atent; no bé sentí la fonda
gemegor de ton pit que s'acabava
sota'l pes de cinch sigles d'injustícia,
d'oprobi y desventura,
donant al vell claper son pit de roca,
posanthi front y mans y abrahonantshi,
va remoure ab ses grapes

los penyals cantelluts que t'oprimian
y a l'entorn, com si fossin los terrossos
d'un formiguer, ab fúria va escamparlos!...
Somrient va alsarte de la pols hont jeyas
y ab lo somrís d'infant que féu al veuret,
oh Llengua, tota tu rejovenires!...
Ab sos brassos de ferro va aixecarte
gojós, y desde'l cim de l'alt Pyrene
hont triunfant va pujarte, a tes excelses
germanes, filles de la Roma augusta,
més bella y més gentil que abans no fóres
alegre y cridant ¡Juli! va mostrarte!

Martí Genís i Aguilar
DE MOSSÈN JASCINTO VERDAGUER. RECORTS

Convidat a dur una poncella del meu hort per cubrir de flors la tomba de mossèn Cinto, no'm sento ab valiment no més per deixar sortir llàgrimas de mos ulls y'l parenostre de mos llabis.

Los seus ulls s'han clos, y'ls seus llabis s'han esmortuhit; mes en lo buyt gran y solemne que volta de callament y adoració las fredas despullas, la memòria ho ompla tot de hermosos versos y dolsas oracions. Si tota la vida de mossèn Cinto ha sigut, com pluja de maig durable, un devassall de flors sobre la seva pàtria, ab las sevas flors hauríam de vestir las llosas que guardan al poeta. Per los estrados de las ciutats, per los escons de las pagesias, en las cansons dels pastors y los càntichs de las verges a Maria, rodan oracions y versos, que són los sospirs de son cor enamorat, las flors que han escampat arreu, anant sobre la terra, per comanar a Catalunya l'amor en què's cremava per la glòria y per la llengua de la pàtria, y per la santa devoció als Cors de Jesús y de Maria. Agenollats al vol de sa tomba escriptors y poetas, no més li poden oferir oracions que ell ha dictadas y grapats d'aqueixos versos y ramells d'aqueixas flors.

Los que aquí baix han sentit ditxosos la darrera passada del rossinyol anyorívol quan ha torsat lo coll y plegat las alas, y'ls que desde assí hem tardat més horas a aixecar lo cap al cel per dirli ia revèurer! ben

segur que tots hauríam sumicat, si hagúessem escoltat lo neguit dels cors: —*jo d'assí me'n tinch d'anar...*— com l'aucell de bella cansó montanyesa. És que las terras de vora'l mar y las terras altas, totas portan un mateix dol, totas senten lo fibló d'una mateixa pena desde que han tocat a morts a Barcelona per lo amich y enamorat de totas ellas.

Jo he deixat ab l'esperit aquesta ciutat vigatana que aletà la seva jovenesa ab las virtuts del sacerdot y he anat acercar, per los puigs y quintas y pels màrgens y pollancredas de la plana, botons de Sant Joan y passioneras pera teixirli lo meu ram.

Qu'és trista y qu'és bonica aquestos dias aqueixa vessant de sol ixent de la nostra, de la seva plana! Talment com si vegés pondres un dels més bells estels que'ls matins y capvespres li somriuhen, una capa de foscor li abriga'ls verts de sos camps explèndits, y com reguerons de llàgrimas s'escolan per sos turonets y feixas las ayguas d'aqueixas bromas que enguany fan ésser mústia y freda la primavera.

Mes los prats s'afanyan a vestirse de flors. Vistosos escampays de margaridoyas cridan lo bon temps. En la verdor dels ordis, arols de gallarets se gronxan ab las espigas. Arreu se doblan ayrosas las blancas corretjolas en [?]y las sabatetas de la Verge; arreu sota de mentas y taronginas hi brillan, com ullets, dolsos los miossotis y las darreras violas; y en los marges que'ls xayons hi jugan, clavellets de trenta *bi badan a mils*; com quan n'hi cullia mossèn Cinto, tot anantsen a l'aula ab los llibres a sota'l bras.

Encara aqueix clap de terra benehida té aquella mateixa hermosura y aquells mateixos encants que esculpiren en la seva ànima infantívola la impresió d'una bellesa eterna, que'l va dur sempre per los camins signats per llums del cel, del art més sublim y de la més alta poesia. Y fa mitja mitja centúria que essen un noy de cal *Forner*, ab lo cartipàs als dits, pujava lo carrer de Sant Jordi de Folgarolas, per anar a estudi; a sentir ab èxtasis d'àngel las llissons d'aquell bon mestre que tant fondament li entravan, que segons ell mateix ho conta en un de sos darrers llibres, solia preguntar a la seva mare si *de tant sabi* n'hi havia *cap més al món.*

Y'm porta aqueix repàs melancòlich dels temps passats als dias més hermosos de la vida de mossèn Cinto, y dels amichs als qui ens aplegava ab ell l'estret lligam d'una edat mateixa, d'unas mateixas aficions y uns mateixos ideals.

Estudiant llavors de ca'n Tona, anant y venint de Vich o aprofitant las festas per vagar, observador y somniayre, per aqueixos poblets y masias, per aqueixos torrentals y soleys, com un captayre afamat d'amors artístichs, cercava hont se vulla la nota dels esplets magnífichs de la naturalesa, los granets d'or de la paraula, en lo llenguatge de la gent senzilla; l'encant de la llegenda en las cansons y rondallas, per los escons y las traballadas; y anava aplegant los primers carreus d'aqueixa gran *Atlàntida*, allavoras ilusió de la seva fantasia y més tart present admirable de son geni a las lletras catalanas, a la literatura del món.

Estudiant a l'hivern y mosso a l'istiu, traballava a la terra com los altres mossos, sempre a las ordres d'en Francès Tona; exemple de pagesos cristians, honrats y travalladors, propietaris de la masia, que estimava al *senyor Mestre* y comprenia de quina vàlua eran aquell cervell y aquell cor. Fou en aqueix temps aquella gesta casi èpica d'en Cinto, que guanyà a correr a peu nu als seus companys de fanga y esmersà'l preu de la juguesca en comprar una *Odissea...*

Encara veig a ca'n Tona aquí baix ahont acaban los replans de Folgarolas y Sant Julià, alegre en mitj de la verdor com un idili; al peu del vell convent de Sant Tomàs; com una pageseta que s'atura a posarse la caputxa blanca avans de pujar los esgrahons del temple... Mes avuy sas terras las menan los masovers. La xamosa parra que convidava a sèurer devant de l'entrada torsantse al pes de sos grossos rahims sucosos, s'és morta; y'l nom d'aquell bon Francisco Tona, ara'l porta un nét, infantó encara, en un poble d'allà dalt dels Pirineus. Los frarets no cantan a dins de Sant Tomàs com quan en Cinto los hi ajudava... Mes a cada costat de l'ample de la plana, encara lluhen, com allavoras lluhian, aquí Sant March a sobre d'una serra, y allà voltat d'ombrívolas arbredas la blanca hermita del caballer Sant Jordi; alsantse sobre'ls rochs ciclòpichs, enfondrada sepultura d'una gent que ni'l nom deixaren sobre la terra.

Aprop de la poètica hermita, la fonteta amagada de Poudevida encara dóna al cansat vianant aquella frescor y confort ab què's va revenir Sant Francesch quan per allà prop *s'hi moria*, segons la tradició que li ha donat nom, y segons la tendríssima poesia del poeta.

Una mica més enllà lo vell poble de Folgarolas, bressol de mossèn Cinto, ajoca en un replech de la serra, com un remadet de tórtoras, lo seu remadet de morenas casas al peu de la vistosa cara de llur iglésia.

Allà aprop *La D'amunt*, lo devot y humil santuari, moltas vegadas refugi del atribulat poeta, avuy anyorant entre las aixutas pedreras la verdor dels roures que llavors li feyan companyia.

Més amunt en l'enlayrat escayre d'una serra, la massa blanquinosa del castell de Sabassona encara sembla que vol caurer sobre la vall somrienta de Tabèrnolas. Las grans casas payrals, per si y per lla escampadas, encara són las mateixas; ab llurs heras y llurs hortas, y llurs ayres de grandesa y tranquilitat y pau.

Assí baix en mitj del pla, dominant y pagesívola, la Torre de Morgadès encara vetlla'l camí vell de baixar a ciutat. Y al costat de la Torre, ¡com vibran y aletejan y ploran tots los recorts que la memòria aplega en aquell esplèndit escenari dels somnis místichs y poètichs de la jovenesa de mossèn Cinto. Al costat de la Torre una font regalada convidava'l cor assedegat a refrescarhi'ls llabis sota'l dosser brandejant d'un vell y soberb desmay.

M'he tornat a assentar en sos pedrissos com qui torna a veurer sa llar pel temps mitj arrunada; y, ab la testa descuberta y ab los ulls llagrimejant, he dit una oració per mossèn Cinto... y per los altres antichs companys d'Esbart que tampoch hi veurem may més!

La *Font del Desmay* era l'atractívol *ateneu* ahont la jovenalla aymadora de l'art y de la poesia, y enamorada de la llengua de la pàtria, nos acoplàvam llavors per escatir de poesia y pàtria, per despertar las cansons de la terra y portarhi cada hu sos somnis ab sos versos. Y mossèn Cinto venia a ser com lo mestre, com la glòria del Esbart. D'aquells que venian a assadollarse d'ayre puríssim en aqueix encantat riuhet de la plana rabejant llurs ànimas en llurs somnis, entre càntichs y estrofas y conversas estussiastas, al menys tinch de fer esment d'aquellas duas ànimas enamoradas de las cosas de la terra que més nos acostant al cel; al cel ahont ja volaren don Marian Aguiló y En Serra y Campdelacreu! Sentint a mossèn Cinto, quants cops los vessava ab llàgrimas dels ulls l'emoció ardenta que no'ls cabia a dins del cor!

En una memorable sessió de l'*Esbart*, ombrejats per l'hermós *desmay*, en Cinto va llegirnos lo seu primer poema: *Los Sants Màrtirs.* Aquellas octavas reals garbosas, plenas y enlayradas, que ben a pesar seu se publicaren en un periòdich de Vich l'any 1866, ja assenyalavan quina volada faria lo seu geni.

Al final nos hi posà unas curtas parrafadas de prosa, fentnos esment d'aquella vida de pagès, ab què bregava son esperit de poeta. Y iho, quina prosa! No és pas estrany que se'n recordés mossèn Collell, transcrivintla en las notas biogràficas qu'adjuntà a la traducció francesa de *L'Atlàntida* per en Justí Pepratx de l'any 1887.

Veus aquí un gran aspecte del seu inmens talent literari, de què tal volta no's fa'l merescut esment. Al costat de sos monumentals poemas, entre mitj d'aqueixa mar de versos, delectació moral de Catalunya, llegits o escoltats en totas las estàncias socials, de la més humil a la més alta, tot plegat sembla que un no se'n adona que en Mossèn Cinto hi hagi un dels més perfectes models de la prosa literària.

Cullits al vol depressa aqueixos saltats recorts, en aquestos moments de pena y anyoransa, se me'n ve a la ploma aquesta apuntació de crítica purament personal. ¿Qui no ha sentit una impresió de *L'Atlàntida*? Com en lo del petit poema de què ara he fet memòria, l'ingenuïtat del cor encanta; las imatges surten reals y vivas de sa ploma y'l vestit literari, per delicat, no s'hi veu en lo pensament del escriptor; que apar conversi ab infantons y ninas ignoscentas com és ignoscent lo seu esperit.

Lo *Dietari d'un pelegrí a Terra Santa* y son altre llibre *Excursions y viatges* vos acompanyan pel món ab una llum clara y fresca com llums de dematí. Lo primer sobretot, tot ell embaumat d'aqueixa fe senzilla y devoció inalterable a Jesús y a sa Santíssima Mare, inspiradors constants de la seva poesia, companys amantíssims que no l'han deixat, com ell ho confessa devotament, en las foscors dels camins de la vida, és un idili suau que's descapdella desde las nostras rialleras costas fins a las llosas del Sant Sepulcre qu'ell humitejà ab son front cansat del pelegrinatge. Ab la senzillesa dels antichs pelegrins, y ab las galas naturals del seu llenguatge, l'acompanya'l lector pels llochs de Palestina, endevinant que no li fou precís pera sos viatges una aparatosa caravana de camells y beduhins, ni'l luxo caríssim y fantasiós que altres literats han hagut de menester, pera descriurens los camins de l'Àssia, que portan allà hont portà una miraculosa estrella als tres piadosos Reys. Per això son hermós estil se diu tant bé ab la senzillesa y la sublimitat del pensament devot que li inspirà aquellas planas.

Ara derrerament, ja malalt de mal de mort, Catalunya se'l veya plorosa de cap a cap de llit, y encara rebé de son enamorat trobayre

un altre... lo derrer present. Donchs en aquell flayrós garbuix d'herbas y flors pels altars de la Mare de Déu, sobrix com ramell de gerdas brancas y corolas dauradas, lo pròlech hermosíssim del tendre llibre. Aquella portalada de *Flors de Maria* és tota una flora primaveral; regada per l'amor del poble y pel poble batejada; cullida y disecada per qui dels llabis humils n'ha tret tota la vida paraulas que han estat perlas, y pensaments que han estat joyas posadas per son art angèlich, com a presentallas del seu amor, als temples del nostre Déu y de la nostra pàtria.

Vich, juny 1902.

Francesc Matheu i Fornells
REDEMPCIÓ

A les portes de la Glòria
lo poeta hi ha arribat;
ja és devant del Etern Pare,
Rey d'eterna magestat.
—Pecador, ¿de què tremolas
y quin és lo teu pecat?
—Lo pecat de què tremolo,
l'haver viscut enganyat:
m'he gastat en fantasies
lo millor que m'heu donat;
tot se n'anat en cantades
de mon cor agoserat.
De les més fortes qu'he fetes
tot lo món n'ha ressonat,
les nacions se les passavan
del un al altre costat;
les altres, més pobrissones,
dins ma terra s'han quedat,
per capelles y ermitatges,
pobriques, s'han refugiat...
En això he gastat ma vida;

pietat, Déu etern, pietat!
—Acostat, pecadó, acostat,
que ja estàs ben perdonat;
la dolsor de tes cantades
t'ha redimit de pecat:
de les qu'has fetes pe'ls homes
los homes te'n sabran grat;
les que la fe t'ha dictades
t'han obert la eternitat.—
Lo poeta entra a la Glòria
per sos cants purificat,
y'ls àngels diuhen als àngels:
—Un germà que'ns ha arribat.

Valeri Serra i Boldú
MOSSÈN CINTO FOLK-LORISTA

Agafis en l'excepció qu'es vulgui la paraula folk-lore, y de tortes o de mortes veyem que la tasca folklòrica de Mossèn Cinto venia a parar casi sempre a lo mateix: al enriquiment y purificació del nostre caudal lèxich.

Opinava que's podia y's devia cultivar lo folk-lore encara que no més fos que per afició, volguent aixís encoratjar a tothom; però ell feya més; si sentia una cansó, l'anotava y n'aprenia la música; si en una conversa hi sentia capdellar un aforisme, ja's treya la llibreteta; si's trobava al camp que tant li alegrava, omplia de preguntas als que l'enrotllavan a fi de ferlos rajar los secrets que sapiguessin respecte a las virtuts d'una planta o lo que la tradició contés d'una flor.

Tot això plegat, ja és enriquidor si's fa per passatemps, perquè la ciència popular guarda deleytosos plahers al esperit que la cultiva, però en Mossèn Cinto tots aqueixos plahers s'hi multiplicavan, perquè d'una cansó n'estreya tot lo such y se'n assimilava l'essència del ben dir; d'una aforisme'n guardava la paraula desconeguda pera emperlarne després una poesia seva; y de sos tractes ab los pagesos de nostres plans y montanyas en va treure aquell profon coneixement de la botànica popular y sas tradicions que va vuydar en las admirables

Flors de Maria, lo monument més ferm del folk-lore català y una de las obras més grans de Mossèn Cinto per lo travallada. Aquesta afirmació se compendrà que no és feta a la lleugera si's té en compte los anys d'observació, estudi y santificació que va esmersarli fins que va donarla a la llum.

Perquè'ls que no s'hi hagin fixat han de saberho: pocas són las poesias que de mossèn Cinto llegim en los llibres, que al publicarse y reproduhirse en los periódichs no haguessin passat per l'alambí del seu bon gust, y no n'haguessin sortit novament perfeccionadas; sempre hi trobava més adecuada una paraula pescada de poch que aquella pensada al fer la poesia.

En la poesia *Glob de neu*, que per ser de flora y tradició urgellesa va enviarme desseguida d'acabarla, hi deya:

la rosa fugí d'ella
lo gessamí també... etz.

y ara he trobat que en las *Flors de Maria* que'l darrer d'aquestos dos versos diu aixís:

lo repunxó també

és a dir, si és més poètich y flayrós lo gessamí, en cambi deixava escrita una nova paraula, dich *nova* y no hauria de dirho, perquè li sabia greu que diguessin que portava paraulas novas a la llengua.

En lo romiatge que, essent ell director de *La Creu del Montseny,* vam fer plegats a Matagalls, algú va iniciarli lo de las sevas paraulas novas, y se'n va desentendre: «No n'he fet cap de nova, però sí que, si en mas excursions n'he sentit alguna de bona de las que estant en desús en las ciutats esmaltan las obras vellas, me so afanyat a cullirla y presentarla als escriptors catalans ab tota la camperola flayre».

A no duptarho, mossèn Cinto ha enriquit totas las ramas del folklore y d'un modo notable. Naturalment que pel seu cor y pel seu temperament y aficions cultivava més lo folk-lore religiós que'l profà y travallava y feya travallar.

Un dia m'escrivia: «Grans mercès per las notas de Botànica que aplegueu. Fixeuvos ab los noms religiosos, o d'herbas que tingan tradicions religiosas. Hi ha per aquí la Herba de Santa Maria, que mos-

sèn Bosch de Talarn anomena *Alletada* per tenir unas tacas? Si la trobeu, porteumen un brot».

En altra carta'm deya: «Si sentiu alguna paralula que'ls pagesos atribuhexen als aucells, com a la guatlla *Blat, segat o set per vuyt,* al corb, *carn, carn*, a la mallarenga, *salta Pere, salta Pere,* reculliume'ls, si us plau».

Y un altre dia'm posava aquesta nota: «Aplegaume'ls noms d'herbas de la Mare de Déu».

La paremiologia hi tenia un mestre en mossèn Cinto, y la cansonística lo mateix. No m'oblidaré may d'un viatge que vam fer de Balaguer a Lleyda. Lo camí's feya llarch per las condicions en què'l feyam, però jo vaig trobarlo curtíssim. Mossèn Cinto va pendre la paraula y va comensar a disertar sobre folk-lore, va ferme sentir las diferentas tonadas de las moltas cansons que va proporcionar al venerable Milà y Fontanals quan estava pera publicar lo *Romancerillo*, entre las que s'hi contan *Los Segadors, alma mater* dels nostres entussiasmes. Jo li vaig fer sentir las tonadas urgellencas y donavo bo de sentirli establir comparacions y treure observacions plenas de llum y d'atractiu.

No'n deixa cap de *Romancer*, mossèn Cinto, però se'n faria un de ben gros publicant las donadas a n'en Milà y las facilitadas al Aguiló, de las que no més se veuhen las que portan las inicials entre'ls noms de las personas que varen proporcionarnhi.

Mossèn Cinto, pera enaltir lo profit del folk-lore, tenia mil paraulas convincents, y ademés sostenia que ab prou feynas hi ha poeta artístich que valgui una mica que no s'hagi format en la poesia popular. Lo mateix deya en Duran a l'Aguiló y lo mateix pensava y sostenia en Milà, quan escrivia aludint a Mossèn Cinto, que'ls que s'han inspirat en la poesia popular, que tant poderosament ha influït en lo renaixement de la nostra literatura, han sapigut per lo comú apropiarse algunas de sas dots, sense seguirla en sos desvaris, *y un assenyaladíssim, ha aplicat sas formas a la expressió dels més purs y enlayrats afectes.*

Seguint als mestres, cultivem, donchs, lo Folk-lore, y ja que'n mossèn Cinto l'hi tenim tant bo, seguimlo.

Linyola, 17 de juny de 1902.

Miquel Costa i Llobera, Pvre.
PER LA MORT DEL GRAN POETA VERDAGUER

Passà, ple d'estre y de misteri,
com un *Vident* d'una altra edat,
sortint del fons d'un asceteri
a un món de somnis encantat.

Passà, cubrint de flors divines
tot l'horitzó de terra y cel,
y al peu clavantse les espines
qu'en nostre fanch tenen l'arrel.

Passà ab l'amor del pur asceta,
ab cor senzill com un infant,
y ab sa grandesa de poeta
qu'entre'ls majors era gegant.

Ell serà vist per l'edat llunya,
y'ls venidors hauran de dir:
«És lo *Farell* de Catalunya
qui'l vell Atlant féu resurgir!»

Mentres la testa coronada
alsin Montseny y Canigó,
com ells viurà sublim, gemada,
d'un Verdaguer l'inspiració.

Y'l cor humà, mentres aspiri
d'encens y mirra cast perfum,
voldrà cantar ab lo saltiri
d'aqueix cantor, àngel de llum.

Per ell la llengua catalana,
de nou ungida en l'ideal,
trobarà lloch, digna germana,
allà al aplech de lo immortal.

....

Mes ¡ah! los vans trofeus de la memòria,
sagrat poeta, ja per tu què són?

per tu qui, revestit d'humana glòria,
sa púrpura ilusòria
ja has sabut lo que val en aquest món?
Ara qu'has descubert lo inenarrable
guaytant desde la mort al Infinit,
tot lo que aixeca nostre món instable
de pompa miserable
¡com t'haurà semblat fosch y petit!
Penetra ja en l'essència de la vida,
com en l'immensa mar s'abisma'l peix;
vola pels cels de claretat sens mida,
com àguila qu'ardida
clava la vista sobre'l sol mateix.
Beu al torrent de l'eternal ventura
l'amor qu'a gotas t'endolcia'l cor; (*)
eleva per los cels ta cançó pura, que fou de tal dolçura
quan era aquí *ta refilada un plor.* (*)
Entén la Veritat, tu qui cregueres;
tu qu'esperares, gosa'l Bé anyorat;
viu del Amor, tu qu'estimarlo feres;
y en les sublims esferes,
consolat a la fi, tu qu'has plorat!...
Mes com en al fons de la claror divina
s'hi veu tot lo creat, distint y net,
com entre l'himne qu'allà dalt domina
tota remor s'hi esbrina,
fins d'un gemech mortal a un plor secret,
desd'eixa Pàtria eterna, llunyedana,
atén encara a ton país natal,
y ab sos alts Protectors a Déu demana
qu'en terra catalana
may s'aterri la Creu, ton ideal!

(*) Paraulas dels *Idilis*

Pollensa, 15 juny 1902

Josep Pin i Soler
[VERDAGUER A MONTPELLER]

Vaig conèixer a mossèn Verdaguer l'istiu del 1886 a Montpeller. Los «catalans de Fransa», com ell los anomenà en sa dedicatòria del *Canigó*, volent celebrar d'una manera solemne un aniversari del nostre, y de llur avi, gran Rey en Jaume, havian projectat funcions d'iglésia, *felibrejadas*, anadas a fora ciutat, músicas, dinars: essent un dels atractius de las festas projectadas la presència del llavors ja celebrat poeta.

Jo'm trobava entre'ls que devian rebrer a mossèn Verdaguer, senzillament perquè'ls organisadors del aplech, que'm coneixian de altras felibrejadas, me convidaren.

Ab gran fressa, com ho fan tots los francesos, anàrem a l'estació pera rèbrer al poeta, y molts al saludarlo, per cortesia, li digueren frases catalanas: «Déu lo guard», «benvingut sia», que ell contestava ab posat de Lluís Gonzaga, mans plegadas y somrient.

Passat lo primer foch de frases apresas, estroncat lo repertori de mots catalans de què'ls francesos s'havia provehit, ja que naturalment era'l més apte per discursos llarchs, li vaig preguntar prosaicament si duya molt de fato, demanantli el taló, ajudantlo a trobar cotxe, fentlo refrescar.

L'home no cessava de donar «grans mercès» a uns y altres, agrahit y admirat sobretot de que la llengua catalana se conservés tant viva a Montpeller.

—Tots vostès poch o molt lo parlan, y alguns... aquell Mussiú que m'ha fet refrescar... casi diria... y ab la vista'm cercava a mi que m'havia refugiat en los últims rengles.

—Oh! aquest Mussiú, li digué somrihent lo felibre que tenia més apoyo, parla casi com vos mateix.

—Casi —vaig afegir jo, dirigintme al poeta. Fa molts anys que visch fora d'Espanya, però may he oblidat lo parlar de la meva terra... Sóch de Tarragona.

—Ay Déu meu! de Tarragona? de Tarragona? qui ho havia de dir? perquè no m'ho deya desseguit?

—Ja veu que no he tardat gayre.

Y per demunt dels altres encaixarem dientnos: aqueixa estreta de mans és de amistat, las distribuhidas fins ara eran de cortesia y desde aquell punt y hora sempre més fórem bons amichs.

Al vespre sopàrem junts, al dia següent al mitgdia fórem al banquet, a la tarde a una festa literària, una felibrejada, que fou celebrada en una era guarnida d'herbey, pals decorats y gallardets com s'acostuma a fer a Provensa y al despedirnos, ell pera tornar a Espanya, jo per anarmen a casa meva a Bruselas, me deixà com a recort de la nostra estada a Montpeller lo manuscrit dels versos que havia compost per la circunstància y que guardo com a cosa de gran preu.

Vos l'envia perquè publiqueu autografiat en lo número de LA RENAIXENSA que voleu dedicar a sa memòria, senblantme que per honrarlo, son preferibles versos seus, que prosa meva.[34]

———————————————————

Ernest Moliné i Brasés
LAS EUCARÍSTICAS DE MOSSÈN VERDAGUER
18 de novembre de 1902

La revista de Perpinyà *L'âme française* publica ab aquest títol un notable article de n'Agustí Vassal en la que's donan alguns datos sobre l'obra pòstuma del nostre gran poeta.

L'article és sentit y tot ell demostra una admiració que s'acosta a la veneració envers a Mossèn Cinto. Fa, si aixís pot dirse, sa història eucarística, desde que digué sa primera missa en la capelleta de Sant Jordi, prop de Folgarolas, fins a las que celebrà en las grans catedrals de Sant Pere de Roma, Còrdoba, Tànger, Sant Petersburg, Habana y en la cova de Betlem y en las rocas del Calvari. Esmenta una hermosa poesia escrita a prechs del mateix Vassal, anomenada *Lo Sol de Pezillà*, que és la que dóna peu a escriure en vàrias més, las altras totas per ara inèditas, que són las que han de publicarse ab lo títol de *Eucarísticas.* Entre las més importants de la colecció, cita en Vassal, afortunat possehidor del manuscrit y traductor y pròxim editor del llibre, *La Cena, Meditació sobre'l Misteri dels Misteris, La Creu y'l Càlzer, Lo Blat, La Nit de Nadal,*

34. [Nota del diari] Per la premura del temps no s'ha pogut insertar l'autògraf que espontàneament nos ha remès (?) nostre amich en Joseph Pin en prova de la seva admiració per Mossèn Verdaguer y del seu afecte a LA RENAIXENSA.

La professó, La missa de Sant Joan, La Custòdia de Barcelona y algunas més. Aquesta darrera té las proporcions d'un poema y és la més bella de totas; és d'un lirisme acabat y no té res que envejar a la cèlebre *Oda a Barcelona*. Aquestes duas poesias, diu en Vassal, són dos brillants del més alt preu al front de la gran ciutat, que'n pot estar ben joyosa, són raigs esclatants de son patriotisme y de sa fe.

Després en Vassal esplica la gènesi d'aquesta colecció de poemets eucarístichs copiant fragments de las cartas que li dirigí'l gran poeta mentres los escrivia.

És d'esperar que l'esmentat escriptor rossellonès no'ns farà gruar gayre las *Eucarísticas*, que prometen ser una de las més bellas obras del poeta calificat per A. Vassal, entre altres, de Dante d'Espanya.

Ernest Moliné i Brasés
LA MILLOR CORONA
8 de desembre de 1902

¿Ab quinas flors teixirian la corona endressada al millor jardiner? Ab flors del seu jardí, en primer lloch perquè li deuhen la vida y la boniquesa; sembla com si totas ellas nos parlin del jardiner y en recort seu vessin son perfum com sospirs d'anyoransa; y en segon lloch perquè difícilment s'aplegarian en altres horts y jardins flors més xamosas. Bona pensada tingueren donchs los amichs inseparables de Mossèn Verdaguer, en Viada y en Busquets, d'aplegar las poesias del primer escampadas per totas las publicacions catalanas y encara no inclosas en cap volum; aixís desde ara figuraran en la colecció verdagueriana tan rica en obras capdals del nostre renaixement.

Aquesta colecció és una bonica espigolada pels camps de la poesia d'en Verdaguer que fins ara han donat abundantíssims explets. Hi ha poesias de totas èpocas del poeta desde la aixerida *Lo roser del mas d'Euras* y las *Corrandas* fins a algunas pocas que semblan extretas de las *Flors del Calvari* y recordan la època trista, y fins a *Lo Sol de Pezillà* que és la clau de las *Eucarísticas*, obra pòstuma que publicarà M. Vassal, de Perpinyà.

Y entre aquestas duas èpocas hi ha tota la lira, exceptuantse sols las notas de grandiositat de son primer poema que no deixaren cap

ressò per aquest llibre; mes las notas íntimas de fe ardenta, de pàtria y d'amor hi estan ben representadas, sobre tot la primera, que en los travalls literaris de Mossèn Cinto és sempre delicada, melodiosa y aquella en què'l llenguatje deixantse de travallar per la ardència dels efectes és més sisellat. Moltas d'aquestas poesias són d'encàrrech o compromís y no han pogut ser concebudas ab tot l'enamorament necessari, mes gayrebé no hi repararéu cap diferència ab las expontàneas y és que l'artista ha arribat allí ahont no arribava'l poeta.

No hem de repetir lo que tantas vegadas hem dit dels llibres de Mossèn Cinto. Tota alabansa, a més de no tenir autoritat, com a nostra, seria del tot inútil. L'anomenar al autor de tantas obras que són honra de Catalunya, ja significa admiració.

Ernest Moliné i Brasés
DUAS MONOGRAFIAS DE MOSSÈN JACINTO VERDAGUER (*Jacinto Verdaguer* par Elisa Gay - *Mossèn Jacinto Verdaguer; sa vie, ses oeuvres, sa mort* par Augustin Vassal)
11 d'abril de 1903

De la Fransa nos han arribat dos hermosos travalls sobre'l gran poeta que ara fa un any perdé Catalunya, d'aquell tros de Fransa que ell tan estimava. Mentrestant, a Barcelona, encara hi ha qui ab la escusa de vindicar sa memòria intenta sense resultat remoure'l llot dels odis y calumnias, oblidant o desconeixent l'esperit de caritat que informa la obra literària del pobre mossèn Cinto.

Mlle. Elisa Gay publicà l'any passat en la *Revue des Pyrénées* un notable travall del que n'ha fet un tiratge apart. És un llibre escrit ab amor. Mlle. Gay, que demostra haver llegit tota la obra de Mossèn Cinto y las alabansas que contínuament y ab justícia li ha prodigat la crítica, al parlar del *home* se sent animada d'una compassió realment femenina: son cor sensible s'exalta llegint la relació de lo succehit en la *època trista*, que ha trobat escampat en certa prempsa y en alguna obra del pobre poeta y prenent al peu de la lletra las dolorosas fantasias d'aquest y'ls judicis apassionats d'aquella, escriu llargas planas d'indignació. ¡Déu li pagui la afició per Mossèn Cinto que tot això demostra!...

Mlle. Gay està ben enterada del renaixement literari de Catalunya. Li hem d'agrahir la apologia de Catalunya y son llenguatge ab què comensa l'estudi. Ab lo gran amor de què ara parlàvam, escriu la vida del poeta, del qui's mostra tan aficionada que no's consola de que sigui fill d'una família humil, sinó que, semblant a cert frare castellà del sigle XV quan afirmava que Sant Joseph degué tenir *juros reales*, ella busca ascendents ilustres al pobre Mossèn Cinto. Va seguint en tota aquesta part biogràfica l'interessant travall de Mossèn Collell que precedeix la traducció francesa de *Canigó*, y després entra en l'examen de *La Atlàntida*; fa, més que un examen, la apologia d'aquesta y las demés obras d'en Verdaguer; donchs una crítica tan incondicional, com inspirada que està en una simpatia irresistible, no la havíam llegida encara. D'una a una las examina totas y sempre té a punt lo mot entussiasta y just per alabarlas... devegadas esclata la admiració en frases com aquestas: «Il nous touche et nous interesse, il nous émeut... il satisfait notre esprit et notre âme, soit qu'il s'abandonne à la puissance de vol, soit qu'il rase le sol et pleure ses misères». És a dir, sempre. Quan en son minuciós estudi's topa ab crítichs com en Revilla o en J. M. Guàrdia (espanyols) que posan reparos a *La Atlàntida*, s'indigna y'ls hi diu *grincheux*. Y acaba demostrant que'l mèrit de sas obras és tal que bé podem anticipar lo fallo de la posteritat y declarar inmortal y clàssich a son autor.

És verament consolador llegir planas tan hermosas y entussiastas escritas en llengua francesa per una dama que tant demostra conèixer la nostra literatura. En nom d'aquesta y del nostre poble devem agrahirli son ilimitat afecte.

Ab estil més reposat però no menos entussiasta, està escrit l'altre travall sobre Mossèn Verdaguer, original del rossellonès en Agustí Vassal, cavaller de Sant Gregori'l Gran. D'aquest simpàtich escriptor n'havíam llegit no fa gayres mesos un estudi de la obra pòstuma *Eucarísticas*, que'l gran poeta li confià avans de la seva mort y ara està a punt de publicar acompanyat d'una traducció francesa. Per cert qu'en aquell estudi y en lo present sembla complaure's en Vassal en retreure la altíssima calitat d'aquella nova colecció, com si's vantés de la sort que té d'assaborir tot sol una obra qual publicació retrassa... És una nova forma del entussiasme per lo nostre poeta.

També comensa en Vassal ressenyant la vida de Mossèn Verdaguer, *secundum* Mossèn Collell y té'l encert de no enfondir gayre sa època

trista. Al tractar de sas obras fa un examen detallat de *La Atlàntida* y *Canigó*, y n'explica'ls arguments y després ab menos detenció parla de las demés obras. Al descriure sa mort, com avans al tractar de sa vida, té sovint frases y exclamacions d'entussiasme, ab las quals y ab lo testimoni de autors anomenats, sab descriure una brillant apologia del poeta. Acaba'l llibre, copiant entre altras la Carta-pastoral del Bisbe de Perpinyà, Mgr. Carselade, als rectors de sa Diòcesis, participant la mort de Mossèn Cinto y recomanant sas oracions y las dels fidels.

Junt ab aquest excelent travall hem rebut una monografia de *Sant Martí del Canigó*, escrita pel mateix Agustí Vassal, en què, ab l'estil florit que'l caracterisa, descriu la festa grandiosa que's celebrà l'any passat en aquell històrich monastir, sense decuydarse de pintar ab brillants colors la festa dels *Jochs Florals*. No falta un sentidíssim recort per Mossèn Cinto. Tot sia en bé de sa gloriosa memòria y de Catalunya que devem estimar per igual los catalans d'una y altra banda dels Pirineus.

Ernest Moliné i Brasés
CORPUS CHRISTI PER MOSSÈN JACINTO VERDAGUER
25 de juny de 1903

En las quatre composicions d'aquest llibre, publicat pochs dias avans de la gran festa de la Iglésia y'l precís em què feya un any de la mort de son autor, en totas quatre s'hi veu la seguretat magestuosa del gran poeta en tota la maduresa de son geni. Brollan las paraulas, las imatges, los versos com a la impensada, sense esfors vist, ab aquella naturalitat envejable de què sols disfrutan los escullits que s'han assimilat lo gran convertintlo en cosa integrant de son istil. Mossèn Verdaguer nos parla de la Barcelona primitiva, combinant los quatre datos de las històrias vellas y reconstruhidas ab sa imaginació evocadora. Sant Jaume, quan va a evangelisar a Barcelona, també està ben pintat:

> Son corvo nas, sa bella fesomia
> de la nissaga d'Israel són propis.
> Sa vesta humil, son ayre noble, y'l llibre
> que du sota l'aixella
> de Jesucrist acusan al apòstol.
> *Sos ulls traheixen sa virtut...*

En plena corrupció pagana, la virtut s'ha de dur amagada; sos ulls li *traheixen*. La descripció de Barcelona és notable; sols pots comparar-se a la feta pel mateix Verdaguer en sa *Santa Eulària*. Mireu si està ben evocat lo quadro de la Barcino romana:

> Mira aquell mur fet de carreus enormes
> de torres coronat, ahont vigila
> un soldat ab la llansa punxeguda.
> Mira, ciutat endins, l'amfiteatre
> ahont fan jochs de forsa los atletas.
> Contempla'l balneari y l'Aqueducte,
> l'Aquarium ple de peixos
> guspirejants de joya.
> Mira del temple d'Hèrcules
> las trenta sis columnas gegantinas.

Y com si encara no trobés ben sagellat ab la marca romana la primitiva Barcino, en Verdaguer hi afegeix aquestos dos versos de concepció genial:

> Veu en lo cim un àliga qu'aixampla
> sas alas sobre la ciutat dormenta.

Acaba aquesta primera poesia del volum *La Creu de Barcino*, descrivint lo sacrifici dels primers màrtirs.

La segona poesia, *La Seu*, escrita en lo mateix metre, descriu magníficament la Seu barcelonina. És la descripció poètica d'un contemplatiu que s'extasia ab lo conjunt y després s'encanta ab los detalls que's complau en idealisar d'un a un. Lo gran escriptor francès Huysmans no la feu millor en prosa sa descripció de *La Cathédrale.*

L'alè d'àliga que li féu aixecar son magestuós vol de *La Atlàntida* y part del *Canigó* ara l'anima per descriure ab èpica pinzellada la nostra Seu.

Y va seguint lo pas d'aquesta professó poètica fins a arribar a la *Custòdia*, la perla d'aquest anell; joya de la llengua catalana, comparable ab la joya que canta. Lo romans del comensament és sobri, la descripció de la custòdia de hermosos versos descriptius ab grops modernistas, dóna d'ella una exacta y poètica idea. Mes hi ha en aques-

ta part del llibre una hermosíssima relació de la mort del Rey Martí; allò és història viva, bategant, tristíssima, interessant per nosaltres, donchs és una de las primeras causas de la decadència de Catalunya. És tot un poema. Lo desconsol del Rey Martí al saber la nova de que és mort a Sicília son fill únich; son casament ab Margarida de Prades; la descripció de Bellasguart y Valldonzella; sa malaltia en aquest real monastir; lo comiat a la espasa; las embaixadas de parents, nobles y consellers y bisbes pera arrencarli la declaració de qui serà'l successor, y en fi la arribada de la Mort nivelladora, precedida del solemne viàtich. Aquí val la pena de copiarne aquest fragment:

...
Llavors li diu lo Bisbe de Mallorca
-Oh rey, placieus dirnos
qui seurà aprés de vos en aqueix trono.
-Aqueix- Martí responli,
sentint la campaneta del Viàtich
y veyentlo arribar.
S'obre la porta
de bat a bat y, entre brandons encesos,
lo globo resplendeix en la mà augusta
del Papa Benet Tretze; aurífich tàlem
cobricela son front blanch com sa vesta,
cinch vermells cardenals li fan d'acòlits
y és Sant Vicens Ferrer son candatari.
Als quatre corns del tàlem bransolejan
quatre encensers vessant dolsas aromas.

Diu lo Papa al entrar: *Pax huic demui*
y pau als qui hi habitan, y'ls arruixa
ab l'espergins de l'aygua benehida.
Lo rey, del Rey del cel a la presència,
cau de genolls en terra, de son trono
tot fentli presentalla. Lo Pontífice
hi posa'l globo sant, al rey exànim
mentres llegeix las oracions de rúbrica.
...

Llavors l'apòstol valencià la tiara
posa en son front de roca,
y l'últim Papa d'Avinyò, inflexible
beneheix l'últim rey de Catalunya...

¡Espectacle grandiós, enternidor! ¡Visió viventa de la darrera escena de la nostra gran història!...

La darrera composició d'aquest llibre és *La banda de la reyna*, en la que explica'l miracle de Santa Eulària que, després d'encegar una reyna curiosa com filla d'Eva, per haver volgut obrir son sepulcre de la cripta, y després del penediment, li retornà la vista, y agrahida la reyna s'arrencà la banda fentne present a la Custòdia.

Y prou que no hem de copiar més fragments ni escriure nous elogis perquè com digué Mossèn Collell en lo pròlech de *Pàtria*, «no necessita ram lo bon vi ni alabanses un llibre de Mossèn Cinto».

Ernest Moliné i Brasés
ESSAI SUR «L'ATLÀNTIDA» ET LE «CANIGÓ», de Jacinto Verdaguer, par Émile Leguiel, avec preface de M. J. Delpont
6 de gener de 1904

Un expert escriptor francès enamorat de la Catalunya francesa ha escrit aquesta lluminosa crítica dels dos grans poemas de Mossèn Cinto, ab un coneixement y amor del tema del que pochs catalans n'han donat provas. Comensa pera evocar la figura del poeta a la manera com l'han descrit tots los seus biògrafos després de mort y ab las tristíssimas erradas de concepte que s'han cuydat d'esbombar algun de sos amichs de la darrera hora y després entre de ple al examen de *L'Atlàntida*. M. Leguiel no defalleix un moment en la empresa de donar idea exacta del gran poema; esplica, copia y traduheix los millors fragments y al final escriu una severa crítica: M. Leguiel, com la mateixa epopeya, resta aplanat per l'embalum grandiós de las descripcions, mes sab rependre son judici serè y senyala amorosament los defectes pera acabar dihent que *L'Atlàntida* d'aquí un sigle sols serà llegida sencera pels erudits, mes una quarta part viurà en las antologias y serà citada entre'ls fragments clàssichs. Admiradors com ell del gran Verdaguer, no creyem injusta l'apreciació que molts subscriuríam.

Y desde la caòtica grandesa de *L'Atlàntida* entrem en la plàcida y irisada magestat del *Canigó*.

Canigó brilla en la corona de Mossèn Cinto ab un esclat més viu que son poema mítich-geològich; hi ha més humanitat, més cor, més poesia. Aixís ho creu ab M. Leguiel la majoria dels que han llegit las duas obras. L'examen y exposició de *Canigó* resulta fet aquí ab més amor que *L'Atlàntida*. ¿Movian al crítich rahons de predilecció? No ho sabem, encara que potser no sia aixís, donchs l'expositor s'atura y dóna la deguda importància a lo que més la mereix: als cants epissòdichs. Al exposarlos ab molts detalls en Leguiel deixa anar la ploma ab entussiasme absolut, incondicional; sembla buscar aquells llochs de regalat esbarjo com l'excursionista que tresca per las altas montanyas. Mes confessa que tot lo poema li agrada y l'exalta, perquè ell coneix lo Rosselló com lo mateix poeta'l coneixia. Tot lo que aquest sentia, ell també ho sent. «Mes ¡quina maravellosa sorpresa! mentres que mas impresions són borrosas y fredas, las del poeta esclatan de sol ardent y las llegendas, contadas per una veu divina, brillan com las pedras preciosas que jo veya en las tenebras y que ara'm presentan a la radiant claror del mitgdia! És privilegi dels genis despertar la vida adormida; donar moviment a las forsas que jauen en estat latent en lo nivell comú de las mitjanias, pera crear un món nou, ardent y brillant, dintre'l qual l'ànima se aixampla y esclata».

Aquestas són las impresions serenas y sinceras d'un literat francès devant las obras inmortals del nostre gran poeta, saturadas de poesia eterna, exaltadoras, fins a las més altas regions del esperit dels sigles, del geni de nostra llengua que's també el geni del nostre poble.

Agrahim a talents tant desperts y conreuhats com lo de M. Leguiel, la bona obra que fan propagant fora de casa'l nom y calitat del gran poeta nacional de Catalunya.

Ernest Moliné i Brasés
EUCARÍSTIQUES per Mossèn Jascinto Verdaguer
5 de juny de 1904

Los sectaris d'una llibertat especialíssima podran despreciar públicament la festa de *Corpus* y restarli'ls elements més autorisats de sa

solemnitat, mes la significació íntima del sacrament eucarístich no la treuran dels cors creyents, ni tampoch los elements d'augusta bellesa ab què va acompanyada com resplandent iris. Aquestos, are ab una oportunitat que sembla providencial, han rebut sa millor exaltació. Lo gran poeta català Mossèn Verdaguer deixà inèdita una colecció de poesias eucarísticas en poder del entussiasta rossellonès en Agustí Vassal, qui ab tot amor y devoció ha passat tot lo temps transcorregut desde la mort del poeta preparant la obra pòstuma d'en Verdaguer presentada amorosament ab un hermós pròlech de dit colector, ab un altre del poeta català senyor Palau y Gónzalez de Quijano y ab expressivas frases del bisbe del Canigó, l'Ilm. Carselade.

Com en los dos primers trevalls se fa l'anàlisis y'l buscar entre las poesias los pensaments més delicats, las trovallas de forma, los raigs y guspiras de devoció ardenta de què n'està ple tot lo llibre, nos excusem de insistir en la mateixa tasca, convensuts de que'ls lectors ja sabran trobar las bellesas allí ahont sian.

Sols farem constar que'l geni poètich de Mossèn Cinto may ha arribat a tanta altura com en aquestas poesias, y que la llengua catalana may s'ha manifestat ab una forma tan depurada y culta. Ell la ha dignificada, ell la ha redimida a la nostra llengua y per ell queda aixecada de la decadència llarguísima que la havia postrada y ja la esmortuïa.

Insistim en aquest punt de la puresa del llenguatje y de la armonia de la forma poètica are que l'una y l'altra semblan amenassadas per novas corrents no gayre estèticas en aquell doble sentit, y sempre que'l verb de la llengua catalana bategui dins del nostre cervell y'ns mogui lo *delit de trobar*, invoquem la figura augusta d'en Verdaguer pera que'ns guardi de tot atentat contra'l dipòsit sacratíssim ab què'ns ha enriquit y ab què ha dotat explèndidament a la estimada pàtria.

Ernest Moliné i Brasés
RONDALLES - EXCURSIONS de Mossèn Jacinto Verdaguer
15 d'octubre de 1904

La Biblioteca Popular de *L'Avenç* ha publicat lo volum 26 que consisteix en un tomo de prosa de Mossèn Cinto escullida entre sos llibres y articles escampats. Se parla en tots ells d'excursions fetas pel

gran poeta, per Catalunya, quan ell li demanava motius poètichs per son incomparable *Canigó*, lo poema de la naturalesa; quan trescava per las serras portat per sas senzillas aficions d'excursionista. La primera del llibre és una excepció, donchs en ella descriu, per cert ab menys intensitat de la que's podria esperar del poeta religiós y místich, una romeria espanyola a Roma.

Lo millor trevall del recull és l'extret del que publica son autor, o millor dit en Francesch Matheu, ab lo títol *Excursions y viatjes*; és la *Excursió al alt Pallars*, verdader model d'aquesta classe de trevalls del qual haurian d'apendre la majoria dels nostres excursionistas aquella sobrietat y puresa d'estil que fan incomparable la prosa de Mossèn Cinto.

Las *Rondallas*, publicadas també per la casa editorial *L'Avenç*, propietària de casi totas las obras pòstumas del poeta, serviran pera donar a conèixel fins als menys aficionats a la literatura. Lo género *rondalla* és lo més rudimentari y assequible; desde l'ignoscent *cuento* infantil fins a la enrevessada novela lo poble deixa portarse per l'alicient d'una acció *historiada* recreantse ab los *acudits* o apassionantse ab los moments patètichs; per ell això és la literatura, això y los versos cadenciosos. Explotada aquesta mena de literatura per autors sense conciència, s'ha imposat sempre la necessitat de purificarla y aclarirla ab unas quantas ulladas de la Bellesa. Los rondallayres populars que han recullit, tot seleccionantlo, lo tresor de relacions ignoscentas y enginyosas que corren fa segles en boca del poble, que han entès y *armonisat* en prosa natural y dolsa algun motiu popular, són lo pont entre'ls primers y'ls escriptors del seu sou o *de la seva* (?) que per més lliures que volin per l'ample espay, han de reposar sovint vora las fonts ombrívolas del terrer y beure l'aygua pura de la inspiració y de la forma populars.

Mossèn Verdaguer és de cap a peus un poeta popular en son concepte més alt, y en aquesta cualitat, potser més que en sa exhuberant fantasia, hi ha'l valor positiu y la probable *inmortalitat* de moltas de sas obras. Aquestas *Rondallas* no són en general obra llesta pera donar a l'estampa, sinó que moltas d'ellas són sencillas notas recullidas per son autor en sas excursions y fins algunas d'ellas xistos de calendari, convertits per obra y gràcia de la bellesa y diafanitat del estil verda-

guerià, en exemplars apòlechs. De rondallas n'hi ha que per sa senci-llesa exemplar y fondo sentit místich, s'assemblan als cuentos evan-gèlichs de Tolstoi en què aquest nos pinta de tan enginyosas maneras la summa providència divina planant sobre l'ànima soferta y cando-rosa del *mujik*..

Sempre agradosa, delicada y atractiva és la prosa de mossèn Cinto, sobre tot quan explica impresions personals o sencillas ronda-llas: d'ella n'han de pendre model tots los escriptors de la terra y'ls hi ha de servir de saludable aturador quan se deixan portar per la ampu-lositat, pensant de bona fe que las grans cosas s'han d'expressar ab ridícula inflor d'estil, paraulas *selectas* o parrafadas inacabables.

Y acabarem ab una observació que haventse'ns acudit al obri'l lli-bre y refermat al llegirlo, no la podem callar, escribint sincerament. ¿Perquè los editors-propietaris de las *Rondallas*, que patrocinan un sistema ortogràfich may adoptat per Mossèn Cinto, l'autor de l'obra, no han tingut lo més petit reparo en alterar desde la primera a la darrera paraula lo text original per aplicarhi aquell sistema? No és aixís com se cumpleix la promesa qu'en nom dels esmentats editors se fa en una nota preliminar ahont se diu que «*L'Avenç* ha entreprès la publicació de la vasta obra pòstuma del inmortal Verdaguer *amb el respecte que deuhen ésser tractats els manuscrits d'un mestre*». Nosaltres creyem que aquest respecte exigeix la fidelitat de la transcripció y si *L'Avenç*, convensut de la bondat o superioritat del seu sistema, se creya ab dret d'imposarlo a las obras pòstumas (de sa propietat) del autor dels *Idilis*, no debia fer la protesta de *respecte*, sinó explicar lle-alment los motius que l'han decidit a faltar a aquell respecte que ara impròpiament invoca. Entenguin que al dir això no'ns mou la nostra predilecció per l'un sistema ortogràfich o l'altre, sinó l'*evident respec-te ab què deuhen ésser tractats los manuscrits d'un mestre.*